

Pannon Egyetem
Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

**Kommunikációs vizsgálatok az európai uniós
tagországok megújuló energia cselekvési terveinek
tükrében**

című PhD értekezés

DOI:10.18136/PE.2019.725

Vincze András

Témavezető:

Dr. habil. Pintér Gábor, egyetemi docens

Keszthely, 2019

**Kommunikációs vizsgálatok az európai uniós tagországok megújuló energia
cselekvési terveinek tükrében**

Az értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében készült a Pannon Egyetem
Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolája keretében

menedzsment tudományágban

Írta: VINCZE ANDRÁS

Témavezető: Dr. habil. Pintér Gábor, egyetemi docens

Elfogadásra javaslom (igen / nem)

.....
(témavezető)

A jelölt a doktori szigorlaton %-ot ért el,

Veszprém/Keszthely,

.....
(a Doktori Iskola vezetője)

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom:

Bíráló neve: igen /nem

.....
(bíráló)

Bíráló neve: igen /nem

.....
(bíráló)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján%-ot ért el.

Veszprém/Keszthely,

.....
(a Bíráló Bizottság elnöke)

A doktori (PhD) oklevél minősítése.....

Veszprém/Keszthely,

.....
(az EDHT elnöke)

TARTALOMJEGYZÉK

KIVONAT.....	5
ABSTRACT	6
AUSZUG.....	7
1. BEVEZETÉS	8
1.1 A téma időszerűsége	8
1.2 Célkitűzések.....	12
1.3 Hipotézisek	14
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	15
2.1 Megújuló energia, az „Energia váltás”	15
2.2 Politikák, megújulóenergia-politikák	18
2.3 Globális körkép - a megújuló energia, a megújulóenergia-politikák helyzete a világban	22
2.4 Az Európai Unió.....	24
2.4.1 Környezet- és klímavédelem.....	24
2.4.2 EU-s megújulóenergia-politikák időben és térben.....	25
2.5 Magyarország	33
2.6 Politikák és kommunikáció	34
2.6.1 A kommunikáció definíciója, az EU kommunikációs politikája	34
2.6.2 A kommunikáció szükségessége és jellegzetessége a megújulóenergia-politikákban	36
2.6.3 Közösségi marketing.....	37
2.6.4 A megújuló forrásokból származó energia hasznosításának kommunikációja a gyakorlatban.....	39
2.6.5 A kommunikáció világossága, az EU jogszabályai, közérthetőségük, fordításuk...	41
2.6.6 Az olvashatóság és annak mérése	45
2.7 Kulturális aspektusok, kulturális különbségek	48
2.7.1 Kultúra, kulturális különbségek, a kultúrák összehasonlítása.....	49
2.7.2 Kultúra és energiapreferenciák	53
2.7.3 Kommunikáció kultúrákon át	55
2.7.4 Kultúrák közötti kommunikáció közvetítéssel: fordítás	56
2.7.5 Kultúrákon átívelő közösségi marketing	57
2.8 Tartalomelemzés.....	58

3. VIZSGÁLATOK ANYAGAI ÉS MÓDSZEREI	62
3.1 A vizsgálatok anyagai.....	62
3.2 A vizsgálatok módszerei.....	69
3.2.1 Olvashatósági vizsgálat.....	69
3.2.2 A kutatásban alkalmazott tartalomelemzési módszer részletes bemutatása	72
3.2.3 A jellemző szavak, kifejezések és témák kigyűjtése.....	75
3.2.4 Kategorizálás, kódolás, gyakoriság képzése, kiértékelés előkészítése	78
3.3 Statisztikai módszerek	81
4. A SAJÁT VIZSGÁLATOK EREDMÉNYEI.....	82
4.1 Az elérhetőségi vizsgálat eredményei és következtetések.....	82
4.2 Az olvashatósági vizsgálat eredményei és következtetések	84
4.3 A tartalomelemzés eredményei és következtetések.....	94
4.3.1 A kommunikációs tevékenység jelentősége	95
4.3.2 A három kommunikációs irány relatív jelentősége	96
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	99
4.3.3 A különféle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységek relatív jelentősége ..	100
4.3.4 A kommunikációs eszközök típusainak relatív jelentősége.....	102
4.3.5 A lakosság mint célcsoport	104
4.3.6 A tartalomelemzés alapján levont következtetések	105
5. ÚJ KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA,	107
ÚJ KUTATÁSI FELADATOK MEGHATÁROZÁSA	107
5.1 Új tudományos eredmények összefoglalása	107
5.2. Következtetések, javaslatok, a gyakorlat számára hasznosítható eredmények	109
5.3. A kutatás további irányának kijelölése	111
6. THESES	112
7. ÖSSZEFOGLALÁS	115
IRODALOMJEGYZÉK.....	117
ÁBRAJEGYZÉK	131
TÁBLÁZATJEGYZÉK	131
MELLÉKLETEK	133

KIVONAT

A disszertáció a megújuló forrásokból származó energia használatával kapcsolatos kommunikációval foglalkozik. Annak érdekében, hogy a nemzeti, regionális és helyi szintű megújulóenergia-politikák ne csak a tervek szintjén maradjanak, a lakosságot is meg kell győzni az elképzelések helyességéről és hasznosságáról. Az ehhez szükséges népszerűsítő, tájékoztató munka, azonban megköveteli azt, hogy a kommunikáció a célközönség számára elérhető és érthető legyen, és tekintettel legyen a kulturális különbségekre.

Az elvégzett kutatás az Európai Unió tagállamainak (illetve a részletes tartalomelemzés során ebből ötnek) a jelenlegi nemzeti megújuló energia cselekvési terveit és az azokat előíró európai uniós jogszabályokat vizsgálta. A munka magában foglalta ezen dokumentumok internetes elérhetőségének, közérthetőségének a vizsgálatán kívül a rajtuk keresztül megvalósuló, másrészt pedig az általuk leírt kommunikáció tartalomelemzéses vizsgálatát is. A doktori értekezés külön kitér az országok kulturálisan meghatározott hatalmi távolsága, gazdasági és fejlettségi sajátosságai és a mért olvashatósági, közérthetőségi értékek közötti kapcsolatra. A vizsgált dokumentumok tartalomelemzése által felfedett, a kommunikációval kapcsolatos különbségek esetében megállapításra került, hogy azok között van olyan, ami összefüggést mutat az országok közötti kulturális különbségekkel.

A doktori értekezés a jövőben hozzájárulhat nemcsak a megújuló forrásokból származó energia használatának előmozdítását célzó törekvések, hanem más társadalmilag hasonlóan fontos ügyek jobb kommunikációjához is.

ABSTRACT

The dissertation focuses on communication related to the promotion of the use of renewable energy. In order to realize renewable energy policies it is imperative to convince the population of the appropriacy and usefulness of the plans. The success of the promotional activities and the provision of information require the communication to be accessible and comprehensible for the target audience, and it also has to take cultural differences into consideration.

The research examined the present renewable energy action plans of the member states of the European Union as well as the legal acts that prescribe them. The project involved the investigation of the online accessibility of these documents, their readability and the examination of the communication which is realized by the documents themselves as well as the communication presented by them, by means of content analysis. The dissertation also addresses the relationship between the culturally determined power distance and the economic and developmental characteristics of the examined countries and the readability values of their samples.

The dissertation hopes to contribute to the better communication of not only the use of renewable energy but also other socially important issues in the future.

AUSZUG

Das Thema dieser Dissertation ist die mit der Promotion erneuerbaren Energien zusammenhängende Kommunikation. Um die Ziele der Strategien für erneuerbare Energien zu verwirklichen, ist es notwendig die Bevölkerung von der Richtigkeit und Nützlichkeit der Pläne zu überzeugen. Der Erfolg der Promotion und Informierung verlangt, dass die Kommunikation der Zielgruppen erhältlich und verständlich ist, und sie sogar die kulturellen Unterschiede berücksichtigt.

Die Untersuchung erforschte die gegenwärtigen Aktionspläne für erneuerbare Energie der Mitgliedstaaten der Europäischen Union sowie die Gesetze, die vorschreiben. Das Projekt umfasste die Untersuchung der Online-Zugänglichkeit dieser Dokumente, ihre Lesbarkeit und die Inhaltsanalyse der Kommunikation, die durch die Dokumente selbst verwirklicht wird, sowie die Kommunikation die sie vorlegen. Die Dissertation befasst sich auch mit dem Verhältnis zwischen der kulturell bestimmten Machtdistanz und den wirtschaftlichen und entwicklungsbezogenen Eigenschaften der untersuchten Länder und den Lesbarkeitswerten ihrer Mustertexte.

Die Dissertation soll dazu beitragen, nicht nur die Nutzung erneuerbarer Energien, sondern auch andere gesellschaftlich wichtige Themen in der Zukunft besser zu kommunizieren.

1. BEVEZETÉS

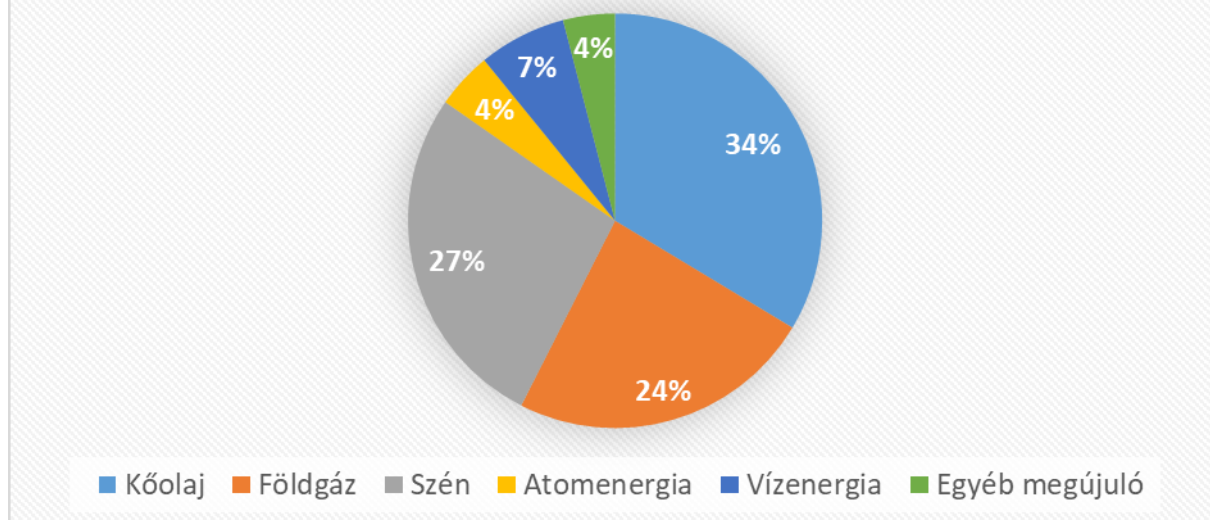
1.1 A téma időszerűsége

Az energia mindig is aktuális kérdés volt. Már akkor is, amikor még egyáltalán nem energiának hívták, vagy esetleg éppen semminek sem nevezték. „Az anyagnak munka végzésre való képessége” vagy az „energiaforrás” (Juhász, 1978) mindig is olyasvalami volt, aminek a megszerzésére az embernek fizikai és szellemi munkát (közkeletű szóval energiát) és/vagy jelentős anyagi forrásokat kellett áldoznia. Még ha az energia – akár szó szerint is – tényleg a fán is terem, az ember számára akkor is hasznosítható formájává kell alakítani azt. A múltban az energiával kapcsolatos kérdések elsősorban annak megszerzésével (az energiahordozó kitermelésével és a rendeltetési helyre szállításával) és alkalmazásával voltak kapcsolatosak, és csak ritkán vették figyelembe az energia használatának tágabb értelemben vett következményeit. Habár már az ősembert is köhögésre készítette a füst, és az ipari forradalom embere is megszenvedte a gyárak környezetszennyezésének káros következményeit, az a fajta, az energiaforrásokkal és az energiafelhasználásával kapcsolatos átfogó és globális perspektívát kívánó gondolkodás azonban, mely (remélem) korunkat jellemzi csak a XX. században jelent meg.

Korunk emberének az energiával összefüggésben elsősorban két fő kérdésre kell választ találnia. Az első kérdéskör azzal függ össze, hogy a jól bevált, hagyományos energiahordozók meddig állnak még rendelkezésre, és még meddig és milyen hatékonysággal állíthatóak elő, illetve mivel lehet kiváltani azokat. A másik kérdéscsoport pedig az energia felhasználásának következményeivel foglalkozik.

Az ipari forradalom óta, az egyre nagyobb teret meghódító iparosodott társadalmak elsősorban a különféle fosszilis energiahordozókra alapozták gazdaságaikat, illetve mindennapjaikat. A világ primer energiafogyasztása 2018-ban 13.864,9 millió tonna olajjegyérték volt (BP, 2019). Ahogy az *1. ábraán* is látható, ennek 85%-a származott kőolajból, földgázból és szénből, azaz fosszilis energiahordozókból. Az egyre növekvő népesség, a fejlődő gazdaság, ipari teljesítmény és az emelkedő életszínvonal következtében előálló energiahiány azonban pontosan ezeknek az energiahordozóknak a hiányával, s azzal a felismeréssel párosul, hogy ezek az ásványkincsek, végső soron a többi anyagi jellegű erőforráshoz hasonlóan, végesek. E kihívás csak új energiaforrások bevonásával kezelhető.

A világ primerenergia-fogyasztásának energiahordozók szerinti megoszlása 2018-ban

1. ábra: A világ primerenergia-fogyasztásának energiahordozók szerinti megoszlása 2018-ban

Forrás: a British Petrol jelentése (BP, 2019) alapján a szerző saját munkája

A XX. század óta sokféle alternatív energiahordozóval kísérletezik az emberiség abban a reményben, hogy megoldásra leljen a jelenleg még mindig óriási és egyre növekvő mennyiségben felhasznált fosszilis energiahordozók kiváltására. A lehetséges alternatív energiahordozók közül azok az energiaforrások kapnak egyre nagyobb figyelmet, amelyek időről időre megújulnak, és ilyen módon lényegében korlátlanul állnak rendelkezésre. A szintén az alternatív energiák közé tartozó atomenergiával szemben, az úgynevezett megújuló energiaforrások vagy zöld energiák valóban újratermelődnek, és ily módon nem fogynak el, bár ezek mennyisége sem határtalan egy adott időpillanatban. A másik előnyük a fosszilis energiahordozókkal és a nukleáris energiával szemben pedig abban rejlik, hogy előállításuk és felhasználásuk általában nem jár olyan mértékű és globális környezeti károkozással, mint azoké.

Az 1970-es évek óta van napirenden a nemzetközi politikában korunk legsúlyosabb és a legkárosabb következményekkel fenyegető környezeti problémája a globális felmelegedés (Burger, Graeber, Schindlmayr, 2014). Ez a sajnálatos jelenség az emberiség által elégetett fosszilis tüzelőanyagok elégetéséből származó üvegházhatású gázok megnövekedett kibocsátása hatására ért el olyan mértéket, mely a föld klímájának gyökeres megváltozásához

vezethet. A globális átlaghőmérséklet emelkedése, mely jelentős helyi kilengéseket mutathat, sőt egyes helyeken akár átlagos vagy időszakos hőmérséklet csökkenést is eredményezhet, igazán szélsőséges és előre nehezen jelezhető következményekkel jár (Michaelowa, Allen, Sha, 2018). Ezek a kockázatos változások nemcsak a környezetünket alakítják át az élővilágot is veszélyeztetve, hanem végső soron az emberiség életszínvonalára, életminőségére és gazdasági, társadalmi boldogulására is kihatnak.

A nemzetközi tudományos közösség, a környezetért felelősséget érző civilszervezetek és magánszemélyek már régóta figyelmeztetnek a fenti veszélyekre, de hathatós tevőleges intézkedések sokáig nem történtek. Az első jelentős áttörések a különféle nemzetközi együttműködési kezdeményezések, szerződések, klímavédelmi célkitűzések és kormányzati politikák, stratégiák formájában a XX. század utolsó, illetve a XXI. század első pár évtizedéig várattak magukra (Kütting és Cerny, 2015). Szerencsére, mint ahogy azt Aiginger (2014) kutatása is bizonyítja, egyre több ország törekszik ma már átfogóbb célokra, mint a GDP növelése. Véleményem szerint ez azért is örvendetes, mert a GDP növekedése általában nem oldja meg a globális környezeti problémákat, hanem gyakran éppen felerősíti azokat. Az úgynevezett zöld energiák támogatása és a klímavédelem mellett magukat elkötelező kormányok, illetve szervezetek újfajta szempontokat vezettek be az energiapolitika, energiastratégiák kidolgozása területén. Természetesen ma is jelen vannak a hagyományos gazdasági, politikai, geopolitikai, energiabiztonsági, biztonsági, társadalmi megfontolások, de az újabb megközelítések is egyre fontosabb szerephez jutnak.

Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK irányelve, mely a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról szól, például a megújuló energiaforrásokból előállított energia felhasználásának növelését, az energiatakarékosságot és a fokozott energiahatékonyságot elengedhetetlennek tartja az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentéséhez és ahhoz, hogy a klímavédelemmel kapcsolatos nemzetközi kötelezettségeinek eleget tudjon tenni. Ezen kívül, a fenti tényezőknek jelentős szerepet tulajdonít az energiabiztonság fejlesztése, a munkahelyteremtés, a vidékfejlesztés és a technikai-technológiai haladás előmozdítása területén is. Ez utóbbi vonatkozásban kulcsfontosságú a kormányok szerepe (Nanda, Younge, Fleming, 2013), és megfontolandó az a pozitív hatás is, amivel a megújuló energiákkal kapcsolatos kutatás-fejlesztés elősegítheti és gyorsíthatja általában a technológiai fejlődést (Schmalensee, 2015). Amellett, hogy ezzel én is egyetértek, fontos hangsúlyoznom, hogy a kormányok kezdeti támogatása nélkül a megújuló energiák alkalmazása nem terjedhetne a kívánt ütemben.

Az Európai Unió és az európai országok azonban nincsenek egyedül a világban a fenti felismerésekkel. Mára a világ országainak már egy jelentős hányada részese a megújuló energiaforrások elterjesztését és az összes energiafogyasztáson belüli növekvő arányát célul tűző globális trendnek. Egyre több vállalat és egyéni fogyasztó is alkalmazkodik a fenntarthatóság követelményeihez (Benn et al, 2014; Gonçalves et al, 2016). A REN21 2018. évi jelentése szerint egyre több országban gondolják úgy a törvényalkotók, hogy a megújuló technológiák kulcsszerepet játszanak „többek között a nemzeti energiabiztonság és a gazdasági növekedés előmozdításában, a munkahely-teremtésben, új iparágak fejlesztésében, a károsanyag-kibocsátás és a lokális környezetszennyezés csökkentésében, illetve az összes állampolgár számára megfizethető és megbízható energiaszolgáltatás megteremtésében”. Így aztán nem meglepő talán az a tény sem, hogy 2017 végére már legalább 179 ország rendelkezett törvénybe foglalt nemzeti, illetve tagállami vagy tartományi megújuló energia céllal. Úgy gondolom, hogy megújulóenergia-stratégia hiányában a célok elérése megkérdőjelezhető, így szerintem kulcsfontosságúak ezek a dokumentumok a megújuló energiaforrások felhasználásának elterjesztésében.

A pozitív fejlemények mellett azonban számos negatívum is megfigyelhető. A BP (2019) tanúsága alapján 2018-ban nemcsak a világ primerenergia-fogyasztása nőtt 2,9%-kal, de a szén-dioxid-kibocsátás is emelkedett 2,0%-kal. Ezenkívül, a napi híreket követve tapasztalhatjuk, hogy számos állam, illetve meghatározó kormány és politikai vezető is szembefordulni látszik a korábbi, pozitívnek tűnő folyamatokkal, ezzel sokat árta a klíma- és környezetvédelem ügyének. Még sokat kell tehát tenni, egyrészt a már meglévő célok elérése, illetve az elfogadott politikák végrehajtása érdekében, melyeket a jövőben további célkitűzéseknek és még ambiciózusabb intézkedési terveknek kell követniük.

Ebben az erőfeszítésben juthat kulcsszerep többek között a helyes kommunikációnak is. Minden átalakulás, átmenet esetében, így a megújuló energiákra való átállás során is tapasztalható akadozásnak és késedelemnek gyakran az érintettek ellenállása az oka. Ez pedig a jogos környezeti aggodalmak mellett, gyakran vezethető vissza információhiányra, illetve téves elképzelésekre. Ezt, illetve a megújuló energiák térnyerésének okvetlen szükségszerűségét felismerve kap napjainkban egyre nagyobb jelentőséget a világos üzenetek közvetítése (Bridle, Collings, Cottrell, Leopold, 2013), illetve a megújuló energiaforrások „marketingje” a megújuló energiák területén.

1.2 Célkitűzések

Korunkban a környezet- és klímavédelem a mindennapjainkat meghatározó fogalmakká váltak. Az ezzel egy időben jelentkező, növekvő globális energiaéhség kihívásaira előrelátó és hosszú távon is megnyugtató megoldást csak a megújuló forrásokból származó energia arányának növelése, illetve az energiafogyasztás csökkentése, a takarékoság jelenthet, mely ösztönzőleg hathat a megújuló energiára való átállásra is (Frederiks, Stenner és Hobman, 2015; Gray és Bean, 2015; van Doren, Giezen, Driessen és Runhaar, 2016). Az Európai Unió a világban élen jár ezen energiaforrások alkalmazásának elterjesztése és az új technológiák, megoldások fejlesztése terén. Ennek az erőfeszítésnek fontos eleme a közösségi és a nemzeti szintű politikák kidolgozása, melyek sikeres megvalósítása elképzelhetetlen a lakosság megnyerése, a mindenkit érintő kihívások kezelésére tett közös erőfeszítésbe való bevonása nélkül. Ez azonban nem történhet meg, jól átgondolt és kivitelezett kommunikáció, tájékoztató és népszerűsítő tevékenység nélkül.

Kutatásaim célkitűzéseit az alábbiakban jelöltem meg:

- A jelenlegi európai uniós megújulóenergia-politika előzményeinek számbavétele, a jelenleg érvényes nemzeti megújuló energia cselekvési tervek jogszabályi környezetének feltérképezése.
- A jelenlegi nemzeti megújuló energia cselekvési terveket előíró európai uniós jogszabályok, az azok előzményének tekinthető 2007. évi Megújulóenergia-útiterv és a nemzeti megújuló energia cselekvési tervek internetes elérhetőségének vizsgálata.
- A jelenlegi nemzeti megújuló energia cselekvési tervekből kiválasztott szövegminták olvashatóságának, illetve érthetőségének vizsgálata és annak bizonyítása, hogy kapcsolat van az olvashatóság mértéke és a mintákat adó országoknak a Hofstede-féle kulturális dimenziók szerinti hatalmi távolsági, GDP (bruttó hazai termék, *Gross Domestic Product*), HDI (emberi fejlettségi index, *Human Development Index*) és K+F+I (kutatás-fejlesztés-innováció) értékei között.
- A jelenlegi nemzeti megújuló energia cselekvési terveket és azok formai, tartalmi követelményeit előíró európai uniós jogszabályokból és öt, különféle szempontok által kiválasztott EU-tagállam nemzeti megújuló energia cselekvési tervéből vett szövegminta tartalomelemzése, és annak bizonyítása, hogy az azokban megjelenő, a megújuló forrásból származó energiák használatának elterjesztését támogató

kommunikációban országspecifikus különbségek vannak, és ezeket az országok közötti kulturális különbségek befolyásolják.

A megfogalmazott célkitűzések hozzájárulnak, hogy kutatásom olyan új tudományos eredmények felmutatására legyen alkalmas, melyek hozzájárulnak a megújuló forrásokból származó energia felhasználását elősegítő kommunikációval kapcsolatos döntések megalapozásához, a kulturális különbségek és az írásbeli kommunikáció sikerességét nagymértékben meghatározó olvashatóság aspektusainak figyelembe vétele mellett.

1.3 Hipotézisek

A kapcsolódó szakirodalmi áttekintés után az empirikus vizsgálat hipotéziseit az alábbiakban foglaltam össze:

H.1.

Az európai uniós tagországok megújuló energia hasznosítási cselekvési tervei olvashatóságának, értelmezhetőségének a nehézsége és az országok Hofstede szerinti hatalmi távolsági indexei között kapcsolat áll fenn.

H.2.

Az európai uniós tagországok megújuló energia hasznosítási cselekvési tervei olvashatóságának, értelmezhetőségének nehézsége és az országok GDP, HDI és K+F+I értékei között összefüggést feltételezek.

H.3.

Feltételezem, hogy az EU-országok akcióterveinek a megújuló energia hasznosítását támogató kommunikációjával kapcsolatos tartalma országonként eltér egymástól, és kapcsolatban van a Hofstede szerinti hatalmi távolságokkal kifejezhető kulturális különbségeikkel.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1 Megújuló energia, az „Energiaváltás”

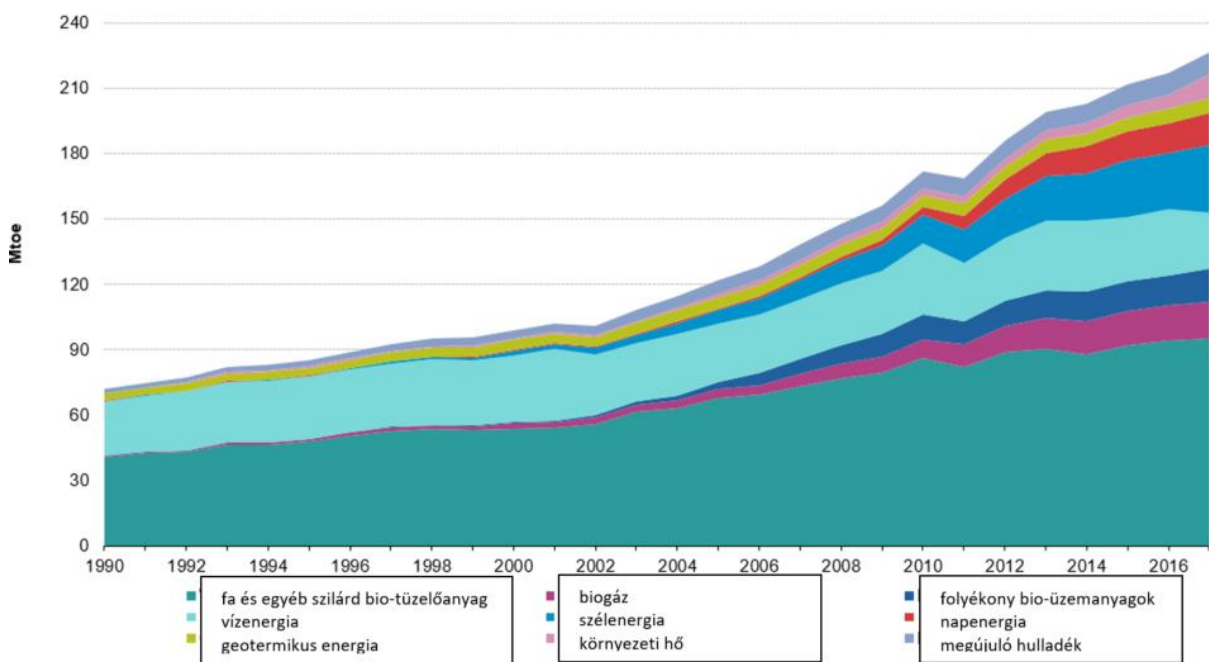
A világ egyre növekvő energiaigényét kielégítendő az államok nemcsak a manapság legnagyobb mennyiségben használt fosszilis energiaforrásokat igyekeznek kiaknázni, hanem más lehetőségeket keresve megpróbálnak hasznosítani kevésbé ismerteket vagy ismeretleneket, sőt valaha használt, de később szinte teljesen feledésbe menteket is. A fosszilis energiaforrásokat kiváltani hivatott, úgynevezett alternatív energiák közé soroljuk a megújuló energiaforrásokat is. Ezeket az különbözteti meg a nem megújuló energiaforrásoktól, hogy olyan, nem véges forrásokból származnak, melyeknek utánpótlása emberi léptékkal mérve folyamatosnak tekinthető, illetve belátható időn belül képesek a regenerálódásra. Az Oxford Dictionary of Mechanical Engineering (Atkins és Escudier, 2013) definíciója szerint megújuló energia alatt azt az energiát értjük “ami természetesen előforduló megújuló energiaforrásból származik (megújuló), mint például a nap (napenergia), árapály és az óceánok hullámverése, forró kőzetek (geotermális) és a szél.”

A megújuló energiák közé tartozik sok olyan, melyet már nagyon régóta saját hasznára fordított az emberiség, és olyanok is, amelyeknek a hatékony kiaknázásához viszonylag új keletű és/vagy további fejlesztésre szoruló műszaki megoldások szükségesek. Németh (2017) szerint, a mai, óriási lépésekkel fejlődő technológiai lehetőségeknek köszönhetően sokféle megújuló energiát használnak a világban nagyon sokféleképpen, a fennálló helyi adottságoknak és az adott energiaforrásnak megfelelően. A biomasszát alkalmazzák például a hő-, a villamosenergia- és az üzemanyag-termelésben is. A geotermikus energia előnye elsősorban abban rejlik, hogy független az évszakoktól és időjárástól. A napenergiáról ez ugyan nem mondható el, hasznosítását mégis óriási fellendülés jellemzi világszerte, és mára már világméretű üzletté vált. A szélenergia terén is hatalmas a fejlődés; nem csak a turbinák mérete és hatásfoka, de szélerőmű farmok is egyre nagyobbak lesznek. A vízenergia terén a hagyományos jellegű erőművek mellett ma már léteznek árapály erőművek, hullámerőművek, vagy éppen tengeráram-erőművek is.

Ami a különböző hulladékokat mint energiaforrásokat illeti, ezeknek a megújulók közé történő sorolása vitatott, pontosabban a megújulókon belül helyesebb őket a feltételes megújuló energiaforrások közé sorolni Pálvölgyi szerint (2003) a mezőgazdaságból származó

biomasszával együtt. Pálvölgyi szerint ezek újratermelődéséhez szükség van emberi tevékenységre is. Más szerzők ezzel szemben a hulladékból származó energiát egyáltalán nem is tekintik megújulónak (Kaltschmitt és Hartman 2001), hiszen nem is keletkezne hulladék az ember nélkül. Véleményem szerint a korábban idézett definíciónak is ez a vélemény felel meg leginkább.

Az alábbi 2. ábra a megújuló forrásokból előállított primerenergia-termelés alakulását illusztrálja energiaforrások szerint az Európai Unióban 1990-től 2017-ig. 2007 és 2017 között 64%-kal nőtt a megtermelt megújuló energia mennyisége, ami évi átlagos 5,1%-os növekedést jelent. Az ábrán jól látható, hogy mindvégig a tűzifa és az egyéb szilárd bio-tüzelőanyag volt a legjelentősebb, 2017-ben 42%-kal. Ezt követte a szél- és a vízenergia, majd a többi energiaforrás. Az itt nem szereplő egyéb vízenergia-technológiák főleg az Egyesült Királyságban és Franciaországban fordulnak elő, és jelentőségük viszonylag kicsi.

2. ábra: Primerenergia-termelés megújuló forrásból az EU 28 tagállamában, 1990-2017

Forrás: Eurostat Statistics Explained. Renewable energy statistics (2019)

Az úgynevezett energiaváltás kérdésköre természetesen sokak figyelmét felkeltette, többek között a tudományos közvéleményét is (Araújo, 2014; Markard, Raven & Truffer, 2012). Ahogy a mindennapjainkban is érzékeljük, és a médiában láthatjuk, olvashatjuk, az élet minden területéről egyre többen követelik, hogy a világ nemzetei álljanak át fenntarthatóbb, megújuló energiaforrásokra épülő energiarendszerekre. Ennek legfőbb oka az,

hogy a fosszilis energiahordozókra alapuló jelenlegi energiafogyasztásunkat, illetve energiatermelésünket okolják a legtöbben az olyan káros környezeti folyamatokért, illetve változásokért, mint a szén-dioxid-kibocsátás és az ezzel összefüggő klímaváltozás (Fouquet és Pearson, 2012; Fri és Savitz, 2014; Grubler, 2012).

A megújuló energia alkalmazása számos közvetlen és közvetett haszonnal jár a fosszilis energiahordozókkal szemben. Amellett, hogy természetéből adódóan bőségesen áll rendelkezésre, egyáltalán nem vagy csak kisebb mértékben okoz üvegházhatású gázkibocsátást és légszennyezést (Twidell & Weir, 2015). Ez természetesen nem csak a környezetre, hanem a közegészségre is kedvező hatással van (Burger, Graeber, Schindlmayr, 2014). Társadalmi hatásai sem elhanyagolhatóak, hiszen csökkenti az energiainportot, és munkahelyet teremt. Ezenfelül, a vállalatok a megújulóenergia-használatukat a környezet iránti elkötelezettségük bizonyítékaként marketing célra is felhasználhatják, ezzel is növelve népszerűségüket és bevételüket (Benn et al., 2014).

A ma uralkodó energiaforrásoktól eltérő, újabb típusú energiákra történő átállás azonban nem automatikus, és nem egyszerű folyamat, hiszen teljes társadalmi-műszaki rendszerek átalakításával jár együtt (Geels, 2004). Ez a folyamat pedig nemcsak időigényes, de mélyreható politikai, kulturális, társadalmi, műszaki, gazdasági és szervezeti átalakulást is feltételez (Markard et al., 2012). Sok esetben részben hiányzik, vagy szinte teljesen kialakulatlan az a technológiai háttér, illetve infrastruktúra is, mely hatékony, megbízható és biztonságos alkalmazásukhoz elengedhetetlen volna. Másrészt pedig a fosszilis energiahordozók használata gyakran még mindig sokkal egyszerűbb és rövidtávon gazdaságosabb megoldást jelent, illetve maga az átállást célzó beruházások költsége és az energiaszektor ellenérdekelt szereplőinek az ellenállása (például a fosszilis energiahordozóknak juttatott támogatások formájában) akadályozza a váltást (Whitley és van der Burg, 2015). Ezenkívül számos esetben a közkeletű tévképzetek, az újtól való, sokszor megalapozatlan félelem is hátráltatja a folyamatot, és vannak persze megalapozott kritikák is, mint például a vízierőművek (Doole, 2005), a szélturbinák és a biomassza alkalmazásának kedvezőtlen ökológiai hatásai, melyek externális költségeit gyakran figyelmen kívül hagyják (Badcock és Lentzen, 2010). Az átállás korlátainak és kockázatainak tényezőiként Németh (2017) megemlíti még a társadalmi reakció, illetve az eltúlzott elvárások problematikáját, az alacsony energiakonzentrációnak köszönhető tárolási, szállítási gondokat, a nehezen kiszámítható, illetve tervezhető politikai és gazdasági környezetet, illetve keresletet, a területek nagyságának végességét és a természetes megújulással összefüggő kérdéseket is.

Ezeknek a nehézségeknek a kezelésére szükségessé vált olyan, a hosszú távú gazdasági, társadalmi és – végső soron az ember életlehetőségeit és életminőségét meghatározó – környezeti szempontokat a rövidtávú érdekek elé helyezni képes mechanizmusok létrehozása, melyek hathatósan képesek előmozdítani a megújuló energiaforrások elterjedését. A rendszerekben való gondolkodás Helm szerint (2014) ezen a téren elengedhetetlen, és az egymástól független intézkedések könnyen negatív eredményekhez vezethetnek. A célok és a hozzájuk vezető út összetettsége, illetve az átmenet menedzselése és támogatása olyan jogköröket, hatalmas emberi és anyagi erőforrásokat követel, melyek csak az államoknak (esetleg tagállamoknak, tartományoknak, ill. egyéb közigazgatási egységeknek) és bizonyos tekintetben egyes államok feletti szervezetnek állnak rendelkezésre.

2.2 Politikák, megújulóenergia-politikák

A politika szónak a magyar nyelvben uralkodó „közéleti tevékenység” jelentése mellett van egy másik, az angol „policy” szó jelentésének megfelelő értelme is, ami szerint a politika alapelvek, irányvonalak rendszere, illetve valamely szervezet társadalmi érdekű tevékenysége. Ilyen értelemben beszélhetünk például egy kormány, egy önkormányzat gazdaság-, társadalom-, egészségügy- vagy éppen oktatáspolitikájáról.

Az energia kérdésének rendkívüli jelentősége miatt természetes, hogy az államoknak van energiapolitikájuk, ami többek között meghatározza a követendő alapelveket, célokat, a célok elérésének módját és eszközeit. Az is szinte magától értetődő ma már, hogy a korábban felvázolt változások, trendek következtében megjelentek a megújuló energiaforrásokkal foglalkozó szakpolitikák is.

Ezen politikáknak nem lehet önmagában a megújuló energia alkalmazása a célja, hozzá kell, hogy járuljanak más társadalmi cél(ok) eléréséhez (Edenhofer et al., 2013) is, így megszületésüket számos ok, illetve cél motiválhatja. Ezek egy része a környezeti problémák sürgető nyomásával állnak összefüggésben. Ilyenek a klímaváltozást és annak hatásait csökkenteni hivatott törekvések, melyeket számos nemzetközi egyezmény és irányelv is előírt, illetve előír. Ezek közül kiemelkedő fontosságú és aktualitású a párizsi éghajlatvédelmi egyezmény, mely az ENSZ 2015-ös párizsi klímaváltozási konferenciáján született, és melyet 2018 szeptemberéig 195 ország látott el aláírásával (unfccc.int, 2019). A globális célok mellett azonban a helyben tapasztalható, és főleg a helyi lakosság életét megkeserítő

légszennyezés elleni küzdelem is fontos mozgató erő (Badcock és Lentzen, 2010), beleértve a tiszta és egészségesebb főzési és fűtési lehetőségek megteremtését is.

Más hajtóerők inkább a gazdasági és a biztonsági megfontolásokkal kapcsolatosak (Yatchew, 2014). Egyre többen gondolják úgy bizonyos országokban, mind a köz-, mind pedig a magánszférában is, hogy a zöld energiákba investálni anyagi értelemben is jó döntés. Mára, köszönhetően éppen a világszerte létező politikáknak, melyek piacokat teremtenek, befektetéseket vonzanak, létrejöhettek az a méretgazdaságosság, mely a csökkenő árakon keresztül a fenntartható növekedés motorja lehet (Lins és Murdock, 2014). Ezenkívül az ilyen beruházásoknak nagy a helyi értékteremtő szerepe, és jelentősen hozzájárulhatnak a munkahelyteremtéshez, így módon közvetve egy-egy térség boldogulásához, vagy akár közösségek fejlődéséhez vagy éppen megmaradásához is. Mindazonáltal úgy gondolom, hogy a fenti állításokat természetesen nem lehet általánosan, mindenre kiterjedően alkalmazni. A jelenlegi gazdasági feltételek mellett, számos esetben támogatások nélkül nem térül meg belátható időn belül egy megújuló energiaforrások kiaknázásával foglalkozó beruházás.

A harmadik fő cél pedig nem más, mint az energiabiztonság megteremtése egy olyan világban, ahol a globális energiapiacokat nagy volatilitás és kiszámíthatatlanság jellemzi. Bocard (2015) kutatása szerint az OECD államok körében az energiatermelésben a fosszilis energiahordozók alkalmazása jár a legnagyobb mértékű kockázattal. A helyben, azaz decentralizáltan előállított zöld energia elérhetősége több szempontból is előnyös. Egyrészt azt eredményezi, hogy a régiók, államok (végső soron a fogyasztók) kevésbé függenek egy olyan globális piac változásaitól, melyet a kínálati oldalon az áruk nagy egyenetlenséget mutató eloszlása és a piaci viszonyoknak a politikai, hatalmi befolyásolása jellemez, hanem azt is, hogy a sok kisebb energiatermelő egységből álló rendszernek köszönhetően az egész energiarendszer sokkal rugalmasabbá válik (Barry és Chapman, 2009). Mindazonáltal, azt is meg kell azonban említeni, hogy a megnövekedett megújulóenergia-használat, főleg az időszakosan rendelkezésre álló megújuló energiaforrások esetén, csökkentheti az elektromos hálózatok stabilitását (Mason, Page és Williamson, 2013).

A különböző nemzetek, illetve szervezetek által meghatározott megújulóenergia-politikák három fő szektorra összpontosítanak, melyek alszektoraikkal együtt lefedik az energiafogyasztás nagy részét. A legnagyobb hangsúlyt világszerte a villamos energia előállítás kapja. Ennek oka lehet egyrészt, hogy ez a legdrágább, legjobban szállítható, legsokoldalúbban felhasználható energiatípus, illetve az, hogy a villamos energia fogyasztás és a GDP (Džananović és Dacić-Lepara, 2017), illetve a gazdasági növekedés között

kimutatható kapcsolat van (Kasperowicz, 2014). Fontos, de ennél mégis kisebb figyelmet kapó terület a hűtés és fűtés, melyen belül a fűtés felelős a legnagyobb energia-végfelhasználásért az összes szektor közül, és 2015-ben a teljes energiafogyasztás több, mint 50 százalékát tette ki. A harmadik nagy terület, és az energia-végfelhasználás tekintetében a második legjelentősebb a közlekedési ágazat, ahol 2015-ben a teljes energiafogyasztás 29 százaléka valósult meg. Ez a terület nagyban függ még a fosszilis energiahordozóktól, hiszen ugyanebben az évben a közlekedésben felhasznált energia 96 százaléka származott kőolajszármazékokból (IRENA, IEA és REN21, 2018).

Miguel Arias Cañete, az Európai Bizottság éghajlat- és energiapolitikáért felelős biztosa szerint „A politikaalkotás nem arról szól, hogy mit lehet elméletben megtenni, hanem sokkal inkább a gyakorlati megfontolások és a politikai megvalósíthatóság inspirálja” (Delbeke és Vis, 2016). A megújulóenergia-politikák célkitűzéseinek megvalósítása érdekében a politikai döntéshozók számos eszközt alkalmaznak. Ezek közé tartoznak a megújuló energiára vonatkozó különböző, nemzeti szintű, illetve az adott országok által vállalt nemzetközi célkitűzések, hozzájárulások. Az eszközrendszerek jelentős részben a különböző szabályozásokon is alapulhatnak. Ilyenek lehetnek a betáplálási tarifák és a direkt támogatások fizetése, az elektromos közművek kvótakötelezettségei, a nettó fogyasztásmérés, illetve számlázás, a közlekedéssel és a fűtéssel kapcsolatos kötelezettségek, az átruházható megújuló energia kreditek és a tendereztetés rendszere. Az államok gyakran használják az adójellegű ösztönzők és az állami finanszírozás módszerét is, mint például a beruházási vagy termelési adójóváírást vagy a forgalmi adó, energiaadó, CO₂-adó, ÁFA vagy egyéb adók csökkentését, az energiatermelési kifizetéseket, illetve az állami beruházások, kölcsönök, tőketámogatások vagy engedmények juttatását. A felsoroltak közül Kalkuhl és kollégái (Kalkuhl, Edenhofer, Lessman, 2013), illetve Parry (2014) szerint is a közvetlen módszerek a leghatékonyabbak a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére. Az államok által a gyakorlatban alkalmazott lehetőségeket jól illusztrálja az alábbi, *1. táblázat*, mely összefoglalóan mutatja be az Európai Unió tagállamai által a megújuló forrásokból származó energia használatát előmozdító eszközöket, intézkedéseket.

1. táblázat: Az Európai Unió tagállamaiban a megújuló forrásokból származó energia használatának előmozdítására alkalmazott eszközök, intézkedések¹

	Villamos energia	Technológia-támogatás	Hűtés-fűtés	Közlekedés
Ausztria	betáp. díj, tám.	specifikus	átalány-tám.	kvóta, tám., adó
Belgium	kvóta (forgalm. zöld biz.)	specifikus	adócsökkentés	kvóta+adó mech.
Bulgária	betáp. díj	specifikus	tám.	kvóta
Ciprus	betáp. díj, tám., nettó fogy. mérés	specifikus	adókedv./tám.	kvóta
Csehország	betáp. díj, betáp. prém., tám.	specifikus	tám.	kvóta + adó mech.
Dánia	betáp. prém., tender, kölcs., nettó fogy. mérés	specifikus	adóköt./betáp. prém.	kvóta + adó mech.
Egyesült Királyság	betáp. díj, különbözetről szóló szerződés, tender, kvóta (forgalm. zöld biz.), adó	specifikus	tám., ösztönzők	kvóta
Észtország	betáp. prém.	részlegesen semleges	tám.	tám.
Finnország	betáp. díj, progresszív betáp. prém., tám.	specifikus	tám., prém.	kvóta + adó mech.
Franciaország	betáp. díj, betáp. prém., tender, adó	specifikus	adókedv./tám.	kvóta + adó mech.
Görögország	betáp. díj, betáp. prém., tender, tám., adó	specifikus	adókedv./tám.	kvóta, tám., adó
Hollandia	betáp. prém., tender, adó, kölcs.	semleges	egyéni tám.	kvóta + adó mech.
Horvátország	betáp. díj, betáp. prém., tám.	specifikus	folyamatban	kvóta
Írország	megúj. energia betáp. díj	specifikus	adóbevallás, tám.	biz., kvóta
Lengyelország	betáp. díj, betáp. prém., tender, adó, kölcs., megúj. energia portfólió standard	semleges	tám.	kvóta
Lettország	betáp. díj, nettó fogy. mérés	specifikus	-	kvóta + adó mech.
Litvánia	betáp. díj (progresszív), tender, tám., adó	specifikus	tám., betáp. díj	kvóta, tám., adó
Luxemburg	betáp. díj, betáp. prém., tám., adó	specifikus	tám.	kvóta
Magyarország	betáp. díj, betáp. prém., tender, tám.	specifikus	tám.	kvóta, tám., adó
Málta	betáp. díj, tám.	specifikus	tám.	kvóta
Németország	betáp. díj, betáp. prém., tender, kölcs., tám.	specifikus	kölcs.	kvóta + adó mech.
Olaszország	betáp. díj, betáp. prém., tender, kvóta (forgalm. zöld biz.)	specifikus	adókedv./tám.	kvóta
Portugália	betáp. díj	specifikus	-	kvóta + adó mech.
Románia	kvóta (forgalm. zöld biz.), tám.	specifikus	tám.	kvóta
Spanyolország	betáp. díj, betáp. prém. (tender)	specifikus	-	kvóta + adó mech.
Svédország	kvóta (forgalm. zöld biz.), tám., adó	semleges	adómentesség	adó mech.
Szlovákia	betáp. díj, tám., adómentesség	specifikus	tám.	kvóta, adó
Szlovénia	tender (betáp. díj, betáp. prém.), tám.	specifikus	tám.	kvóta + adó mech.

Forrás: Banja et al. (2018) alapján a szerző saját munkája

¹ A táblázatban használt rövidítések: betáplálási = betáp., bizonyítványok = biz., támogatás = tám., forgalmazható = forgalm., prémium = prém., kölcsön = kölcs., fogyasztásmérés = fogy. mérés, megújuló = megúj., mechanizmus = mech., adókötelezettség = adóköt., adókedvezmény = adókedv.

2.3 Globális körkép - a megújuló energia, a megújulóenergia-politikák helyzete a világban

Mára már nyilvánvalóvá vált, hogy a világméretű energetikai átalakulásban az energiahatékonysággal együtt a megújuló energiák kulcsszerepet játszanak. Az elmúlt évtizedben jelentős növekedést mutattak, többek között az új találmányok, a technológiai fejlődés, a növekvő verseny és az ezeknek köszönhető drasztikus költségcsökkenés miatt. A *1. táblázatban* látható, hogy a világ egyes régióiban milyen arányú volt ez a gyarapodás.

2. táblázat: A világ régiói megújulóenergia-fogyasztásának éves növekedése és fogyasztásuk* a világ megújulóenergia-fogyasztásának arányában 2018-ban

Régió	Éves növekedés 2018	Éves növekedés 2007-17	Részesedés 2018
Észak-Amerika	9,6%	13,9%	21,2%
Dél- és Közép-Amerika	12,2%	16,4%	6,3%
Európa	6,1%	13,1%	30,7%
Független Államok Közössége	24,0%	14,9%	0,1%
Közel-Kelet	34,2%	42,1%	0,3%
Afrika	18,5%	20,4%	1,3%
Ázsia, Ausztrália és Óceánia	25,0%	23,2%	40,2%
Világ összesen	14,5%	16,4%	100,0%
Európai Unió	4,8%	12,8%	28,4%
Magyarország	9,9%	66,9%	0,1%

* A bruttó, megújuló forrásból előállított energiatermelés alapján, beleértve a szél-, a geotermikus, a nap-, a biomassza és hulladék energiát, de nem véve figyelembe a határokon átívelő villamosenergia-szállítást

Forrás: a British Petrol jelentése (BP, 2019) alapján a szerző saját munkája

Mint a piaci és jogszabályi környezetet befolyásoló eszközöknek, a különféle energiapolitikáknak természetesen meghatározó szerepük van. Habár, természetesen, a megújulóenergia-politikák hatékonysága sokszor megkérdőjelezhető, és jelentős fiskális és gazdasági teherrel járhatnak együtt, és így gyakran ellentmondásosak (Schmalensee, 2012), mégis egyre több ország kötelezi el magát a megújuló energiák támogatása mellett. 2017 végén 87 országnak volt érvényben lévő célkitűzése a megújuló energiaforrásból előállított energiának a primerenergia- és a végső energiafelhasználásban való részarányára vonatkozóan. Az ágazatspecifikus célok tekintetében pedig 146 nemzetnek volt érvényes

célkitűzése, ezen belül 48-nak konkrétan hűtést és fűtést illető megújuló megoldások, míg 42 országnak a közlekedés megújuló energiákon alapuló átalakítása tekintetében (REN21, 2018).

Nem meglepő ezek után, hogy a befektetések területén is az látható, hogy a megújulóenergia-alapú villamosenergia-kapacitásokba a 2017-es évben már több pénzt fektettek, mint a fosszilis energiahordozókra építőkbe. Ugyanebben az évben a nettó villamosenergia-termelési kapacitásnövekedés 70%-a megújuló volt, mintegy 178 gigawatt (IRENA, IEA és REN21, 2018). Figyelemreméltó fejlemény az is, hogy ezen beruházások legnagyobb része ma már nem a fejlett, hanem a fejlődő és feltörekvő országokban megy végbe. Mindez azt is jelenti, hogy a megújuló energiákat a világ mostanra már nem csak környezetbarát és fenntartható alternatívának látja, hanem biztonságosnak és költséghatékonynak is. Ezt az a tény is alátámasztani látszik, hogy a vállalatok is egyre gyakrabban választanak megújuló energián alapuló megoldásokat. Mindemellett fontos azt is megjegyezni, hogy a zöld energiákba történő befektetéseknek nem csak környezetvédelmi és kézzelfogható gazdasági, hanem fontos társadalmi haszna is van.

A kedvező fejlemények mellett azonban megemlítendő az is, hogy a megújuló energiák terjedését nagyfokú aránytalanság is jellemzi. Az érintett nemzetek és ágazatok között sok esetben nagyon nagy különbségek figyelhetők meg. Miközben a villamos energia előállítása terén általában nagyon jelentős az előrelépés, addig az olyan végfelhasználások terén, mint a közlekedés, illetve a hűtés és fűtés sokkal rosszabb a helyzet. Ez utóbbi energiafelhasználási területeken úgy tűnik kevesebb nemzet vezetett be eddig hathatós szabályozást (Cullen, 2016). A további akadályozó tényezők lehetnek technológiai és gazdasági jellegűek is, hiszen például egy-egy új piacon való megjelenés pénzügyileg is kockázatos lehet. Szintén jelentős gondot okozhat az energetikai rendszerek integrálása, különösen az olyan piacokon, ahol az ingadozó megújuló energiaforrások, mint például a szél- és a napenergia részaránya viszonylag nagy. Az ilyen területeken rendkívül fontos az olyan rugalmas rendszerek kiépítése, amelyek nem csak gazdaságos, de biztonságos üzemelést is lehetővé tesznek. Összességében kijelenthető, hogy az egyre nagyobb, összetettebb és szerteágazóbb rendszerek általában véve átfogó és fejlett energiapolitikákat feltételeznek (Helm, 2014).

2.4 Az Európai Unió

2.4.1 Környezet- és klímavédelem

Az Európai Unió megújuló energiával kapcsolatos politikája nagymértékben az EU környezet-, illetve klímavédelmi állásfoglalására és szerepvállalására épül. Az üvegházhatású gázok kibocsátása csökkentésének szükségessége természetes módon vezetett el a fosszilis energiahódózókat kiváltani képes alternatívák, illetve ezen belül a megújuló alternatívák kereséséhez az EU-ban is. Az 1997. december 11-én aláírt Kiotói Jegyzőkönyv adta meg azt az alapot, melyre építve megszülettek az Unió első átfogó, célzottan az üvegházhatású gázok kibocsátását korlátozni hivatott politikái (Morata és Solorio, 2012). Ezek végrehajtása olyannyira sikeresnek bizonyult, hogy 2012-re, a jegyzőkönyv érvényességének lejártának idejére, az EU túlteljesítette vállalását, miszerint az 1990-es évihez viszonyítva 8 %-kal kellett a kibocsátását redukálnia.

Ettől az időszaktól, pontosabban a múlt század kilencvenes éveitől kezdve nyilvánvaló egyrészt az, hogy az Európai Unió globális vezető a nemzetközi klímapolitikában, másrészt pedig az is igaz, hogy a nemzetközi politikák nagyban meghatározták az EU belső klíma- és energiapolitikáját (van Schaik és Schunz, 2012). Az Unió viszonyát a klímaváltozással kapcsolatos kihívásokkal kapcsolatban jól jellemzi a vezető szerepnek és a tanulásnak ez a kettőssége. A klímaváltozással és általában a környezetvédelemmel összefüggő kihívások összetettségének következtében az is egyértelmű, hogy az EU egyedül nem lehet sikeres ezek kezelésében, ezért elkötelezett a többoldalú együttműködésben.

Az egész világon az Európai Unió az a régió, ahol a legtöbb klímavédelmi politikát és intézkedést megalkották, illetve bevezették (Skjærseth, Eikeland, Gulbrandsen, Jevnaker, 2016). Ennek következtében, mint egy óriási kísérleti laboratóriumban, ahol nagy ütemben folynak a vizsgálatok, az EU-ban is óriási mennyiségű gyakorlati tapasztalat halmozódott fel az elmúlt évtizedekben. Az erre épülő aktív tanulási folyamat pedig visszahat a további politikaalkotás minden területére, mely már mostanra is jelentős eredményekhez vezetett a technológiai fejlesztések, a környezetszennyezés mérséklése, illetve a gazdasági növekedésnek és az üvegházhatású gázok növekvő mértékű kibocsátásának szétválasztása terén.

Az Európai Unió szén-dioxid-mentesítését és az energetikai paradigmaváltását megcélzó, az 1990-es években elkezdődött, de igazán csak a 2000-es év környékén felgyorsuló folyamatok néhány évtizede túl rövid idő ahhoz, hogy végső mérleget vonjunk. Ennek ellenére néhány fontos tanulság máris kirajzolódni látszik. Ezek közül több is közvetlen vagy közvetett kapcsolatban áll a megújuló energiák alkalmazásával.

Az egyik legfontosabb és legörvendetesebb megállapítás talán az, hogy az Európai Uniónak sikerült bebizonyítania, hogy folyamatos gazdasági növekedés mellett is csökkenthető az üvegházhatású gázok kibocsátása. 1990 és 2013 között a 28 tagállam GDP-je 45%-kal növekedett, miközben az üvegházhatású gázok kibocsátása 19%-kal csökkent (Delbeke és Vis, 2016). Az Eurostat (Eurostat, News Releases, 2019) friss becslése alapján az is látható, hogy ez a trend a közelmúltban is tovább folytatódott, és az Európai Unió fosszilis tüzelőanyagokból származó CO₂ kibocsátása 2018 során 2,5%-kal lett kisebb az előző évinél, miközben a GDP 2,0%-kal nőtt (Eurostat, Products Datasets, 2019). Az Unió által bevezetett piaci mechanizmusok, különösen azok, amelyek megfizetik a szén-dioxid árát, szintén sikeresnek bizonyultak. Az is kirajzolódni látszik, hogy az EU a világ éllovasa az alacsony szén-dioxid-kibocsátású technológiák alkalmazása terén, mind a megújuló energia előállításban, mind pedig számos nagy hagyományú iparágban. Gazdasági vonatkozású EU politikák pedig nem születhetnek meg ma már a klímavédelemi megfontolások figyelembevételével nélkül, legyen szó akár helyi, nemzeti vagy uniós szintű tervezésről. Fontos tanulság az is, hogy a vállalatok kiszámítható szabályozás iránti igénye következtében, a hosszú távra kidolgozott átalakítási terveknek kell, hogy előtérbe kerüljenek a rövidtávú intézkedésekkel szemben.

2.4.2 EU-s megújulóenergia-politikák időben és térben

Az 1970-es évek kőolajválságai, majd az 1980-as évek környezetvédelmi problémái következtében meginduló útkeresés (Nilsson, 2011) során került először az Európai Unió elődje, az Európai Gazdasági Közösség energiával kapcsolatos tanácsi állásfoglalásába (Council Resolution, 1986) a megújuló energiák támogatása mint világos, szektorokon átívelő célkitűzés. Ezt 1988-ban egy, a megújuló energiaforrások használatának előmozdítását célzó tanácsi ajánlás (Council's Recommendation, 1988) követett. Az első célirányos pénzügyi eszköz, mely a megújuló energiaforrások használatát volt hivatott szolgálni, az ALTENER program volt, mely 1993-ig váratott magára. Ebben a Tanács azt is célul tűzte, hogy 2005-re

az akkori tizenkét tagország teljes energiaigényének 8%-át megújuló energiából kell biztosítani (Skjaereth, 1994; Tosun és Solorio, 2011).

A közösségi szintű energiaügyi stratégiák, intézkedések mellett ekkoriban jelentek meg a tagállamok egyéni célkitűzései is, melyeket különböző támogatóprogramok voltak hivatottak segíteni (Jacobsson és Bergek, 2004; Meyer, 2007). Ebből az új trendből a világ más fejlett országai is kivették a részüket, például Japán és az Amerikai Egyesült Államok is megalkották az első, megújuló energiával kapcsolatos stratégiájukat.

Az Európai Unió XXI. századi megújulóenergia-politikáját meghatározó egyik legfontosabb dokumentum az úgynevezett Fehér Könyv 1997-ből, mely első ízben fektette le az EU megújuló energiára vonatkozó, közösségi szintű stratégiáját és akciótervét.

Az ezt megelőző, figyelemfelkeltő- és vitaanyagban, a stratégiaalkotás első lépését jelentő, 1996-os Zöld Könyvben a Bizottság összefoglalta az Unió energiával kapcsolatos legfőbb kihívásait, és meghatározta a megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos uniós célokat és az azok elérését gátló akadályokat, illetve az ezek legyőzését szolgáló módszereket (Lauber, 2005). A tagállamok felé pedig azt a felhívást intézte, hogy együtt munkálkodjanak egy közös európai energiapolitika létrehozásán.

Az egy évvel később, 1997-ben kiadott Fehér Könyv nagyon határozott és ambiciózus célkitűzést fogalmazott meg: 2010-re a megújuló energiaforrások arányát az EU bruttó belső energiafogyasztásán belül legalább 12%-ra, azaz az akkori 6% duplájára kell emelni. A cél elérése érdekében az Unió jelentős erőfeszítéseket várt el a tagállamoktól a megújuló energiák elterjesztése terén. Másrészt azonban, a dokumentum szerint, a kitűzött célok a tagállamokban ösztönzőleg hathatnak majd a meglévő potenciálok jobb kihasználására, a szén-dioxid szint csökkentésére, az energiafüggőség csökkentésére, a hazai ipar fejlődésére és a foglalkoztatásra.

Mivel a dokumentum keletkezésének idején a megújuló energiaforrásoknak még nem tulajdonítottak akkora fontosságot, mint napjainkban, az akcióterv kitér a figyelemfelkeltésre és a tudatosság növelésére is azoknak a döntéshozóknak a köreibben, akik a különféle programokért felelősek, illetve a fogyasztók tájékoztatására is. A marketing jellegű intézkedések sorába illeszkedik az a kampány is, amellyel látványos, nagyszabású projektek segítségével kívánták a megújuló energiákat növekvő pályára állítani.

A Bizottság a 2001-es közleményében (a két évente kötelező közlemények egyikében), melyben a Fehér Könyvben foglaltak megvalósításáról és fogadtatásáról számol be, összességében pozitív képet fest az eredményekről. Megállapítja, hogy a fő célkitűzés

annak ellenére, hogy ambiciózus, és még sok erőfeszítés kell az eléréséhez, megvalósítható. A Fehér Könyvben foglaltak jelentőségét még inkább igazolja és kihangsúlyozza az a tény, hogy a dokumentum aláírását követően nem sokkal került sor a kiotói jegyzőkönyv aláírására is, mely még inkább ráirányította a figyelmet a megújuló energiaforrásokra.

A Fehér Könyvben megfogalmazott célok megvalósítása érdekében a következő években számos olyan EU jogszabály született, mely specifikusan egyes szektorokban kívánta a megújuló energiák terjedését előmozdítani (Meyer, 2003; Tosun és Solorio, 2011). Ilyen volt például „A belső villamosenergia-piacon a megújuló energiaforrásokból előállított villamos energia támogatásáról” szóló 2001. évi irányelv, mellyel az Unió egy közösségi szintű keretet kívánt teremteni a megújuló energiaforrásokból származó villamos áram termeléshez. Ez volt az első kimondottan a megújuló energiákat támogató EU-s jogszabály (Reiche és Bechberger, 2004, 2005). 2003 májusában látott napvilágot „Az Európai Parlament és a Tanács 2003/30/EK irányelve a közlekedési ágazatban a bio-üzemanyagok, illetve más megújuló üzemanyagok használatának előmozdításáról”, mely a közlekedési szektorban szándékozott lehetővé tenni a bio-üzemanyagok felhasználásának növelését (Akrill and Kay, 2014). Különösen fontosá tette ezt az ágazatot az a tény, hogy az akkori előrejelzések szerint, a következő évtizedben évi 2%-os növekedés volt várható a közlekedés területén. „Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályaon kívül helyezésétől” a megújuló energiaforrásokból származó villamos energia villamoshálózatra történő betáplálásának kérdéskörét szabályozta.

A 2007 januárjában a Bizottság által kiadott közlemény, az úgynevezett Megújulóenergia-útiterv (2007) fontos része volt az EU-s energiapolitika 2007-ben végzett felülvizsgálatának, és egyben reagált is az Európai Tanács 2006 márciusában megfogalmazott szándékára, melyben újból kijelentik a megújuló energiaforrások használata fokozásának szükségességét (Morata és Solorio, 2012).

Az útitervben a Bizottság megállapítja, hogy a tagállamok nagyon lassú előrelépést mutatnak a megújulóenergiák elterjesztése területén, és a 2010-re előirányzott céloktól nagy valószínűséggel jelentősen el fognak maradni. Általános okként a Bizottság azt a tényt nevezi meg, miszerint az irányelvekben említett nemzeti célok csak kötelezettség nélküli irányértékek voltak, és a fennálló jogi környezet sem volt alkalmas arra, hogy stabil, kiszámítható háttérrel biztosítson a befektetésekhez. Mindez ahhoz vezetett, hogy a

tagállamokban tapasztalható előrehaladás nagyon eltérő mértékű volt, és az egész unió tekintetében csak részleges sikert mutatott.

A nehézségeket részletezve a közlemény kitér még a megújuló energiák viszonylag magas költségeire is, melyet nem csak az okoz, hogy magas a beruházási igényük, hanem hogy a fosszilis energiahordozók tisztességtelen előnyt élveznek velük szemben amiatt, hogy az externáliákat, azaz azok környezeti és egészségügyi hatásait, azaz külső költségeit figyelmen kívül hagyták. További gondot jelentett az üzembe helyezésessel összefüggő ügyintézés, a bürokrácia, különösen mivel a megújuló energiák használata jellemzően decentralizált. Probléma volt még a beruházók, fogyasztók és a szolgáltatók tájékoztatásának nem megfelelő volta, illetve a hálózathoz való csatlakozás szabályozásának zavarossága és a lehetőségek egyenlőtlensége.

Az útitervben megfogalmazott jövőbeni célkitűzéseket, illetve javasolt politikákat és intézkedéseket „Az Európai Parlament és a Tanács a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról, valamint a 2001/77/EK és a 2003/30/EK irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről szóló 2009/28/EK irányelve” öntötte jogszabályi formába.

Ez az irányelv arra volt hivatott, hogy az Unió éghajlatváltozási és energiaügyi csomagja részeként, a közösség szintjén a megújuló energiák elterjesztésének legfőbb eszköze legyen, ehhez megfelelő jogi keretet biztosítson, és egyszersmind megvalósítsa az Európai Tanács által 2007 márciusában, a „20-20-20-as” határozatban meghatározott célokat (Howes, 2010). Ezek értelmében 2020-ra 20%-kal kell csökkenteni az üvegházhatású gázok kibocsájtását az EU-ban az 1990. évi szinthez képest, és 20%-kal növelni kell az energiahatékonyságot csakúgy, mint a megújuló energiaforrásokból származó energia arányát az összenergia-felhasználásban. A tervezet szerint a bio-üzemanyagok arányát a teljes közlekedési szektor energiafelhasználásának 10%-ára kell emelni (Akrill and Kay, 2014).

A korábbi irányelvekkel ellentétben ez az irányelv már az összes megújuló forrásból származó energiára kiterjed, továbbá a szabályozás által érintett ágazatok számát is kiterjeszti. Különösen fontos az a momentum, hogy míg korábban csak a villamosenergia-termeléssel és a közlekedési szektor üzemanyag-felhasználásával foglalkoztak, most a fűtés-hűtés területén felhasznált megújuló energia fejlesztését is szabályozták.

Az Unió tagállamainak eltérő természeti, gazdasági és fejlettségi adottságaiból kiindulva, melyek mind-mind meghatározzák az adott országok lehetőségeit a megújuló energiák alkalmazásának terén, az irányelv a teljes Unióra kötelező 20%-os célt az egyes tagállamok tekintetében úgynevezett „kötelező nemzeti célkitűzések” formájában osztja el.

Ezen célértékek meghatározásában elsősorban az adott országok bruttó hazai termék adatait és a megújuló energiák terén elért addigi eredményeit vették számításba. Rendkívüli jelentőségű az a tény, hogy szemben a korábbi szabályozással, ezek a nemzeti célkitűzések már nem csak kötelezettségnélküli irányértékek, hanem jogilag kötelező érvényűek, és teljesítésük elmulasztása pénzbüntetést von maga után.

A megújulóenergia-irányelv értelmében minden tagállamnak nemzeti megújulóenergia-akciótervet kell alkotnia, melyben maguk határozhatják meg a céljaik eléréséhez használt eszközeiket és az energiamix összetételét is (Boasson és Wettstad 2013; Bürgin, 2015). Azt is maguk dönthetik el, hogy az egyes ágazatokban mekkora legyen a megújuló energiák aránya, kivéve a közlekedési szektort, ahol minden tagállamra kötelező módon, a bio-üzemanyagok használatának aránya el kell, hogy érje a 10%-ot.

A nemzeti célokat elérendő, az államok alkalmazhatnak többek között különféle támogatási rendszereket és úgynevezett rugalmassági intézkedéseket is, melyek más tagállamokkal, illetve harmadik országokkal folytatott együttműködésre irányuló kezdeményezések (Del Rio és Mir-Artigues, 2014). A támogatási rendszerek alatt olyan, a megújuló energiák használatát támogató eszközöket értünk, melyek az ilyen energia árát növelik, a költségeit csökkentik, vagy pedig a forgalmazott mennyiségét növelik meg kötelezettségek bevezetése által vagy más módon. Ilyen megoldások lehetnek például a beruházási támogatások, az adómentesség vagy adókedvezmények, az adóvisszatérítés, a megújuló energiával kapcsolatos kötelezettséghez kapcsolódó támogatási rendszerek, illetve a közvetlen ártámogatás rendszere, beleértve a betáplálási tarifát és a támogatások kifizetését.

Mivel a tagállamok a megújuló energia előállítására terén eltérő adottságokkal rendelkeznek, az irányelv lehetővé teszi az egyes országok számára azt is, hogy a fent említett rugalmassági intézkedések keretében, más országokkal folytatott együttműködésben teljesítsék a meghatározott nemzeti célértékeiket. Ez a lehetőség azért is rendkívül fontos, mert így ott állítható elő a megújuló energia, ahol az a legköltséghatékonyabban oldható meg.

Az irányelv arról is rendelkezik, hogy a megújuló energiaforrásokból történő villamos energia előállításának fejlesztése céljából a tagállamoknak megfelelő hálózatokat kell létrehozniuk. A határokon átívelő vezetékrendszereken túl azt is előírja, hogy az átvitelrendszer-üzemeltetőknek kötelességük a megújuló energiaforrásokból származó áramnak a hálózati hozzáférés terén elsőbbséget biztosítani, amennyiben az ellátás biztonsága azt megengedi.

A közlekedést illetően, a jogszabály minden egyes tagállam esetében minimálisan 10%-os célt ír elő 2020-ig. Ennek elérése szempontjából azonban csak akkor számítható be a

bioüzemanyag, illetve bio-tüzelőanyag, amennyiben annak alkalmazása esetén a hagyományos üzemanyagok használata során keletkező üvegházhatású gázkibocsátáshoz képest eleinte legalább 35%, majd 2017-től minimálisan 50%-os megtakarítás érhető el (Akrill és Kay, 2014; Howes, 2010). Fontos feltétel az is, hogy az ilyen üzem-, illetve tüzelőanyag nem származhat olyan területről, mely 2008 januárjában nagy biológiai sokszínűséggel bírt, illetve mely nagy mennyiségű szénét kötött meg.

A megújuló energiák és az azokkal összefüggő területek dinamizmusának köszönhetően hamarosan újragondolandóvá váltak a 2009. évi megújulóenergia-irányelvben megfogalmazottak (Solorio és Bocquillon, 2017). Az Európai Bizottság energiauniós programjának fontos részeként, 2016. november 30-án látott hivatalosan is napvilágot a „Tiszta energia minden európainak” című javaslatcsomag, melyet gyakran röviden „Téli csomagként” is szokás emlegetni. A csomag sokkal inkább tekinthető szerves fejlődés eredményének, mint forradalminak, épp ezért kritizálták sokan amiatt, hogy szerintük nem elég ambiciózus. Mindazonáltal, jelentős része az EU energiával kapcsolatos törvénykezésének, és fontos mérföldkő a mindinkább átfogó energiaunió megvalósítása felé vezető úton.

A „Téli csomag” az Energiaunió keretein belül, annak öt dimenziója mentén igyekszik megteremteni az európai polgárok tiszta energiához való hozzáféréseinek lehetőségét. Ez az öt dimenzió jól összefoglalja az EU-nak az energetika, illetve a megújuló energiaforrások területén tett erőfeszítéseinek a fő céljait is. Ezek nem mások, mint a biztonság, a szolidaritás és a bizalom dimenziója (melynek kulcsszavai a diverzifikáció és az együttműködés) a teljesen integrált energiapiac, az energiahatékonyság, a klímavédelem és végül a kutatás, innováció és a versenyképesség dimenziója (Ringel és Knodt, 2018).

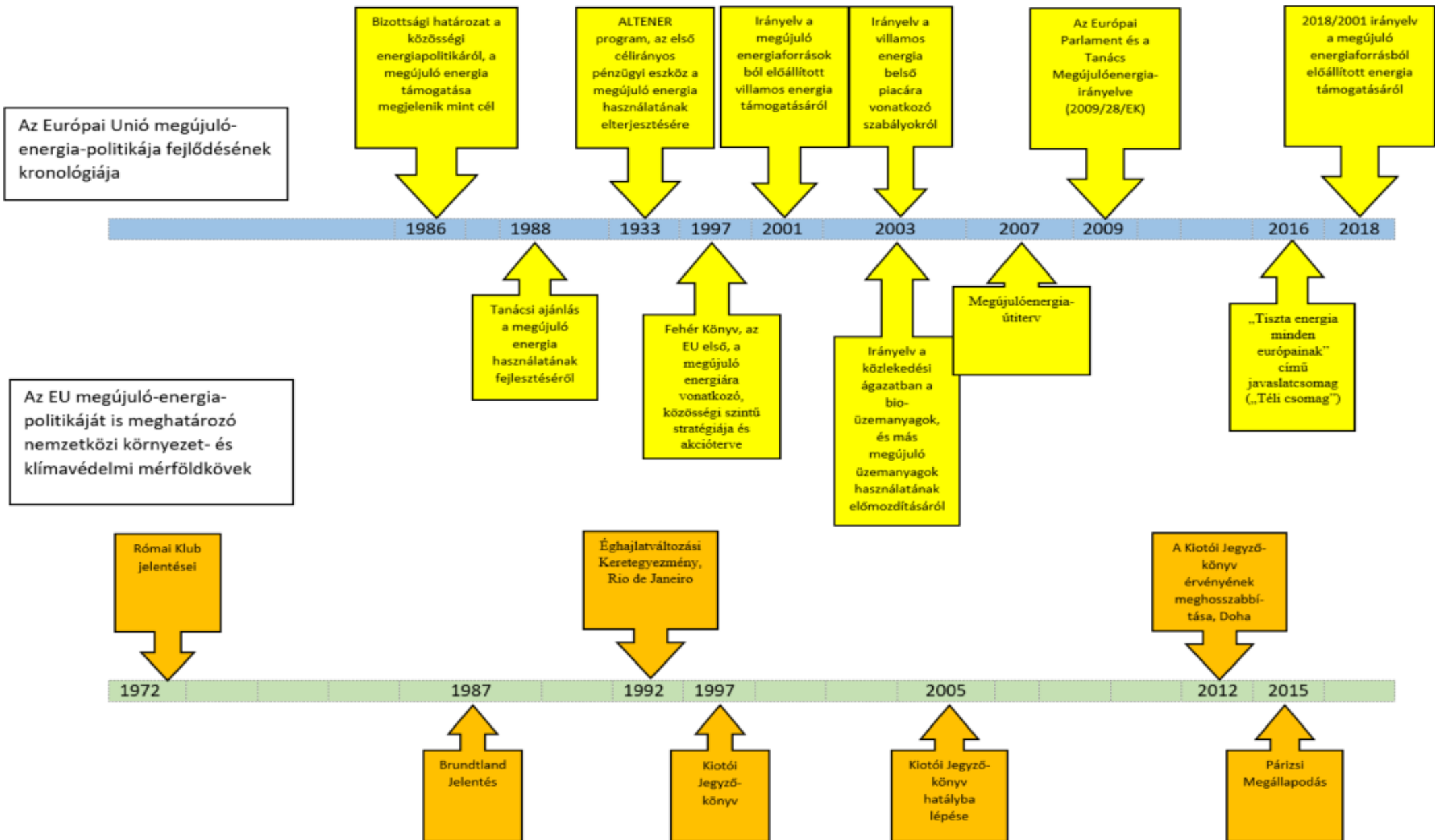
Gyakorlatilag a „Téli csomag” egy olyan dokumentumgyűjtemény, mely a fenti célok érdekében megfogalmazott törvényjavaslatokat és az energiapolitikát, ezen belül a megújulóenergia-politikát, alátámasztó háttérdokumentumokból áll. A megújulóenergia-irányelv módosítására tett javaslat mellett, a csomag ilyen módon foglalkozik a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokkal, a villamosenergia-piac szabályozásával, az energiaunió irányításának szabályozásával, a villamos energia ágazat kockázatra való felkészülésének szabályozásával, az Energiaszabályozók Együttműködési Ügynökségének szabályozásával, a meglévő energiahatékonysági irányelv és az épületek energiateljesítményéről szóló irányelv módosításával is (Resch et al., 2019).

A csomag részét képező irányítási rendelet (*Governance Regulation*) adja meg a keretet a módosított irányelvek, politikák megvalósításához, illetve az EU klímavédelmi vállalásainak teljesítéséhez, és hidalja át az uniós szintű 2030-as megújuló célkitűzések és az ennek megfelelő nemzeti célok hiánya közötti szakadékot (Ringel és Knodt, 2018). Törvényi eszközökkel fejezi ki a 2030-ra teljesítendő EU-szintű energetikai és klímavédelmi célkitűzéseket, azaz az üvegházhatású gáz kibocsátás 40%-os csökkentését az 1990-es szinthez képest, a 27%-os megújulóenergia-részesedést, az energiahatékonyság 27%-os javítását (2020-ban felülvizsgálandó a 30%-os cél vonatkozásában) és a villamos energia hálózatok 15%-os átjárhatóságát.

A tervezetcsomag megvalósításának kulcsfontosságú lépéseként 2018 végén meg is született a három leglényegesebb jogszabály. Az (EU) 2018/1999 rendelet az energiaunió irányításáról (mely többek között előírja az országok tíz évre vonatkozó integrált energia- és klímavédelmi programjának a kötelező elkészítését), az (EU) 2018/2002 irányelv az energiahatékonyságról szóló 2012/27/EU irányelv módosításáról és az (EU) 2018/2001 irányelv a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról. Mindhárom 2018. december 24-én lépett hatályba, de az energiahatékonysági és a megújulóenergia-irányelveket az egyes tagországoknak csak 2020. június 25-ig, illetve 2021. június 30-ig kell törvénybe iktatniuk.

A „Téli csomagban” lefektettek szerint az új megújulóenergia-irányelv létrehoz egy közös keretet a megújuló forrásokból származó energia elterjesztésének előmozdítására a különböző szektorokban. Lényegében megteremti a jogi alapot ahhoz, hogy a tervezet értelmében kirajzolódó három fő cél valóra váljon (Ringel és Knodt, 2018). Először is meghatározza a kötelező érvényű, átfogó uniós célkitűzést, hogy 2030-ra a megújuló energiaforrásokból származó energiának az energiahordozó-összetételben képviselt részarányára legalább 32% legyen. (Ez a szám a „Téli csomag” 27%-ához képest is magasabbra teszi a mércét.) Most először szabályozza az önfogyasztást, azaz helyzetbe hozza a megújuló energiát előállítani kívánó fogyasztókat, illetve közösségeiket, és átfogó szabályrendszert hoz létre a megújuló energia alkalmazására az egész Unió tekintetében a villamos energiatermelés és felhasználás és a közlekedés területe mellett.

A kezdetektől a következő évtizedek EU-s megújulóenergia-politikáját meghatározó „Téli csomagig” áttekintve a megújuló energia ügyének alakulását megállapítható, hogy nagy utat járt be az Európai Unió megújulóenergia-politikája, melynek kronológiáját és nemzetközi kontextusát a 3. számú ábra szemlélteti.

3. ábra: Az EU energiapolitikája nemzetközi kontextusban
 Forrás: a szerző saját munkája

2.5 Magyarország

Magyarországnak – mint EU-tagországnak – a megújulóenergia-politikája az Unió megújulóenergia-politikájára épül a 2004. évi EU-csatlakozás óta. Mint korábban láthattuk a 2004-es évet megelőzően született jogszabályokat is módosították az EU-bővítés nyomán előállt új helyzetnek megfelelően, illetve az azt követő esetekben már a kibővített unió figyelembevételével születtek az új dokumentumok. Természetesen ez azt is jelenti, hogy az uniós jognak megfelelően, a vonatkozó uniós jogszabályokat a magyar jogalkotó a nemzeti jogba átülteti a megfelelő átültető jogszabályt meghozva. Ennek során a jogalkotónak lehetősége van a közösségi jogszabályban meghatározott célok megvalósításának eszközeit és módját meghatározni, illetve az EU-s jogszabály által nem szabályozott kérdéseket saját hatáskörben rendezni.

Magyarország megújulóenergia-politikáját 2020-ig alapvetően a 2009. évi Megújuló Energia Irányelv határozza meg, illetve az ennek nyomán megszületett nemzeti cselekvési terv, mely az EU Bizottság 2009/548/EK határozatában előírt formában és tagolásban született meg. Ez a dokumentum, Magyarország Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terve a 2010 és 2020 közötti időszakot öleli fel. Az ezt követő évtizedre már a „Téli csomag” nyomán 2018-ban létre jött új Megújuló Energia Irányelv lesz mérvadó. Habár a magyar törvénybe iktatásra Magyarországnak 2021. június 30-ig van ideje, az új integrált energia- és klímavédelmi programot 2019 végéig kell elkészíteni, majd tízévente frissíteni.

A 2009. évi Megújuló Energia Irányelv alapján Magyarország azt vállalta, hogy 2020-ra a végső energiafogyasztását 13%-ban megújuló forrásból fedezi. Ezt a Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terv 14,65%-ra emelte. Mindazonáltal az EU irányába továbbra is az irányelvben szereplő 13% a teljesítendő cél, amit Magyarország már évekkal ezelőtt elért. Az Eurostat adatai (Eurostat, Newsrelease, 2019) azonban azt jelzik, hogy míg 2013-ban 16,2% volt a megújulók aránya, addig 2014-ben, 2015-ben, 2016-ban és 2017-ben ez már csak 14,6%, 14,4%, 14,3%, illetve 13,3% volt. A képet tovább rontja az a tény is, hogy a Magyarország megújulóenergia-mixében amúgy is nagy arányban szereplő tűzifa egy újfajta, 2017 óta alkalmazott számítási (az erdészeti kitermelési adatok helyett háztartási statisztikára alapozó) mód alkalmazásával még nagyobb (közel 80%-os) mértékben járul hozzá a statisztikákban a megújuló energiák részarányához (Mezősi, Pató, Szabó, 2017). Ez nem csak azért gond, mert a kitűzött célt így teljesítve megszűnik a megújuló kapacitások fejlesztésének egyik legfőbb hajtóereje, hanem azért is, mert a tűzifának a nagymérvű

alkalmazása világszerte sok súlyos környezeti, fenntarthatósági és etikai kérdést vet fel (Searchinger et al., 2018). Badcock és Lentzen szerint (2010) például a villamos áram előállítása terén a biomassa a második legrosszabb megoldás a szén után, ami a velük járó externáliákat illeti.

2.6 Politikák és kommunikáció

Mint minden politika, a megújulóenergia-politikák is azzal a szándékkal készülnek, hogy gyakorlatba ültessék őket. A megvalósítás fontos lépését alkotják az adminisztratív, törvényhozási eszközök mind nemzetközi, mind az egyes országok szintjén. A jogszabályok meghozatala azonban még nem vezet automatikusan a politika sikeres alkalmazásához. Ha a jogszabályok, szabályzók, támogatások rendszere nem találkozik az érintettek megértésével, elfogadással, az a politika részleges vagy teljes kudarcát okozhatja. Rogers, Simmons, Convery és Weatherall (2008, 2012) kutatásai is azt támasztották alá, hogy a helyi megújulóenergia projektek sikeréhez rendkívül fontos a helyi önkormányzatoknak, a gazdasági szereplőknek és a lakosságnak is az erkölcsi és intellektuális támogatása a pénzügyi támogatás mellett.

Természetesen a folyamat minden szintjén rendkívüli jelentőséggel bír a kommunikáció, a meggyőzés, a marketing, illetve a közösségi marketing. A kezdetektől, a gondolat megszületésétől a célul kitűzött gazdasági, társadalmi változás eléréséig az érintettek, illetve érdekeltek széles körét kell meggyőzni: a politikák megalkotóitól kezdve a törvényhozókon, a szolgáltatókon, a finanszírozó intézményeken és szervezeteken, a véleményformálókon, a civil szervezeteken, a helyi önkormányzatokon és a szakmai szervezeteken át a vállalatokig, és persze az egyénekig, illetve az egyének csoportjaiig, akik végső soron (ideális esetben) a változás haszonélvezői lesznek (Donovan és Henley, 2010). Nyilvánvaló, hogy a cél elérése szempontjából meghatározó a kommunikáció és annak minősége, és az, hogy eljut-e az üzenet a megcélzott csoportokhoz, ill. egyénekhez.

2.6.1 A kommunikáció definíciója, az EU kommunikációs politikája

Mielőtt jobban elmélyednék a kommunikációval kapcsolatos kérdések tárgyalásában, fontos meghatároznom, hogy mi is a kommunikáció. Hasonlóan sok más mindennapos jelenséghez, a kommunikáció meghatározása sem egyszerű, ezért nagyon sokféle definíciója

létezik. Sok, a témában szaktekintélynek számító kutató szerint nem is létezik egyértelmű meghatározása. Földes (2007) azt állítja, hogy sem a tartalma, sem a jelentése sem egyértelmű a kifejezésnek. A jelen munka szempontjából azonban mégis célszerű egy olyan definíciót alkalmaznunk, mely a kommunikáció egy speciális területéről, az üzleti kommunikáció világából származik, mivel a szakmai célú kommunikációnak ez a formája áll legközelebb ahhoz, amiről a megújuló energiák kommunikációja kapcsán beszélnünk kell. Bovee, Thill és Schatzman (2002) egy olyan folyamatként írja le a kommunikációt, melynek során üzenetek küldése és fogadása zajlik. Ez eddig nem tér el a szokásos kommunikáció meghatározásokról, azonban a szerzők mindehhez azt is hozzá teszik, hogy sikeres kommunikációról csak akkor beszélhetünk, ha az üzenetet megértik és cselekvést vált ki, vagy megváltoztatja az üzenet befogadójának gondolkodásmódját.

Mint a korábban tárgyalt politikák kapcsán feljebb már említettem, a megvalósítás, a cél elérése érdekében elengedhetetlen a sikeres kommunikáció. Ily módon az is természetes, hogy az Európai Uniónak is van erre vonatkozó politikája és intézményrendszere, illetve eszköztára, mely jó például szolgálhat általában a politikák kommunikálása, illetve népszerűsítése terén.

Habár az EU szerződésai nem térnek ki külön a kommunikáció kérdésére, az Európai Unió Alapjogi Chartája (Európai Unió, 2012), melynek jogi státusza azonos az uniós szerződésekével, a nyilvánossággal folytatott kommunikációhoz egy közös keretet határoz meg az összes uniós intézmény számára. Ezek közül, a politikák kommunikációja szempontjából releváns részek: a 11. cikk, melyben a szólás szabadsága, valamint a sajtószabadság és a média pluralizmusa mellett megfogalmazzák a tájékoztatáshoz való jogot is, a 41. cikk, melyben többek között a saját személyre vonatkozó dokumentumokba való betekintés joga, illetve a 42. cikk, melyben az uniós intézmények irataihoz való hozzáférés joga szerepel.

Az Unió hivatalos honlapjának az EU kommunikációs politikáját bemutató oldala szerint (Európai Parlament, 2019) az Európai Unió kommunikációs tevékenységének legfőbb célja, hogy eleget tegyen azon kötelezettségének, hogy határozatairól és tevékenységeiről tájékoztassa az Unió polgárait és az egyéb érdekelt feleket. Ennek végrehajtására az Uniónak, illetve intézményeinek számos eszköze és lehetősége van, beleértve az erre célra rendelkezésre álló külön költségvetést és a szükséges emberi erőforrásokat. Fontos kitétel az is, hogy tevékenységük eredményeként a polgárok számára az EU-val kapcsolatos tudnivalók egyszerűen legyenek elérhetőek, és olyan nyelven, amit ők megértenek. Az eszközök széles

skálája a különféle kapcsolattartó központoktól és irodáktól a weboldalakon, közösségi médián át a médiának és a látogatóknak biztosított különleges tájékoztató szolgáltatásokig terjed. A terület jelentőségét mutatja az is, hogy a Bizottságon belül különálló szervezeti egység a Kommunikációs Főigazgatóság.

2.6.2 A kommunikáció szükségessége és jellegzetessége a megújulóenergia-politikákban

A tágabb értelemben vett környezeti, klímavédelmi vagy a mi esetünkben a megújuló energiák elterjesztésére, illetve használatára vonatkozó politikák, akciótervek esetében is alapvető fontosságú az érintettek megnyerése az ügy számára. A politikák által célul kitűzött változások nem érhetőek el pusztán jogi, illetve adminisztratív eszközökkel, hiszen azok megvalósításához a lakosság szemléletének, gondolkodásmódjának, életmódjának – ezen belül a fogyasztási szokásainak – a megváltoztatása szükséges. A távlati cél nem kézzel fogható és meglehetősen absztrakt; valójában a jövőbe vetített negatív scenáriónak az elkerülése, melynek érdekében a jelenben kell olyan döntéseket hozni és változtatásokat eszközölni, melyek – legalábbis rövidtávon – áldozatokkal és/vagy beruházásokkal járnak. Mindezek tetejében itt szembe kell nézni azzal a viselkedési közgazdaságtanban status quo előítéletnek nevezett jelenséggel is, mely az embereket az új, a változás elutasítására készíti a meglévő állapot fenntartása érdekében (Samuelson és Zeckhauser, 1988).

Magukban a fentebb tárgyalt EU-s politikákban is megjelenik a kommunikáció kérdése. Az 1997. évi Fehér Könyv például explicit módon tárgyalja a tudatosság növelésének és a figyelemfelkeltésnek a szükségességét a programokban érintett döntéshozók körében. Ezen kívül nagy hangsúlyt fektet a fogyasztók tájékoztatására, és a megújuló energiák terjesztését jelentős közösségi marketing kampánnyal is elő kívánja mozdítani. A 2007-es Megújulóenergia-útiterv az előző időszak hibáinak ismertetése során megemlíti a fogyasztók, a szolgáltatók és a beruházók tájékoztatásának hiányosságait is, és tervbe veszi az információterjesztésnek és a megújuló energiák népszerűsítésének javítását. Természetesen a konkrét jogszabályok és akciótervek is kitérnek a kommunikáció különféle aspektusaira.

Delbeke és Vis (2016), akik maguk is részt vettek a politikák kidolgozásában, a tapasztalatokat értékelve a kommunikációval kapcsolatban is fontos következtetésekre jutottak. Szerintük a politikák sikeréhez a szilárd gazdasági és műszaki előkészítés mellett az érintettekkel folytatott kiterjedt konzultáció is elengedhetetlenül fontos. Ez nem csak ahhoz

kell, hogy a politika részéről a politika megfelelő megértéssel találkozzon, és támogatást élvezzen, hanem ahhoz is, hogy a kontextus, amiben az létre jött, illetve létezik, a lehetőségekhez képest stabil maradjon. Ebből következik az is, hogy a szemben álló érdekek közepette csak a maximális átláthatósággal érhető el siker, mely természetesen megint csak kommunikációval érhető el.

2.6.3 Közösségi marketing

Mint az előzőekben látható volt, a kommunikáció kérdése megkerülhetetlen a politikaalkotás, illetve annak megvalósítása terén. Az is nyilvánvaló azonban, hogy a siker érdekében ezen a téren is fontos a hozzáértés, a professzionális hozzáállás és a tudományosan megalapozott szakmai ismeret. Ahogyan a gazdasági életben a marketing az a tevékenység, illetve szakma, ami a szereplők számára megfelelő keretet biztosít igényeik kielégítéséhez (Kotler, 1991), úgy a társadalmi, politikai változtatások, a különféle politikák létrehozása és végrehajtása esetében a marketing egy speciális ága, a közösségi marketing az, ami ezt biztosíthatja.

A közösségi marketing voltaképpen a „marketing alapelvek és eszközök alkalmazása társadalmilag kívánatos célok elérésére” (Donovan és Henley, 2010). Erre jó példa a Menegaki (2012) által kidolgozott speciális, a megújuló energiák elterjesztését célzó marketing mix, mely ezek elfogadottságának és a potenciális fogyasztók fizetési hajlandóságának korábbi felméréseire alapult. Annak ellenére azonban, hogy ez a terület is a már ismert marketing eszközöket használja, mégis különbözik a marketing összes többi ágától abban, hogy a közösségi marketinges célja a közösség jólétével függ össze, míg a többi esetben magának a marketing tevékenységet végzőnek a hasznával, legyen az politikai haszon, adomány vagy hagyományos értelemben vett profit. Közösségi marketingről kizárólag akkor lehet szó, ha a közösség érdeke a cél.

A közösségi marketing, a hagyományos értelemben vett marketinghez hasonlóan sokkal több, mint a promóciós és reklámeszközök tárháza. Sokkal inkább egy filozófia, olyan alapelveknek az együttese, melyek arról szólnak, hogyan jön létre kölcsönösen kielégítő kapcsolat a fogyasztóval; egy olyan átfogó és szerves megközelítés, amely egy programnak, politikának vagy kampánynak a megvalósítására törekszik.

Mint korábban említettük a politikák – és voltaképpen a közösségi marketinggel végrehajtott kampányok – célrendszere magában foglalja egyrészt az egyéni viselkedési

minták megváltoztatásának igényét, de azokat is megcélozza, akiknek hatalmában áll a politikaalkotás, a döntéshozatal, a törvénykezés és a szabályozás, azaz a minisztériumokat, törvényhozókat, cégeket és civilszervezeteket is. A közösségi marketing általában, elismerten alkalmas arra, hogy megfelelő keretet nyújtson a magatartás megváltoztatására irányuló programok kidolgozására, és hogy meggyőző üzeneteket juttasson célba (Eagle, Osmond, McCarthy, Low, Lesbirel, 2017).

A kívánt társadalmi célokat többféle módon lehet elérni Ross és Mico (1980) szerint. Ezek közül természetesen egyszerre többet is lehet alkalmazni, és a közösség részéről az aktív és passzív elfogadás különböző szintjei jellemzik őket. Ezek közé tartozik a gondolatok, eszmék, termékek és szolgáltatások széleskörű terjesztése; az érdekelték közötti konszenzus megteremtése; tervezett és/vagy politikai akciók, mint a lobbizás, a törvénykezés vagy a választási kampányok; konfrontatív módszerek, melyek a fenyegetés eszközét is használják; békés, de a közrendet megzavaró tiltakozás (pl. sztrájk); erőszakos rendzavarás például zavargások vagy forradalmi megmozdulások útján. Ezek közül a közösségi marketing eszköztárába csak a konfrontáció nélküli eszközök tartoznak, különösen azok, amelyek az ismeretek, információ elterjesztésre és azok elfogadtatására irányulnak.

Donovan és Henley (2010) megállapítja, hogy a közösség érdekét szolgáló társadalmi változásokat előmozdító ügyek elfogadtatása és a kívánt cselekvés kiváltása érdekében négy fontos dolgot kell megtenni. Az általuk hozott példa releváns ebben a kutatásban is, mivel az energiatakarékosság az a „termék”, melyet „eladni” kívánnak. A modellbe behelyettesíthető a megújuló energiák használata, ezért a négy pontot ily módon átírva ismertetem. E szerint elengedhetetlen:

- az emberek tájékoztatása a megújuló energiák használatának szükségességéről,
- annak bemutatása, hogy hogyan szerezhetnek be ezzel kapcsolatos termékeket, illetve hogyan sajátíthatnak el olyan magatartást, melyek (fosszilis) energiát takarítanak meg irracionális erőfeszítés és költség nélkül,
- annak demonstrálása, hogyan lehet megújuló energia használatával kielégíteni az egyének és a közösségek igényeit,
- és mindennek a megtétele figyelemfelkeltő és az érdeklődést fenntartani képes módon.

A fenti eszközök három fő stratégia megvalósítását célozzák, ezek az oktatás/nevelés, a motiválás (meggyőzés és rábeszélés) és az aktív közbenjárás (politikai, társadalmi).

2.6.4 A megújuló forrásokból származó energia hasznosításának kommunikációja a gyakorlatban

Természetes, hogy a kommunikáció és annak gyakorlati megvalósítása fontos kérdésként merül fel a megújuló energia alkalmazásának terjesztésével foglalkozó szervezetek, ügynökségek számára. A Nemzetközi Energiaügynökség Végrehajtási Megállapodása a Megújuló Energia Technológiai Hasznosításáról (International Energy Agency's Implementing Agreement on Renewable Energy Technology Deployment, a továbbiakban: IEA-RETD) is egy olyan nemzetközi együttműködési platform, ami a megújuló területén vezető szerepet betöltő országokban a tudományos és gyakorlati tanácsadói műhelyekben felhalmozott tudást és tapasztalatot igyekszik egyesíteni, és a megújuló energia terjedésének szolgálatába állítani. A 2010-es évek elején az IEA-RETD több rendezvényt is tartott a megújuló energiákkal kapcsolatos kommunikációról, illetve marketing tevékenységről. Ezek folyamányaként készült el egy fontos munka, mely a kötetben található esettanulmányok tapasztalatai alapján jó gyakorlatokat fogalmaz meg (Bridle et al. 2013).

A megújuló energiák használata nem csupán pénzügyi, műszaki vagy intézményi kérdés, hanem legalább ennyire függ azoknak a csoportoknak a felfogásától és ismereteitől, akik a megújuló energia jövőjére döntő befolyással lehetnek. Ilyenek például maguk a nyilvánosság, a politikákért felelős csoportok, illetve személyek és az érintett gazdasági szektorok, iparágak szereplői. Az ő részükről megnyilvánuló ellenállás nem minden esetben az adott körülményre reagáló ésszerű válaszból ered, hanem gyakran tévképzetek vagy az ismeretek hiánya okozza azokat. Bridle és kollégái szerint az egyik kulcskérdés az, hogy milyen mértékben alapul az efféle ellenállás téves információkra és hitekre, illetve valós aggodalmakra, és az erre adott választól kell, hogy függjön az alkalmazandó megközelítés.

Számos tanulmány vizsgálta a megújuló energiával kapcsolatos ismeretek, tájékozottság gazdasági és társadalmi aspektusait. Bai és szerzőtársai (2016) érdekes ellentmondásra hívják fel a figyelmet. Megállapításuk szerint a városi, különösen a nagyobb városokban élő népesség többek között a lakóhelyük nagyobb gazdasági potenciáljának, a magasabb iskolázottságának és a hatékonyabb információáramlásnak köszönhetően jobban értesült a megújuló energiaforrásokkal kapcsolatban, mint a vidéki lakosság. Ezzel szemben, pont a vidéken élők azok, akik jobban hozzáférnek a természeti erőforrásokhoz, és könnyebben válhatnak ezáltal energiatermelővé.

Annak igénye, hogy a már bevált technológiák támogatásának és a politikák környezetének stabilitása érdekében a megújuló energiákról szóló diskurzus tényeken alapuljon, könnyen hozzáférhető és érthető legyen, egybe vág azzal, amit korábban az EU kommunikációs politikájának rövid ismertetésében is leírtam. Mindebből kifolyólag természetes, hogy sok kormánynak és egyéb érdekeltnek van kidolgozott stratégiája annak érdekében, hogy minél többen és minél jobban megértsék a megújuló energiák kérdéskörét, a lehetőségeket és a kihívásokat. Jó példája a közvéleményt ezen a téren sikeresen befolyásolni képes kormányzati kommunikációs stratégiára Dánia. A dán kormánynak olyan mértékben sikerült a megújuló energiák ügye mellé állítani a lakosságot, hogy törvénybe iktathatta, hogy 2050-re az ország teljes energiaellátását megújuló energiaforrásokból fogják fedezni (Lund, 2010). A szerző szerint ez nem lett volna lehetséges az emberekkel a valódi alternatívákról folytatott párbeszéd nélkül.

Habár, mint az fent látható volt, a tények kommunikálása és a közérthető közlések elengedhetetlenek a bizalmatlanság legyőzéséhez, viselkedésbeli változás csak ritkán érhető el önmagában a több információval és a nagyobb tudás által, sőt a túl sok információ még gondot is okozhat azáltal, hogy tudatunkban nehéz lehet összeegyeztetni a probléma dimenzióit a személyes életünk kereteivel (Rose és Dade, n.d.). A viselkedési közgazdaságtan szerint az is igaz, hogy a „pusztán” pontos információnál nagyobb hatással van az egyénre az olyan információ, ami kimondottan lényeges, és rendkívül fontosak a kommunikációban a vizuális elemek és az életszerű leírások (Pollit és Shaorshadze, 2011). Ennek ellenére Bridle és kollégái esettanulmányaikban azt tapasztalták (Bridle et al. 2013), hogy a vizsgált esetekben a kommunikáció fő módszere a tények bemutatására korlátozódott, és nem nagyon épített érzelmileg ható narratívákra vagy újdonságokra. Ennek részben az is lehetett az oka, hogy a vizsgált esetek nagy részében kormányok, kormányzati ügynökségek szerepeltek, amelyeknek vigyázniuk kell arra, hogy pártatlanok maradjanak. Ennek ellenére én úgy gondolom, hogy az ilyen szervezetek is fektethetnének nagyobb hangsúlyt a kommunikációval elérni kívánt hatásra, és támaszkodhatnak jobban a viselkedési közgazdaságtan eredményeire.

Ami a konkrét kommunikációs eszközöket illeti, az átlagember számára elérhető hír-és információforrások közül jelen kutatás csak az internettel foglalkozik, hiszen itt érhető el egy adott időben a legnagyobb információmennyiség a legtöbb ember számára. Az Eurostat adatai szerint a 28 tagállam viszonylatában a háztartások 89%-a rendelkezik internet-hozzáféréssel, és a 16 és 74 év közötti uniós állampolgárok 76%-a használja azt napi szinten (Eurostat,

Statistics Explained, 2019). Ezek alapján joggal feltételezhető, hogy sokan az uniós és a nemzeti megújulóenergia-politika megismerésére is a világháló nyújtotta lehetőségeket használják. Ezt látszik igazolni Balogh, Bai, Popp, Huzsvai és Jobbágy (2015) bioüzemanyagokkal kapcsolatos magyarországi ismertség- és attitűdvizsgálata is, akik azt találták, hogy a válaszadók az internetet tartották a legfontosabb információforrásnak a témában. Igaz azonban az is, hogy egy magyarországi vidéki populáció körében, általában a megújuló energiaforrásokkal kapcsolatban végzett hasonló felmérésben (Bai et al., 2016) a válaszadók 76%-a nevezte meg a televíziót mint az ezirányú ismereteinek forrását, míg az internetet és az oktatást csak 36%, illetve 16%. Ezt a képet tovább árnyalja Az Európai Unió Kiadóhivatalának a médiahasználatról szóló jelentése (2018), mely szerint 2017-ben az EU-polgárok 48%-a még mindig a televízió segítségével tájékozódik az EU-ról, intézményeiről és politikáiról, és csak ez után következik az internet 42%-kal. Ez utóbbi említése a felmérésekben 2005 óta 20%-kal nőtt és folyamatos növekvő tendenciát mutat.

2.6.5 A kommunikáció világossága, az EU jogszabályai, közérthetőségük, fordításuk

A fentebb is idézett, a jelen munka számára elfogadott kommunikációmeghatározásban is szerepel, hogy sikeres kommunikációról akkor beszélhetünk, ha az üzenet befogadója megérti azt. Ha ez a feltétel nem teljesül, nem valósulhat meg sikeres marketingkommunikáció, tudatformálás, népszerűsítő kampány és a tényszerű tájékoztatás sem.

A vizsgálatban szereplő korpuszt jogszabályok, hivatalos dokumentumok alkotják, melyek egyaránt szólnak maguknak a politikai döntéshozóknak, az érintett szakmai és üzleti területek képviselőinek és minden érdekeltnek, mindenekelőtt az EU és az adott tagállamok polgárainak. Ezek a dokumentumok azok az alapvető, közvetlen és megbízható információforrások, melyekből az érdeklődők tájékozódhatnak a megújuló energiák használatát, elterjesztésének jelenét és jövőjét illető szabályokról, célkitűzésekről. Mint a tájékoztatás elsődleges eszközeinek, nyilvánvalóan meghatározó a szerepük a megújuló energiaforrások kommunikációja tekintetében. Ennek következtében rendkívül fontos ezeknek a jogszabályoknak, hivatalos kommunikációknak az olvashatósága és közérthetősége.

Hogy pontosabban megvilágítsam, hogy mik is értendők európai uniós jogszabályok alatt, és ezek milyen helyet foglalnak el az Unió jogrendjében, először általánosságban kell néhány szót ejteni az Európai Unió jogról. Az Európai Parlament honlapja (2019) szerint az Európai Unió önmagában jogforrás, melynek jogrendje alapvetően elsődleges jogra, másodlagos jogra (a szerződéseken alapuló jog) és úgynevezett kiegészítő jogra osztható. Az elsődleges jog kategóriájába tartoznak, és a jogszabályok hierarchiájában legfelül helyezkednek el a szerződések (az Európai Unióról szóló szerződés [EUSZ], az Európai Unió működéséről szóló szerződés [EUMSZ] stb.), az általános jogelvek és az Alapjogi Charta, mely azután emelkedett az előzőekkel azonos rangra, hogy 2009. december 1-jén hatályba lépett a Lisszaboni Szerződés. A másodlagos uniós jog kategóriájába tartozó jogi aktusok az EUMSZ 288. cikke alapján a rendelet, az irányelv, a határozat, az ajánlás és a vélemény.

A rendeletek (*regulation*) hatálya általános, teljes egészükben kötelezőek, közvetlenül alkalmazandóak, és maradéktalanul kell őket betartatni. Ezzel szemben az európai uniós irányelvek (*directive*) olyan közösségi jogi aktusok, amelyek az érintett tagállamokra csak a megfogalmazott célok tekintetében kötelezőek, de azok elérésének formáját, módját és eszközeit az érintett tagállamokra bízzák a saját nemzeti jogrendbe illesztésnek a feladatával együtt. Ebből következik, hogy általában nem olyan részletesek, mint a rendeletek, hanem inkább általános elveket fogalmaznak meg az elvárt szabályozást illetően. Az irányelvek esetén a tagállamoknak maguknak kell a saját nemzeti jogalkotásuk keretein és az adott határidőn belül létrehozniuk azokat a nemzeti jogszabályokat, amelyek a szóban forgó irányelvnek megfelelnek. Ez megtörténhet már létező jogszabályok kiegészítésével és/vagy módosításával, de teljesen új jogszabályalkotással is. Az irányelvből származó kötelezettségek és jogok is csak akkor válnak a tagállamok polgárai számára kötelezővé, illetve alkalmazandóvá, amikor az adott állam elfogadta az úgynevezett átültető jogszabályt. Miután a tagállamoknak lehetőségük van bizonyos mérlegelésre az irányelvek átültetése kapcsán, az ilyen típusú EU-s jogszabály alkalmat ad a nemzeti különbségek bizonyos mértékű figyelembevételére is (Horváth, 2011). A határozatok (*decision*) teljes mértékben kötelezők, de magánszemély számára csak akkor biztosítanak jogokat, ha az adott tagállam megalkotta a vonatkozó átültető jogszabályt. Az ajánlások (*recommendation*) és vélemények (*opinion*) pedig, ahogy elnevezésük is sejteti, csak útmutatást adnak.

Annak érdekében, hogy a közösség állampolgáraink a tájékoztatáshoz való, az Európai Unió Alapjogi Chartájában is lefektetett joga a jogszabályok tekintetében ne csorbuljon, az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Közösségek Bizottsága 1998-ban

egy megállapodást fogadott el, melynek címe „Intézményközi megállapodás (1998.) a közösségi jogszabályok szövegezésének minőségére vonatkozó közös iránymutatásokról (1999/C 73/01)”. Amellett, hogy ebben a jogszabályok szövegezésének alapelvei mellett lefektetik azt is, hogy egy jogszabály milyen részekből álljon, milyen külső és belső utalásokat használjon, és szabályozzák a módosító jogszabályok, a záró és hatályon kívül helyező rendelkezések, valamint a mellékletek ügyét is, konkrétan kitérnek az olvashatóság és érthetőség kérdésére is. A bevezető rész (1) szakasza szerint: „A közösségi jogszabályok egyértelmű, egyszerű és pontos megfogalmazása alapvető fontosságú ahhoz, hogy azok a nyilvánosság és a gazdasági élet szereplői számára áttekinthetőek és könnyen érthetőek legyenek. Ez egyúttal előfeltétele a közösségi jogszabályok megfelelő tagállami végrehajtásának és egységes alkalmazásának is.” A szöveg arra is kitér, hogy a szövegezésnél tekintettel kell azokra, akikre a jogszabályok majd vonatkozni fognak, illetve akik majd felelősek lesznek azok végrehajtásáért. Konkrétan előírja, hogy tömörségre, egyneműsége és a túl hosszú mondatok, cikkek, a bonyolult megfogalmazás és a túl sok rövidítés alkalmazásának kerülésére kell törekedni. Tekintettel a tényre, hogy a közösségi jogszabályok egy soknyelvű közönség részére íródnak, óva int az egyes adott nemzeti jogrendszerek tipikus fogalmainak és terminológiájának használatától is.

Az EU 2000-ben (magyarul először 2008-ban) a megállapodásban foglaltak gyakorlatba ültetésének elősegítésére egy gyakorlati útmutatót is publikált mindazok részére, akik az Unió jogszabályainak a szerkesztésében részt vesznek (Európai Unió, 2015). A kiadvány az intézményközi megállapodás rendelkezéseit magyarázva és példákkal illusztrálva igyekszik praktikus segítséget nyújtani a jogszabályszerkesztéshez. Az általános elvek között szerepel az a fontos megállapítás, hogy a jogi aktusok szövegének világos, egyszerű és pontos megfogalmazását előíró ésszerűségi elv két alapvető jogelvet is kifejez:

- a „polgárok törvény előtti egyenlősége abban az értelemben, hogy biztosítani kell, hogy a jog mindenki számára hozzáférhető és érthető legyen,
- a jogbiztonság abban az értelemben, hogy a jogalkalmazás módja kiszámítható kell, hogy legyen”.

A közérthetőség kérdését tovább boncolgatva az útmutató szerzői fontosnak tartják azt is leírni, hogy a jogalkotói szándékot egyszerű kifejezésekkel, és amennyire csak lehet köznyelvi fordulatokat használva célszerű átadni, még akkor is, ha ez esetleg a stílus rovására menne. Olyan részletekre is kitérnek, hogy mondatonként csak egy-egy gondolatot ajánlatos kifejtetni, és hogyan épüljenek fel az egynél több mondatból álló cikkek.

A közösségi jogalkotás többnyelvű jellegére tekintettel is fontos útmutatást fogalmaznak meg. Kihangsúlyozzák, hogy mindig szem előtt tartandó az a tény, hogy a jogi aktusok szövegének az EU összes hivatalos nyelvén elérhetőnek kell lennie. Ebből következik az a követelmény, hogy az eredeti (forrásnyelvi) szövegekben semmilyen, a fordításban esetleg félrefordításhoz vagy csak közelítő jellegű, hibás megoldáshoz vezető kétértelműség vagy pontatlanság sem engedhető meg. Fontos és tanulságos az a jogszabályszerkesztőknek címzett ajánlás is, miszerint különösen hasznosnak bizonyulhatnak a fordítók és más, a szövegek lektorálásával foglalkozók megjegyzései.

Mindezek mellett érdemes lehet azt is megjegyezni, hogy a kulturális különbségek következtében a különböző EU-tagállamokban eltérő elképzelések létezhetnek annak tekintetében, hogy mit értenek világos és egyszerű nyelvhasználaton. A különböző nemzeti jogi és irodalmi hagyományok nagyban meghatározóak lehetnek abban a tekintetben, hogy mi számít elfogadhatónak vagy kívánatosnak. Az azonban bizonyos, hogy az uniós jogi aktusok fordításainak is „világosnak, egyértelműnek, és a célnyelv szellemiségének megfelelőnek kell lennie” (Šarcevic, 2001). Ebből az következik, hogy a fordításoknak is ugyanolyan jól olvashatónak és közérthetőnek kell lenniük, mint az eredeti forrásnyelvi EU-s szövegeknek.

Az Európai Unió jogalkotásával és általában hivatalos kommunikációjával kapcsolatos fordítási tevékenység hatalmas mennyiségű erőforrást igényel, és rendkívül magas szinten szabályozott. Az Unió 24 hivatalos nyelvén kívül igény szerint más nyelvekre, illetve nyelvekről is fordítanak. A fordítás feladatát egyrészt a különböző EU-s intézmények és testületek saját fordítási osztályai látják el, másrészt a különböző speciális, decentralizált ügynökségek és testületek esetében az EU Szerveinek Fordítóközpontja. Mindközül kiemelkedik azonban az Európai Bizottság Fordítási Főigazgatósága, mely a világ egyik legnagyobb fordítószolgálat. A Bizottság 2016-ban kiadott, a Fordítási Főigazgatóság munkafolyamatait és az alkalmazott fordítástámogató eszközöket bemutató kiadványa szerint mintegy 2200 alkalmazottal, körülbelül évi 2 millió oldalt fordítanak le itt (European Commission, 2016).

A főigazgatóság honlapja (2019) szerint (melynek magyar és angol változata között néhány tartalmi különbség is előfordul, melyeket alább zárójelben jelzek) a kizárólag írott szövegekkel dolgozó szervezet feladatai szerteágazóak. A Bizottság által szövegezett vagy küldött jogszabályok, politikák, jelentések, levelezés, stb. fordítása mellett segítik a közvéleménnyel való kommunikációt, illetve azt, hogy a polgárok megértsék az EU politikákat (a magyarra fordított oldalon „politikák” helyett „az EU szerepét és feladatait”).

Ezen kívül foglalkoznak a Bizottság munkatársai által írt dokumentumok szerkesztésével (a magyar változat szerint lektorálásával), és tanácsot adnak a Bizottság más osztályainak a nyelvi kérdésekkel és a többnyelvű internetes oldalakgal kapcsolatban. Fontos feladatuk még annak biztosítása is, hogy az Unió minden nyelvén az intézményközi terminológiai adatbázisban található helyes terminológiát használják.

A terminológiagyűjtemény mellett azonban még több más módon is igyekeznek garantálni a Bizottság számára készülő fordítások egységességét, minőségét. Sokféle tájékoztató anyag támogatja a fordítók munkáját. Ilyen például az Európa internetes honlapon található „Intézményközi kiadványszerkesztési útmutató” (2019), mely konkrét szabályokat fogalmaz meg a hivatalos honlapok, jogi aktusok, az általános kiadványok szerkesztésére vonatkozóan, sőt az egyes EU-s nyelvekre specifikusan vonatkozó szabályokat is ismerteti. A Bizottság számára fordító vállalkozók számára is létezik hivatalos iránymutatás (European Commission, Directorate-General for Translation, 2019) és a különféle dokumentumtípusokra vonatkozó speciális követelményeket felsoroló fordításminőségi tájékoztató is (Translation quality info sheets for contractors).

2.6.6 Az olvashatóság és annak mérése

Mint láthattuk az uniós kommunikáció és jogszabályok közérthetősége, világossága kapcsán gyakran felmerül az olvashatóság kérdése. Az olvashatóságnak az Amerikai Egyesült Államokban jelentős szakirodalma van, és az olvashatósággal összefüggő ajánlásoknak, teszteknek, méréseknek széles körű a gyakorlati alkalmazása is. Annak ellenére azonban, hogy az angol nyelv vonatkozásában széles körű kutatás folyik a szövegek olvashatóságának mérése, illetve mérési módszerei terén, csak korlátozott mértékben igaz ez más nyelveket illetően (Tonelli, Manh, Pianta, 2012).

Mielőtt azonban megvizsgálánk az olvashatóság mérésének módszertanát és gyakorlati hasznát, nézzük meg, mi is az olvashatóság. DuBay (2004) egyszerű, de praktikus meghatározása szerint az olvashatóság (readability) az írott szövegeknek az a tulajdonsága, ami miatt egyes szövegek könnyebben olvashatóak, mint mások. DuBay a definíció részeként azt is tisztázza, hogy az angolul *readability*-nek nevezett olvashatóság nem tévesztendő össze azzal az olvashatósággal, amit *legibility*-nek hívnak, és ami a betűképre és az elrendezésre vonatkozik. (A magyar nyelv sajnos nem tesz következetes különbséget a kettő között. Az EU számára készített magyar fordításokban az EUR-Lex honlapon található szövegek tanúsága

szerint előfordulnak az „olvashatóság”, az „értelmezhetőség” és az „érthetőség” szavak is.) Dale és Chall (1949) átfogóbb meghatározása szerint az olvashatóság azoknak az elemeknek (és ezek együtt hatásának) az összessége egy adott nyomtatott anyagon belül, mely meghatározza, hogy az olvasók egy adott csoportja, milyen sikerrel olvassa azt. Siker alatt a szerzők a megértés mértékét, az olvasás optimális sebességét és az érdeklődés felkeltését, illetve fenntartását értik. Mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy a definíció kimondottan nyomtatott anyagot említ. Egyrészt a kiadvány születésének évéből következik, hogy elektronikus formában olvasható szövegekről még nem lehetett szó, illetve feltételezhető, hogy a kézzel írt szövegeket pedig pont azért hagyták ki a definícióból, hogy az írás külalakját, megjelenését meghatározó egyéb tényezőket kizárják.

Ami az ilyen formán definiált olvashatóság kutatását és annak gyakorlati hasznát, illetve alkalmazhatóságát illeti, érdemes visszatérni DuBay-hoz (2004), aki szerint miután a 20. század második felében az olvashatósági kutatás és a kidolgozott képletek elterjedtek a piacon, széles körben kezdték ezeket alkalmazni az élet számos területén, beleértve az újságírást, a kutatást, az ipart, a jogot, a biztosításokat, az egészségügyet, sőt az amerikai hadsereg is alkalmazta ezeket a műszaki jellegű oktatóanyagaiban. Norman Otto Stockmeyer (2009), a Thomas M. Cooley Law School professor emeritusa és az Amerikai Jogi Szakírók Társaságának korábbi elnöke úgy vélekedik, hogy különösen a jogászoknak kell odafigyelniük arra, hogy olvasóik megértsék írásaikat.

Loughran és McDonald (2010) kutatása azt demonstrálta, hogy az olvashatóság, illetve az olvashatóság mérése kézzelfogható hatással lehet az üzleti sikerre és szorosan függ össze a menedzsment kérdésével is. Vizsgálatuk, melynek során vállalatok éves pénzügyi jelentéseit vizsgálták, azt bizonyította, hogy az olvashatóság hatással volt a befektetőkre, azaz a jobb olvashatóság nagyobb aktivitást váltott ki a befektetők körében. Másrészt azt is megállapították, hogy a demokratikusabb irányítási berendezkedésű vállalatok nagyobb jelentőséget tulajdonítottak az egyszerűbb nyelvezet használatának. A részvényes-barát kultúrájú cégek olvashatóbb jelentéseket készítettek. Ennek a megállapításnak fontos vonatkozása van a jelen kutatásra is, hiszen a (szervezeti) kultúrák közötti effajta eltéréseknek véleményem szerint a politikaalkotás, törvényhozás szintjén is tetten érhetőnek kell lenniük.

Az olvashatóság mérése, az olvashatósági képletek (DuBay, 2004) kidolgozása hosszú múltra tekint vissza. Az amerikai népesség olvasási készségének vizsgálata kapcsán már a XX. század első felében kidolgozták az első formulákat, melyekkel az írott szövegek nehézségi szintjét igyekeztek megjósolni. A későbbiekben nagyon sokan kezdtek el az

olvashatóság kérdésével foglalkozni, és az 1980-as évekre már 200 különböző képlet létezett, és ezernél is több tanulmány készült. Ekkoriban az angolon kívül már a spanyol, a francia, a német, a svéd, az orosz, a héber, a hindi, a kínai, a vietnámi és a koreai nyelvre is léteztek olvashatóságot mérő formulák (Rabin 1988).

A magyar nyelv vonatkozásában nem sikerült ilyen tudományos kutatás, kiadványok nyomára bukkanni. Az olvashatóságra vonatkozó magyar nyelvű internetes keresés eredményeként egyrészt reklámcégek, különböző internetes szolgáltatók olvashatósággal kapcsolatos tanácsaira, szolgáltatásainak a hirdetésére lehet rátalálni, illetve az Európai Unión belül forgalomba hozott gyógyszerek betegtájékoztatóinak olvashatósági tesztjeiről szóló információkra. A betegtájékoztatókkal kapcsolatos előírásokat közösségi jogszabályok szabályozzák, magát az olvashatóság kérdését pedig az „Iránymutatás az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek címkézésének és betegtájékoztatójának érthetőségéről című dokumentum” (Európai Bizottság, 2009).

Annak ellenére, hogy a tudomány sok módszert, illetve képletet adott a világnak a szövegek olvashatóságának megállapítására, mégis a legtöbben talán a Microsoft Word szövegszerkesztő szoftverének ilyen szolgáltatását használják. A Microsoft Word-ben elvégzett teljes helyesírás-ellenőrzés után megjelenik egy felugró ablakban a szövegre vonatkozó olvashatósági statisztika. Sajnos a különböző nyelvek esetén eltérő a szolgáltatás tartalma. Míg a magyar szövegek esetében lényegében csak a karakterek, a szavak és a mondatok számát kapjuk meg, addig az angol szövegek esetében ezek mellett megkapjuk még az ezekre vonatkozó átlagokat és az olvashatósági értékeket is a szenvedő szerkezetben lévő mondatok százalékos arányával együtt.

A Microsoft Word által az angol nyelvű szövegek esetében megadott olvashatósági adatok az úgynevezett Flesch olvashatósági teszt és a Flesch-Kincaid olvashatósági szintek szerinti értékek. Mivel a Microsoft Word magyar nyelvű online támogatásában (Microsoft, 2019) erről olvasható tájékoztató – ironikus módon – szinte tökéletesen értelmezhetetlen, és helyenként teljesen elfogadhatatlan hangvételben íródott, más forráshoz kell ezek ismertetéséhez fordulnunk. A Rudolf Flesch által (Stockmeyer 2009) 1949-ben kidolgozott módszer a szövegben található szavak átlagos szótagszámával és a szavak mondatonkénti számával kalkulál, és ebből von le következtetéseket a szöveg olvasásának nehézségi szintjére vonatkozóan. Minél nagyobb értéket mutat ez a nullától százig terjedő szám, annál könnyebben értelmezhető az olvasás során a szöveg.

A Flesch-Kincaid módszer az 1970-es években született J. Peter Kincaid kutatásai alapján, aki a Flesch-féle képletet úgy alakította át, hogy az adott szöveg olvasásához szükséges iskolázottsági szintet kapjuk meg. A magasabb szám magasabb szintű előtanulmányok szükségességét jelzi. Stockmeyer a továbbiakban azt is megjegyzi, hogy annak ellenére, hogy egyik módszer sem száz százalékgig megbízható, nem maradnak el más általános pszichológiai tesztek mögött ebben a tekintetben, és azért működnek jól, mivel egyszerű szó- és mondatösszetetté dolgoznak, melyek az olvasási nehézséget okozó elsődleges tényezők. Attól azonban óva int mindenkit, hogy írásában csupán a szavak és mondatok rövidegére törekedjen, mert akár öngólt is lőhet így az író, hiszen olyan tényezőket is figyelembe kell venni, mint a hangvétel, a megközelítés, a szöveg szerkezete és elrendezése.

2.7 Kulturális aspektusok, kulturális különbségek

A környezet- és klímavédelem, illetve a fosszilis energiahordozók kiváltása megújuló energiahordozókkal olyan globális problémák, melyek globális válaszokat követelnek, még ha a cselekvés egy része helyi szinten is valósul meg. Magától értetődő tehát, hogy a megoldáskeresés és a konkrét lépések megtétele is a legtágabb értelemben vett nemzetközi szinten zajlik, ahol nemzetek, kultúrák és nyelvek sokasága találkozik. Az Európai Unió szintjén is elmondható mindez, bár nyilvánvalóan kisebbek a számok és a kulturális sokszínűség is korlátozottabb, mint a teljes nemzetközi közösség esetében.

Mindebből az következik, hogy nem elég figyelembe venni a fizikai és a gazdasági, társadalmi környezet eltéréseit, az eltérő érdekeket és adottságokat, de tekintettel kell lenni a kulturális különbségekre is. A megújuló energiák alkalmazásának és elterjesztésének számos kulturális, illetve kultúrákon átívelő, azaz interkulturális vonatkozása van. A különböző kultúrájú emberek nem ugyanúgy szemlélik a környezetüket, és ily módon a klímavédelemhez és a zöld energiákhoz való hozzáállásuk is eltérő lehet. Ugyanez mondható el arról a módról, ahogy az egyes kultúrákhoz tartozók kommunikálnak, és arról is, hogy milyen marketing stratégiák, és ezen belül, milyen marketingkommunikáció sikeres a körükben. Különösen izgalmassá válik a kérdés akkor, amikor az eltérő kulturális és nyelvi háttérű emberek, vállalatok, szervezetek egymással kommunikálnak, illetve igyekeznek egymást befolyásolni. Ennek a problémakörnek, az Európai Unió kapcsán már röviden tárgyalt, megkerülhetetlen fordításon kívül, mely a kommunikációnak csak az írott verbális

módját érinti, számos más aspektusa is van, mely jelentősen kihat a határokon átnyúló marketing és a közösségi marketing tevékenységek sikerére.

2.7.1 Kultúra, kulturális különbségek, a kultúrák összehasonlítása

A manapság közkézen forgó számtalan kultúrameghatározás közül itt most csak kettőt szeretnék ismertetni. Egyrészt azért pont ezeket, mert a jelen munka céljaira ezek jól alkalmazhatóak, másrészt pedig azért, mert két olyan tudóstól származnak, akiknek a munkássága jelentős mértékben határozza meg azt, ahogyan ma a világ a kultúráról, a kultúra szerepéről gondolkodik. Trompenaars (Trompenaars és Hampden-Turner, 1998) vélekedése az, hogy a kultúra nem más, mint a dilemmák megoldásának egy adott közösségre jellemző módja, az a közös mód, ahogy az emberek értik és értelmezik az őket körülvevő világot. Hofstede (1980) egy másik modellt választva, a kultúrát egyfajta mentális szoftverként definiálta, mely voltaképpen az egyes embercsoportokra jellemző, és azokat egymástól megkülönböztető, kollektív programozása az emberi szellemnek.

A kultúrák összehasonlító vizsgálatának számos iskolája, illetve modellje létezik, melyek nemcsak arra tesznek kísérletet, hogy elméleti alapot adjanak az összevetéshez, hanem némelyek a gyakorlat számára is megpróbálnak jól használható eszközt biztosítani. Nardon (2006) szerint a nemzeti kultúráknak legalább hat olyan modellje létezik, melyet gyakran alkalmaznak és idéznek: Kluckhohn és Strodtbeck, Hofstede, Hall, Trompenaars, Schwartz és House illetve a GLOBE projekt munkatársainak a modelljei. Nardon megállapítása szerint azonban ez a sokszínűség legalább annyira hátráltatja, mint segíti a kutatást, főleg mivel a modellek között viszonylag kicsi a konvergencia. Továbbá azt is megkérdőjelezi, hogy egy olyan, természetéből adódóan kvalitatív jelenséget, mint a kultúra, lehet-e egyáltalán kvantitatív értékekkel jellemezni, ahogy azt Hofstede, Trompenaars és a Globe teszik. Ennek ellenére a kutatók előszeretettel nyúlnak ezekhez, pont a jól használható numerikus értékeik miatt, így az alábbiakban én is ezeket mutatom be röviden.

Hofstede kulturális dimenziókra épülő modelljét mutatom be először és a legbővebben, mivel valószínűleg ez a legnépszerűbb (a Google kereső a *cultural dimensions* kereső kifejezésre az első helyeken rögtön az ő nevével fémjelzett találatokat dobja ki). Három évtizedet áttekintő munkájában Taras (2010) is azt állapítja meg, hogy sok tudós véleménye alapján a hofstedei dimenziók a különféle elemzések céljára hasznos módon jelenítik meg a nemzeti kultúrák közötti különbségeket.

A holland kutató, Geert Hofstede (1980) saját szavai szerint az 1970-es években többé-kevésbé véletlenül jutott először hozzá ahhoz a hatalmas adatbázishoz, mely 50 országból származó emberek értékrendjéről szolgáltatott információkat. Hofstede kérdőíves felmérését az IBM multinacionális nagyvállalat szinte minden részére kiterjedően egy négyéves intervallummal kétszer is megismételték. A mintegy 100 000 kérdőívet feldolgozva munkálta ki Hofstede azokat, az úgynevezett kulturális dimenziókat, melyek mentén kifejezhetőek az egyes kultúrák közötti különbségek az adott értékekhez való viszonyulásukat tekintve. Eredetileg a holland tudós négy ilyen dimenziót dolgozott ki, melyek a hatalmi távolság, az individualizmus – kollektívizmus, a férfiasság – nőiesség és a bizonytalanságkerülés. Ezt követte egy ötödik, a jövőorientáció (hosszú vagy rövid), melyet Michael Minkov kutatásainak eredményeképp Hofstede újragondolt (Hofstede 2011), majd végül egy hatodik dimenziót is bevezetett, az engedékenység – korlátozás dimenzióját.

A hat dimenzió röviden összefoglalva a következőket fejezi ki (Hofstede, 2011). A hatalmi távolság (Power Distance Index – PDI) az emberek közötti egyenlőtlenség elfogadottságát fejezi ki egy adott társadalomban. Kis hatalmi távolság esetén a vezetési stílus jellemzően konzultációra épül, míg a nagyobb hatalmi távolság jelentősebb egyenlőtlenségekre és autokratikusabb berendezkedésre utal. Az individualizmus - kollektívizmus (Individualism vs. Collectivism - IDC) dimenziója azt jeleníti meg, hogy az adott közösségben maga az egyén vagy a közösség, a közösséghez tartozás fontosabb-e. A kollektivistákra jellemzőbb az egymás segítése, a közösség érdekeinek az előnyben részesítése, míg az individualista társadalomban az egyén érvényesülése, önállósága és függetlensége a kívánatosabb. A férfiasság - nőiesség (Masculinity vs. Femininity - MAS) dimenziója a nemi szerepekkel azonosított értékekhez fűződő viszonyt mutatja meg. A férfias társadalmakat nagyobb versengés jellemzi, és az olyan értékek preferáltak, mint a teljesítmény, a hősiesség, a magabiztosság és az anyagiakban kifejezhető siker. Ezek ellenpólusaként, az úgynevezett nőies társadalmak többre becsülik az együttműködést, a gyengédséget, a támogatást és az anyagi sikerrel szemben az életminőséget és az emberi kapcsolatokat. A bizonytalanságkerülési (Uncertainty Avoidance Index - UAI) index azt jelzi, hogy az adott társadalom mennyire képes elfogadni a bizonytalan, kétes, ismeretlen helyzeteket. A magas bizonytalanságkerüléssel jellemezhető közösségek általában erősen ragaszkodnak szabályaikhoz és a megcsontosodott hitekhez, viselkedési elvárásokhoz, és nem tolerálják az unortodox gondolkodást, illetve viselkedést. A jövőorientáció (Long Term Orientation vs. Short Term Normative Orientation - LTO) a társadalomra jellemző hosszú

vagy rövid távú gondolkodásmódra utal. Alacsonyabb értékek estén a közösség tagjai inkább a jelenre, a közeli jövőre figyelnek, tipikus a hagyományok tisztelete, követése és a társadalmi változásoktól való ódzkodás. A hosszú távú orientációjú társadalmak inkább a holnapra fókuszálnak, tudatos takarékossgal, erőfeszítések megtételével készülnek a jövőre. A legújabb dimenzió, az engedékenység - korlátozás (Indulgence vs. Restraint - IND) azt hivatott kifejezni, hogy egy társadalomban mennyire próbálják meg az emberek kontrollálni vágyaikát, illetve mennyire engednek szabad utat alapvető emberi késztetéseiknek az élet élvezete, a szórakozás terén.

Trompenaars és Hampden-Turner (1998) modellje az értékrendek és kapcsolatok kultúrák közötti különbözőségein alapszik. Az ő általuk használt hét dimenzióból öt az emberek közötti, kettő pedig az ember és az idő, illetve a társadalom és a környezet viszonyát ragadja meg. A hét dimenzió az univerzalizmus – partikularizmus, az individualizmus – kollektívizmus, a neutrális – affektív, a specifikus – diffúz, a teljesítmény orientált – körülmények orientált státusz, az időt szekvenciálisan – szinkronikusan kezelő és a társadalomnak a környezethez való viszonyát illető belső irányultság – külső irányultság.

A Globe projekt (Global Leadership and Organizational Behavior Effectiveness) szintén egy nagyratörő program, melyben egy nemzetközi kutatókból álló csapat Robert House vezetésével kezdte el kutatni a kulturális különbségek hatását a vezetési, illetve menedzsment folyamatokra (House, Hanges, Javidan, Dorfman és Gupta, 2004). Munkájuk során kilenc kulturális dimenziót határoztak meg, melyek részben megfelelnek a korábban felsoroltaknak, míg mások, mint a teljesítményorientáció vagy a nemi egyenlőség teljesen újak. A Globe megközelítésének legfőbb újdonságát azonban az adja, hogy szisztematikusan vizsgálja, hogyan befolyásolják a kulturális eltérések a vezetői viselkedést és hatékonyságot.

Az ismertett elméletek és modellek sok szempontból beváltak, és a mai napig fejlődnek, alakulnak, és használják őket mind a kutatásban, mind a menedzsment gyakorlatában. Másfelől azonban sok komoly kritika érte a Hofstedei modellt (Kaminsky, 2016) és a többi iskola képviselőit is. A kritika egy része azt kifogásolja, hogy a modellek nem veszik figyelembe annak lehetőségét, hogy a kultúrák változnak az idő múlásával, vagy Trompenaars esetében éppen azt, hogy a kutatásba bevont menedzserek mennyiben autentikus megtestesítői a nemzeti kultúrájuknak, illetve mennyiben befolyásolják értékrendjüket a gazdasági, illetve üzleti tanulmányaik (Bălan és Vreja, 2013). Mint korábban említettem, azt is megkérdőjelezzük egyesek, hogy néhány szám alkalmas lehet-e egy olyan összetett jelenség leírására, mint a kultúra (Nardon, 2006). Hofstede esetében már az eredeti módszer is

kifogásolható, azaz hogy egyetlen nagyvállalat viszonylagos jólétben élő, iskolázott alkalmazottainak felmérése alapján vont le messzemenő következtetéseket a nemzeti kultúrák vonatkozásában. Ugyanígy, a nemzetállam mint a vizsgálat egysége is túlságosan önkényesnek tűnik. Véleményem szerint ez utóbbi probléma valóban súlyos kérdéseket vet fel, például azt, hogy mennyiben tekinthetők egy adott ország Hofstede szerinti mutatói mérvadóak az ott élő nemzeti, etnikai közösségekre. Míg Belgium és Svájc esetében külön vizsgálja a francia, illetve flamand és a francia, illetve német lakta országrészeket, addig Spanyolországot és Nagy Britanniát például egységes egészként kezeli.

Érdekes a Hofstede és a Globe kutatás között kibontakozott vita is, ahol Hofstede arra kérdezett rá, hogy a Globe-féle modell tulajdonképpen mit is mér (Hofstede, 2006). A holland kutató azzal vádolta meg a Globe kutatóit többek között, hogy munkájuk túlságosan USA-centrikus, hogy hibát követnek el, amikor, különbséget tesznek kulturális értékek és gyakorlat között és, hogy túlságosan absztrakt módon mérik az értékeket. Ezen túlmenően, kritizálta, hogy hasonló módon értékeli a szervezeti, és nemzeti kultúrákat is, és máshogyan értelmezték az adott nemzet jóléte és a kultúrája közötti összefüggéseket. Míg Hofstede szerint az anyagi jólét meghatározó a kultúrákra, addig ők ezt nem látták ennyire egyértelműnek. Kritikáját azzal foglalta össze, hogy a Globe kutatói tulajdonképpen a saját USA-centrikus fantazmagóriáik csapdájába vannak bezárva. A Globe munkatársai válaszukban (Javidan, House, Dorfman, Hanges, & Sully de Luque, 2006) nem csak megvédték magukat, de kiemelték, hogy pont Hofstede volt az, aki egyetlen amerikai vállalat körében végzett kutatásaira alapozta híres modelljét, és hogy pont ő érti félre a jólét és kultúra közötti összefüggéseket. Mindezekon túl kiemelték, hogy Hofstede érdemeinek elismerése mellett, nem szabad azt hinni, hogy a holland kutató a nemzeti kultúrák összes létező dimenzióját felfedezte, illetve sok kutató fenntartások nélkül fogadja el Hofstede évtizedekkel korábbi kutatási eredményeit adott országok jellemzésére. Modelljének könnyű, egyszerű és széleskörű használata pedig egy olyan hagyományhoz vezetett, melyet leginkább „hofstediánus hegemoniának” nevezhetnénk.

Mindezen kritikák ellenére azonban érthető a hofstedei modell népszerűsége, főleg a nemzeti kultúrákkal kapcsolatos komparatív kutatások terén. Dimenziói világosak, jól értelmezhetőek, és az adatbázisában több, mint 100 ország adatai érhetőek el. Miután modellje valóban széles körben alkalmazott, nagy a valószínűsége annak, hogy a kutató talál a vizsgált témával kapcsolatban más, releváns irodalmi forrást, ahol szintén a hofstedei modellt, illetve adatokat használták, melyre saját vizsgálatait alapozhatja. Az országokhoz rendelt

numerikus értékek is jól alkalmazhatóvá és az egzakt kvantitatív kutatásokra megfelelővé teszik, legalábbis abban az esetben, ha ezeket valaki pontos adatokként elfogadja. Mindezeket mérlegelve kutatásomban magam is a Hofstede-féle modellt és országértékeket vettem alapul, mert a kommunikáció vizsgálatában a hofstedei hatalmi távolsági dimenziót tartom relevánsnak, és a kultúra és a kommunikáció, illetve a kultúra és energiahasználat összefüggéseit vizsgáló általam ismert források is nagyrészt erre a modellre hivatkoznak. Mindazonáltal mindvégig szem előtt tartottam azokat a fenntartásokat és kétségeket, melyeket nem csak Hofstede elmélete, hanem általában a kulturális modellek kritikájaként a fentiekben ismerttettem.

2.7.2 Kultúra és energiapreferenciák

Ha igaz az, amit a kultúráról annak meghatározásánál olvastunk, akkor ez azt is jelenti, hogy a kulturális hovatartozás az élet többi területéhez hasonlóan, a környezethez, a környezeti problémákhoz való viszonyulásunkat és a megújuló energiákkal kapcsolatos döntéseinket és konkrét tetteinket is befolyásolja.

Disli, Ng és Askari (2016) a kultúrának a tágabb értelemben vett környezeti problémákkal összefüggő attitűdökre való hatását vizsgálták. Kutatásukban azt nézték meg, hogyan befolyásolják a Hofstedei dimenziók szerinti kulturális különbségek az úgynevezett környezeti Kuznets-görbe alakulását. A környezeti Kuznets-görbe (Stern, 2004) azt fejezi ki, hogy egy vizsgált gazdaságban a környezet degradációjának indikátorai először növekvő, majd csökkenő tendenciát mutatnak, amint az egy főre jutó jövedelem nő. Disli, Ng és Askari bebizonyította, hogy a jövedelem és a CO₂-kibocsátás közötti összefüggésre azonban a kultúra is hatással van, ami kimutatható az adott országoknak a hat Hofstede-féle kulturális dimenzió szerinti értékének és a környezeti Kuznets-görbének az egybevetésével.

Ebből arra a következtetésre jutottak, hogy a kultúra egy igen hasznos „soft” eszköz lehet a környezet karbonterhelésének csökkentésében. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy ugyanazok a politikák, amik egy országban működnek, nem biztos, hogy egy másikban is sikeresek lehetnek. Mivel az eltérő társadalmak kulturális jellegzetességei lassan és nehezen változnak, inkább kisebb léptékű kulturális elemeknek az átültetésével és oktatással lehet közép- és hosszútávon jelentősebb sikereket elérni. Ezenkívül a szerzők azt az álláspontot is képviselik, hogy az országoknak a globális fenntarthatóságért folyó küzdelemben maguknak kell meghatározni környezeti célkitűzéseiket általánosan érvényes célok helyett. A környezet

sikeres megvédése érdekében létfontosságú a kulturális sokszínűség felismerése és figyelembevétele a célok kitűzése során. Még továbbmenve azt is javasolják, hogy az országok ne csak a különböző jövedelmi csoportoknak dolgozzanak ki speciális ösztönző programokat, hanem országaik különböző kulturális régióinak is.

Míg a saját nemzeti célkitűzések rendszere a megújuló energia területén az Európai Unióban megvalósul – még ha nem is annyira a kulturális különbségek figyelembevételének okán – addig az adott országok eltérő kulturális háttérű társadalmi csoportjainak szóló, megújuló energiával kapcsolatos ösztönző programokról keveset lehet tudni.

Kaminsky (2016) 66 országról gyűjtött adatok segítségével azt kutatta, hogy a hofstedei dimenziókkal meghatározott nemzeti értékrendek hatása kimutatható-e, és ha igen, akkor mekkora mértékben az egyes országok preferenciában a villamos energia eredetét illetően. A kutató a hat dimenzió közül csak az eredeti négyet vizsgálta és még két további változót (a GDP-t és az adott ország villamos hálózatára jellemző megbízhatósági adatokat) is figyelembe vett a modellje kidolgozása során. Végül arra a megállapításra jutott, hogy exponenciális és statisztikailag szignifikáns összefüggés van a négy kulturális dimenzió közül három (magas individualizmus, magas bizonytalanságkerülés és alacsony maskulinitás) és a megújuló energia elterjedtsége között. Míg a maskulinitással kapcsolatos érték hatása relatíve kisebb, a magas individualizmusé és a magas bizonytalanságkerülése jelentősebbnek bizonyult. Kaminsky szerint ezek a kutatási eredmények segítséget nyújthatnak a megújulóenergia-politikák elméleti alapjainak jobb kidolgozásához. Én ezt a megállapítást a marketing, a marketingkommunikáció és – általában véve – a kommunikáció aspektusával egészíteném ki, hiszen ezek sikeréhez elengedhetetlen a célcsoportok ismerete, preferenciáik figyelembevétele.

Ebből a szempontból érdekes az a megállapítás, hogy a nagyon bizonytalanságkerülő társadalmak valószínűleg azért választják a megújuló energiát, mert úgy érzik, hogy ezáltal csökkenthetik a hagyományos energiaforrások elapadásából és az energiafüggőségből adódó bizonytalanságot. Az alacsony maskulinitási érték valószínűleg azt jelzi, hogy a mások iránti empátia ösztönzi a környezetkímélőbbnek tartott infrastruktúrákat. Az individualizmus pedig talán azáltal függ össze a zöld energia preferálásával, hogy ezek a technológiák olyan, kisebb léptékben is életképesek, ami (bizonyos szintű) önállóságot tesz lehetővé az energiaellátás terén.

Két román kutató, Pelau és Pop (2018) a megújulóenergia-fogyasztás és a hofstedei dimenziók összefüggéseit vizsgálták az EU tagországaiban. Legfontosabb megállapításuk,

hogy az országok teljes megújulóenergia-fogyasztása és a nemzeti kultúra között szignifikáns kapcsolat van. A hat dimenziót tanulmányozva azt találták, hogy a legnagyobb hatással a maszkulinitási érték bír. Kutatásaik eredményeképpen ők is azt ajánlják, hogy a politikák kialakítása során figyelembe kell venni a kulturális különbségeket, sőt – ezen túlmenően – az EU megújulóenergia-irányelvét is a kulturális jellegzetességekre kellene alapozni. Hasonló módon, a nemzeti megújuló energia cselekvési terveknek is figyelembe kellene venni ezeket, hiszen a jelenlegi nemzeti célkitűzések nincsenek tekintettel a fogyasztók motiváltságára, illetve készségére az energetikai átállással kapcsolatban.

2.7.3 Kommunikáció kultúrákon át

Az előző részben már utaltam rá, hogy a kulturális háttér jelentős hatással bír a kommunikációra. Természetesen ez nem csak arra az értékrendre, vagy konkrét preferenciákra vonatkozik, amit a kommunikáció tartalmilag megjelenít, hanem még nagyon sok más aspektusára is a kommunikációnak, legyen szó akár verbális, akár non-verbális, akár írott, akár szóbeli kommunikációról.

A mindennapokban interkulturális kommunikáció alatt egyrészt a kultúrákon átívelő kommunikációt mint jelenséget értjük, másrészt a diszciplínát, mely ennek kutatásával foglalkozik. Ahogyan már a korábban citált definícióknál is jeleztem, a kutatók erre a jelenségre is rengeteg meghatározással álltak elő. Itt most csak hármat ismertetnék.

Földes (2007) szerint „talán úgy lehetne meghatározni az IKK-t [interkulturális kommunikáció, *a szerz. kieg.*], hogy az akkor áll fenn, ha a nyelvi kommunikációban résztvevő felek legalább egyike azt interkulturálisnak tekinti és kommunikációs hozzáállását, viselkedését ennek megfelelően alakítja.” A frappáns meghatározás lényegében azt jelenti, hogy ha A beszélő B beszélőt egy másik kultúra képviselőjeként azonosítja, akkor máris kultúrák közötti, kultúrákon átívelő kommunikációról van szó. Ha ehhez hozzávesszük a korábban idézett kultúrameghatározásokat, és kihangsúlyozzuk, hogy egy adott kultúra nem egyenlő a nemzeti kultúrával, hanem ezer más szempont szerint elkülönülő emberi közösségekhez is kapcsolható, akkor már az sem tűnhet annyira fursának, hogy a neves Routledge kiadó interkulturális kommunikációról szóló kötetében Holliday és munkatársai (2010) azt jelentik ki, hogy minden kommunikáció lényegében interkulturális kommunikáció.

A spektrum másik végén egyes szaktekintélyek, mint például Gudykunst (2003) a különböző nemzetiségű egyének közötti kommunikációra szűkítik le az interkulturális

kommunikációt. Véleményem szerint a nemzet, nemzetiség fogalmak meghatározása rendkívül problematikus, és ha ezeket meg is lehetne jól határozni, Gudykunst akkor is nagyon szűk területre korlátozza a jelenséget és annak vizsgálatát. Mindezek ellenére, a gyakorlati alkalmazhatóság miatt, a jelen kutatásban én is nemzeti kultúrákról és a nemzeti kultúrákon átívelő interkulturális kommunikációról beszélek.

2.7.4 Kultúrák közötti kommunikáció közvetítéssel: fordítás

A kultúrák közötti kommunikáció és általában a kommunikáció nehézségeiről Hidasi (2004) azt mondja: „A sikeres kommunikációhoz a másik fél kultúráját is kell ismerni. Ez pedig nem egyszerű feladat, lévén a kultúra egy nagyon bonyolult képződmény.” Nagymértékben megnehezíti a kommunikációt, ha annak résztvevői nem ismerik egymás nyelvét, és nem rendelkeznek a felek által kölcsönösen értett, illetve beszélt közös nyelvvel. Az ilyen esetekben az érintettek tolmács – vagy írásbeli közlések esetén fordító - segítségét veszik igénybe.

Mai világunkban a fordítás nemcsak, hogy mindenütt jelen van, de megkerülhetetlen is (Bellos, 2011). A témánk kapcsán említett nemzetközi szervezetek, melyek jelentős mértékben meghatározzák életünk kereteit, mint például az Európai Unió és szervei, mind függenek a fordítói szolgáltatásoktól kommunikációjukban csakúgy, mint a velük kapcsolatban álló nemzetek, szervek, egyének. Ugyanez mondható el a modern üzleti életről, hiszen ma már nincs olyan jelentős iparág, ami létezni tudna fordítás nélkül.

Mivel a fordítás nem egyszerűen a forrásnyelv szavainak megfeleltetése célnyelvi szavakkal és azok rendszerbe szerkesztése a célnyelv nyelvtani és szintaktikai szabályai szerint, a fordító nem egyszerűen nyelvek, hanem kultúrák közötti közvetítőként is működik (Federici, 2006). Korábbi példáinkban láthattuk, hogy az EU-s jogszabályok, politikák és egyéb hivatalos kommunikáció vonatkozásában fontos, hogy az illetékesek tudatában legyenek például a nemzetek jogrendjeinek, jogi hagyományainak különbözőségeivel. Egy hazai marketingszakember szerint (Dankó, 2007) a marketingkommunikációban is számos buktatót rejthet a fordítás során megvalósuló interkulturális kommunikáció, hiszen az üzenet torzításnak van kitéve az olyan nyelvi sajátosságok miatt, amelyek a célnyelvben idegenül hathatnak.

2.7.5 Kultúrákon átívelő közösségi marketing

A Donovan és Henley (2010) szerzőpárosnak a közösségi marketing interkulturális kommunikációjával kapcsolatos megállapításai különösen relevánsnak tűnnek a zöld energiák népszerűsítése, kommunikációja terén még akkor is, ha azokat jellemezően bevándorló háttérű államokban és elsősorban közegészségügyi kampányokkal kapcsolatban végzett megfigyelésekre alapozzák. Tapasztalataik szerint a legtöbb fejlett országban az a gyakorlat, hogy a mainstream kampányanyagokat egyszerűen lefordítják az adott közösségekben található főbb etnikai vagy bevándorló csoportok nyelvére, illetve egyszerűen a kisebbségi médiákban kampányanyagokat helyeznek el. Ezekben az esetekben semmilyen lényegi kulturális adaptáció nem történik, ami talán nem is feltétlenül szükséges abban az esetben, ha a kívánt cél elérésével kapcsolatos motivációk a különböző kultúrákban hasonlóak vagy azonosak. Viszont, ha a megfelelő erőforrások rendelkezésre állnak, sokkal hatékonyabbak lehetnek a kulturális különbségeket figyelembe vevő kampányok. Különösen így van ez a felszín alatt meghúzódó motivációk eltérése esetén, amikor is az, hogy az üzenet mennyire tudja felkelteni a célcsoport érdeklődését, nagymértékben függ a kultúraspecifikus összetevőktől.

Habár a szerzők itt elsősorban bizonyos országok (etnikai, főleg bevándorló háttérű) kisebbségeire gondoltak, megállapításaik véleményem szerint kiterjeszthetők például az EU és tagállamainak viszonylatára, de az Unión belüli államok nemzeti kisebbségeire is, beleértve az úgynevezett hagyományos kisebbségeket, de a közelmúltban bevándorolt közösségeket is, melyeknek a kultúrája a befogadó országokétól jelentős mértékben eltérhet. Ugyanez igaz az Európai Unió sok államában élő roma/cigány kisebbségre is. Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének honlapján olvasható (2019) becslések szerint Európában 10-12 milliónyi roma él, akiknek fele az Unió állampolgára, és ezáltal ők alkotják az EU legnagyobb létszámú kisebbségét; számuk meghaladja több EU-tagállam lakosságát. De Graaf és munkatársai (2016) egy egészségügyi ellátással foglalkozó kutatásuk kapcsán megállapították, hogy a hofstedei dimenziók közül az individualizmus - kollektívizmus az, melyben a romák az őket körülvevő legtöbb népcsoporttól eltérést mutatnak. A csoport, melyhez az adott személy tartozik fontosabb, mint az egyén maga. Ebből az következik, hogy az ő esetükben lehetséges, hogy nagyobb sikerre számíthat az olyan marketingkampány, mely ezeket az értékrendi eltéréseket figyelembe veszi. Ezen véleményemet Disli, Ng és Askari (2016) korábban már idézett kutatása is alátámasztja.

2.8 Tartalomelemzés

A kutatásom jelentős mértékben támaszkodik a tartalomelemzésre, ami Móre (2010) szerint egy olyan interdiszciplináris kutatási módszer, melyet gyakran alkalmaznak a társadalomtudományokban, és egy olyan, szisztematikus, objektív vizsgálatot lehetővé tevő eszköz, melynek használata megfelelően kialakított és alkalmazott kódolás esetén – minden tudományos módszertől elvárható módon – megismételhető és hasonló eredményeket produkál akkor is, ha másik kutató végzi is azt el. Használatának főbb területei a történeti dokumentumok, a különféle, kultúrával kapcsolatos tartalmak és elsősorban a média, de Babbie (2003) konkrétabb felsorolásában a képeslapok, festmények, folyóiratok, könyvek és dalok mellett, a tartalomelemzés lehetséges tárgyainak sorában nevesítette az alkotmányokat és a kutatásomban engem érdeklő, tágabb értelemben vett jogszabályokat is.

Alkalmazása azon az alapfeltevésen alapul, hogy a szövegekben gyakrabban előforduló tartalmak különös fontossággal bírnak, és így bizonyos dolgok, eszmék stb. relatív jelentőségére utalhatnak. Ily módon a szövegekben rejtve megbúvó jelentések is feltárhatóak lehetnek. A kvantitatív, illetve kvalitatív vizsgálatokat illetően a mai kutatók jellemzően a két metodológia együttes alkalmazása mellett törnek lándzsát.

Ez utóbbi fejlemény különösen érdekes, ha figyelembe vesszük, hogy a tartalomelemzést tudományos módon leelőször meghatározó Berelson (1952) azt írta még, hogy a tartalomelemzés a kommunikáció manifeszt tartalmának kvantitatív leírását szolgálja. Pár évtized elteltével azonban már nem mindenki látta így; például Antal (1976) is azt hangsúlyozta, hogy az üzenetek, illetve közlemények tartalomelemzése segítségével a nyíltan ki nem mondottakra nézve lehet fontos következtetésekre jutni. McQuail (2003) is hasonlóan vélekedett, amikor arról írt, hogy a modern tartalomelemzés alapja az a vélekedés, miszerint egy adott dokumentumban pont a rejtett jelentések a legfontosabbak. Az ő olvasatában is az következik ebből, hogy a kvantitatív vizsgálat önmagában nem elegendő ezek feltárásához.

A tartalomelemzés mint módszer alkalmazását illetően, meg kell említeni, hogy a tudományos elvárásoknak is megfelelő tartalomelemzést nem is olyan régóta használják a társadalomtudományos kutatásban. Lehota (2001) szerint használata a XX. század utolsó két évtizedében terjedt el a tudományos közösségben, többek között Magyarországon is, főleg a médiakutatás, a szociológia, a politológia, a pszichológia, a pszichiátria és a néprajz, a nyelvészet, az irodalom és a történelemtudomány terén. A piackutatás és a tágabb értelemben vett közgazdaságtudomány pedig még később fedezte fel magának ezt az eszközt.

Mindez annak ellenére történt így, hogy sajtókutatásra már a XIX. és a XX. század fordulóján is alkalmaztak tartalomelemzést az Amerikai Egyesült Államokban, majd a II. világháború során még inkább elterjedt a gyakorlati használata. Csak ezt követően, hódított teret a módszer számos tudományágban nagyrészt Berelson és Lazarsfeld (1948) írásának hatására. Hazánkban a Tömegkommunikációs Kutatóközpont játszott úttörő szerepet a tartalomelemzés terén (Móré, 2010).

Általában és a jelen kutatás vonatkozásában is az mondható el a tartalomelemzés célját illetően, hogy általa nemcsak az állapítható meg, hogy mit tartalmaz, mire tér ki, és hogyan mutat be az adott dokumentum bizonyos jelenségeket, hanem arra is fényt deríthet, hogy a kommunikációban résztvevők, hogyan viszonyulnak egyes dolgokhoz, történésekhez, értékekhez, eszmékhez, egyfajta lenyomatot adva. Természetesen mindez leginkább összehasonlító elemzés esetén szolgáltatathat érdekes és hasznos eredményt. Pietilä (1979) a tartalomelemzés szempontjából elvégezhető összehasonlításokat hét csoportra osztja, melyek közül mostani kutatásomban kettő releváns. Ezek egyike szerint a tartalmak az adók alapján vethetőek össze. Ezen konkrétan a kommunikációs folyamatban a közleményeket közlők, azaz a különféle adók által továbbított tartalmak összehasonlítását értjük. Esetünkben az adók az Európai Unió intézményei, illetve a nemzeti megújuló energia cselekvési tervek írói, azaz az adott tagországok illetékes szervei. A másik, számunkra fontos Pietilä szerinti komparatív megközelítés pedig környezeti összehasonlításra ad lehetőséget, ahol is a dokumentumokat mint különféle kultúrák által alkotott közleményeket vizsgálhatjuk meg. Ez utóbbi adhat lehetőséget arra, hogy a vizsgálat eredményeit a hofstedei kulturális dimenziók alapján próbáljuk meg értelmezni.

Ez utóbbi annál is inkább lehetségesnek tűnik a tartalomelemzés módszerével, mert Krippendorf (1995) szerint a tartalomelemzés egy olyan módszer, mely lehetővé teszi, hogy adatokból a kontextusokra nézve tehessünk megállapításokat, és egyszersmind a szimbolikus jelentések is feltérképezhetőek általa. Ugyanezt hangsúlyozza McQuail (2003) is, amikor azt mondja, hogy a médiatartalomban nem az explicit tartalmak, hanem sokkal inkább a nagyszámban előforduló bujtatott jelentések és üzenetek a legizgalmasabbak.

McQuail (2003) szerint nyolc fő oka, illetve célja lehet a tartalomelemzésnek. Ezek közül különösen kettő vonatkozik ezen kutatásra. Véleménye szerint a médiatartalom nem más, mint egy adott helyen és időben, illetve társadalmi csoportban uralkodó kulturális és társadalmi meggyőződések és értékek tükröződése. Véleményem szerint ezen elgondolás alapján is indokolt a kulturális különbségek vizsgálata a jelen munka keretében elemzett

dokumentumokban is. A McQuail által említett, és számunkra szintén releváns másik cél pedig a médiateljesítmény értékelése, ami az adott média minőségének vizsgálatát jelenti adott szempontok szerint. A mi esetünkben ez a közérthetőséget, illetve a korábban már definiált olvashatóságot jelenti. Közel félévszázaddal korábban már Berelson (1952) is említette már a tartalomelemzés használatának ezt a két területét, mindössze azzal a különbséggel, hogy ő nemzetközi és nem kulturális eltérésekről beszél, illetve konkrétan említi az olvashatóság vizsgálatát, mérését.

A tartalomelemzés gyakorlati módját illetően is léteznek különféle osztályozások. Majoros (2004) például két fő típust említ. A szemantikai jellegű tartalomelemzés a jelentés szerint sorolja osztályokba a jeleket, illetve adatokat. Ezen vizsgálatnak lehet része annak a kutatása is, hogy egyes elemek hányszor fordulnak elő a szövegben. Az úgynevezett pragmatikus tartalomelemzés során pedig az információt, a szövegben szereplő adatokat az alapján csoportosítják, hogy milyen hatással vannak a befogadóra, illetve milyen okból kerültek a szövegbe.

A tartalomelemzési vizsgálat konkrét lefolyásának első leírása a kvantitatív megközelítést képviselő Berelson (1952) nevéhez köthető. Az ő általa meghatározott öt lépés közül a minta, illetve tartalmi sokaság kiválasztása az első. Ezt követi nála az elemzés szempontjából releváns külső referensek (azok a dolgok, amikre a szövegben található nyelvi elemek utalnak) kategóriáinak meghatározása, ami után kiválasztjuk az adott tartalom elemzési egységeit. Ezek lehetnek teljes dokumentumok, mondatok, de akár képek, képsorok is. Ez után kerül sor a voltaképpeni tartalomelemzésre, amikor is a dokumentumban fellelhető utalásokat megkíséreljük a korábban meghatározott kategóriákhoz rendelni, és megszámláljuk azok gyakoriságát a korábban meghatározott vizsgálati egységekben. Ezt követően történik meg az eredmények megadása a korábban meghatározott referenseknek az adott sokaság egészében vagy a kiválasztott mintában való előfordulásának gyakorisága alapján.

Antal (1976), aki a tartalomelemzés nyújtotta lehetőségek közül – mint látható volt – az implicit jelentések feltárását emelte ki, a tartalomelemzés folyamatát két fő fázisra osztotta. Az első fázisban a szövegek kódolására kerül sor, azaz az előzetesen meghatározott kategóriákhoz rendelik a vizsgált elemeket (jellemzően szavakat, kifejezéseket). Az ezután következő szakaszban pedig az első fázisban elvégzett munka révén kapott kvantitatív eredmények interpretációja, a kapcsolatok meghatározása történik. Ennek során Antal fontos indikátornak tartja valaminek a hiányát is.

A korszerű tartalomelemzést szükségszerűen kvalitatív jellegűnek tartó Lehota (2001) azt hangsúlyozza, hogy az elemzés, a vizsgált tartalomban való aprólékos elmélyülés során a korábban felállított kategóriarendszer tovább bővíthet, illetve változhat. Ennek következtében a vizsgálat szerinte három fő szakaszra bontható. A legelső, kódolási fázisban maga a kódolás kategóriáit a munka során alakítja ki a kutató, hiszen az előzetesen meghatározott kategóriák nem feltétlenül fedik le az összes fontos területet, mivel előfordulhat, hogy az előzetes ismeretekhez képest újabb fontos aspektusok bukkannak fel. A második, azaz elemzési szakaszban határozza meg az előfordulási gyakoriságot és a szavak, illetve kifejezések együttes előfordulását. Az ezt követő, harmadik fázis pedig az értelmezése, ekkor vonhatóak le különféle következtetések a vizsgált dokumentumban feltárt ismétlődő együttes előfordulásokra alapozva.

Móré (2010) a gyakorlati alkalmazásban a következő, hat elemből álló, letisztult lépéssort javasolja. A forrás kiválasztása után, a második lépésben kerül sor a vizsgálandó dokumentumok kiválasztására. Ezt követi az a (harmadik) sarkalatos szakasz, melynek során Majoros (2004) ajánlását követve mérhetővé, kvantifikálhatóvá, lényegében elemezhetővé teszi az elemző a vizsgált dokumentumot. Ez csak többszöri átolvasással és a speciális témák elemzési kategóriákká alakításával lehetséges, azaz ki kell gyűjteni a legjellemzőbb (és értelezésem szerint a vizsgálat szempontjából releváns) kifejezéseket, szavakat. Ezután, a negyedik lépésként kategóriákat kell létrehozni ezeknek a szavaknak (szimbólumoknak). Az ötödik szakaszban a szövegek újabb elolvasása következik a kategóriák előfordulásának kódolása céljából, azaz számszerűsítik az egyes kategóriák előfordulást a szövegben. A végső, hatodik lépésben pedig az így kapott eredmények kiértékelése jön.

3. VIZSGÁLATOK ANYAGAI ÉS MÓDSZEREI

3.1 A vizsgálatok anyagai

A jelen kutatás tárgya a megújuló energiákkal kapcsolatos kommunikáció jelentősége, és minősége interkulturális kontextusban, kiválasztott európai uniós dokumentumok és a nemzeti cselekvési tervek tükrében. Ezen dokumentumokból áll a vizsgálat korpusza is. A „Nyelvi fogalmak kishoztára” (Kugler & Tolcsvai Nagy, 2000) meghatározása szerint a korpusz egy olyan „meghatározott szempontok alapján kiválasztott szövegmennyiség, amelyen a nyelvész vizsgálatát végzi”.

Az itt vizsgált minták kiválasztása Krippendorf (1995) osztályozása szerinti úgynevezett változó valószínűségű mintavétellel történt, ahol is a tanulmányozni kívánt egységek esetében előre meghatározott kritériumok határozzák meg a szelekciót. A kiválasztási szempontjaim a téma szempontjából való relevancia, az összehasonlíthatóság és a nyelvi szempontok voltak. Ami a korpusz, illetve a vizsgált minták nagyságát illeti, példaként nem állt előttem hasonló kutatás, és a szakirodalomban sincs egyértelmű ajánlás erre vonatkozóan. Általában a kutatás és az adatok természete határozza meg a minta méretét. Ezeknek a figyelembevételével egy x dokumentumból álló, és y oldalt és z szót tartalmazó korpuszt állítottam össze, ahol $x = 31$ (a háromféle vizsgálatban érintett összes dokumentum száma), $y = 4\,048$ (a háromféle vizsgálatban érintett összes dokumentum oldalainak száma) és $z = 61\,147$ (a részletes olvashatósági és tartalomelemzési vizsgálatok mintáiban található összes szó száma: $49\,604 + 11\,543$).

A relevancia legfőbb kritériuma vizsgálatom esetében azt jelenti, hogy a vizsgált szövegek meghatározóak a jelenlegi EU-s megújulóenergia-politika, illetve az egyes uniós tagállamok zöld energiákra vonatkozó politikájának szempontjából, azaz ez idő szerint hatályosak, vagy a most hatályos állapotot a múltban közvetlenül megallozták.

A nyelvi kritérium alatt azt értem, hogy míg a dokumentumok egyes aspektusainak tanulmányozása az adott szöveg nyelvének ismerete nélkül is lehetséges, és így akár mind a 28 EU-tagország nyelvén elvégezhető lenne, addig az itt vizsgált, szövegspecifikus szempontok vizsgálatához elengedhetetlen volt az eredeti szövegek angol fordításainak használata. Ez az összehasonlíthatóság követelményének teljesítéséhez is elengedhetetlen

volt, hiszen mind a tartalomelemzés, mind az olvashatósági vizsgálat akkor ad összevethető eredményt, ha azt a nyelvek közötti különbségek nem torzítják.

Az összehasonlíthatósági kritérium szempontjából szerencsésnek tartom, hogy az összes vizsgált dokumentum hasonló műfaji sajátosságokat mutat, azaz közzététel céljából és hivatalos, formális stílusban íródtak. A minta homogenitásához az is hozzájárul, hogy a nemzeti cselekvési tervek elkészítéséhez a Bizottság részletes útmutatót bocsájtott az államok rendelkezésére a 2009/548/EK határozat formájában. Szintén az összevethetőség szempontjának érvényesítése végett választottam mind az olvashatósági vizsgálatához, mind a tartalomelemzéshez olyan szövegrészeket, melyek a megújuló energia cselekvési tervek azonos fejezeteiből, illetve az irányelv és a határozat vonatkozó részeiből kerültek kiemelésre.

A kutatás textuális tartalomelemzési része szempontjából különösen fontos volt a megfelelő mintaszelekció. Az egész kutatásnak ez volt a legnagyobb munka- és időigényű része, mely a dokumentumok többszöri alapos áttanulmányozásával, elemzésével jár, és a teljes korpusz vonatkozásában ennek a kutatásnak a keretei között nem végezhető el. Fontos volt tehát, hogy a részletesen összevetett nemzeti cselekvési tervek esetében olyan országokra essen a választás, melyeknek mind a nemzeti kultúrái között (különösen a kutatás szempontjából releváns, hatalmi távolság hofstedei dimenziója értékében), mind a megújuló forrásokból származó energiafogyasztásuk tekintetében számottevő eltérés van. Ezeknek a kritériumoknak, Pelau és Pop (2018) kutatásának tapasztalatait is figyelembe véve jól megfelelt Ausztria, Dánia, Magyarország, Románia és Szlovákia.

3. táblázat: Hatalmi távolság az EU tagországaiban

Hatalmi táv.	Ország
104	Szlovákia
90	Románia
73	Horvátország
71	Szlovénia
70	Bulgária
68	Franciao.
68	Lengyelo.
65 (fr. 68, nl. 61)	Belgium
63	Portugália
60	Görögország
57	Csehország
57	Spanyolo.
56	Málta
50	Olaszország
46	Magyaro.
44	Lettország
42	Litvánia
40	Észtország
40	Luxemburg
38	Hollandia
35	Németo.
35	Egyesült Kir.
33	Finnország
31	Svédország
28	Írország
18	Dánia
11	Ausztria

Forrás: Hofstede G, Hofstede G. J., Minkov M. (2010) alapján a szerző saját munkája (A kiemelések sárga színnel jelölve. A forrás Ciprusról nem tartalmaz adatot. Belgium esetében az ország vallon és flamand részeire vonatkozó adatok kerekített átlagát vettem alapul.)

A 3. táblázat jól mutatja, hogy míg Ausztria és Dánia az EU-tagországok hatalmi távolság szerinti sorrendjében a legalacsonyabb értékeket mutatják fel, és Magyarország nagyjából középen helyezkedik el, addig Románia és Szlovákia hatalmi távolság értékei a legmagasabbak a bemutatott 27 ország közül.

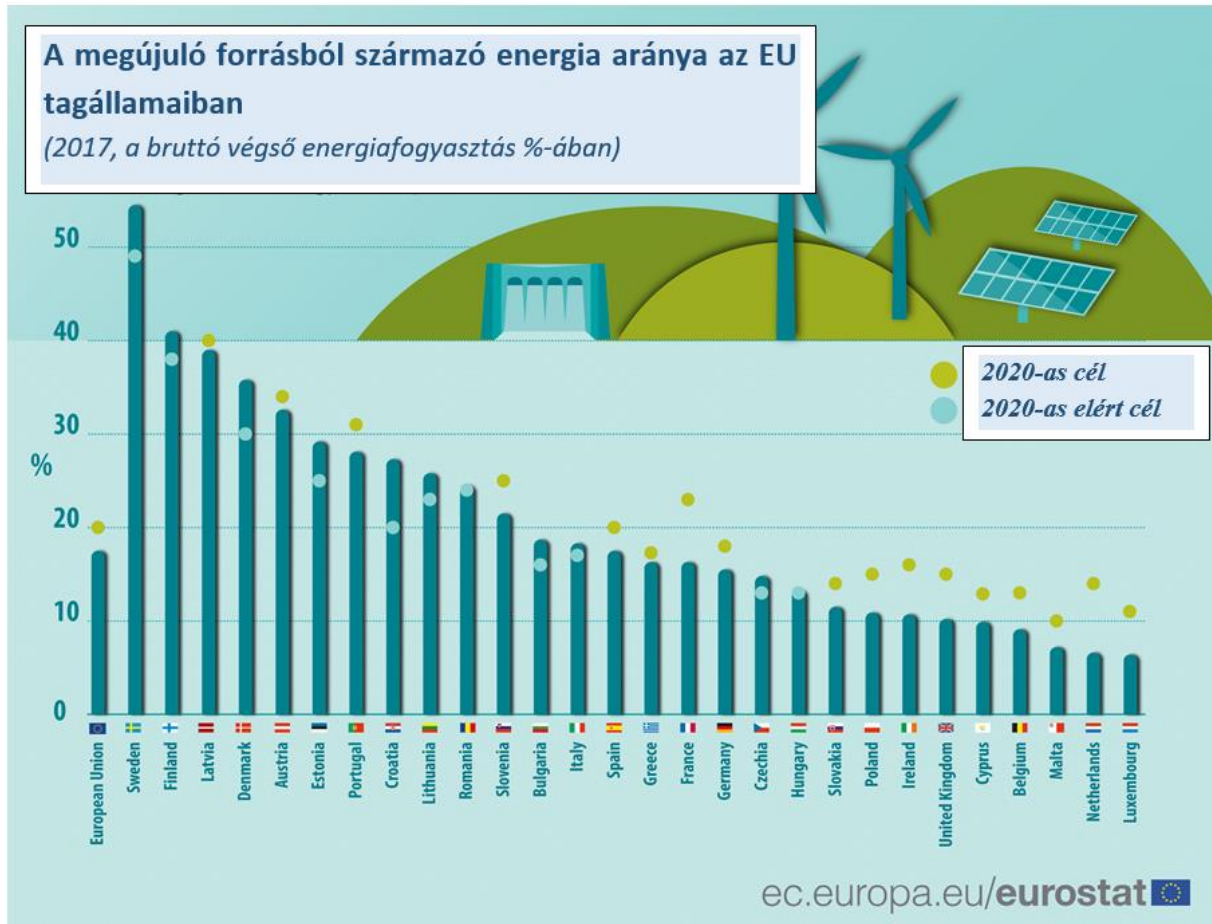
A hatalmi távolsági adatokat megvizsgálva azonban az is rögtön szembe tűnik, hogy a szlovák érték kiugróan magas, különösen akkor, ha figyelembe vesszük a történelmileg és kulturálisan ahhoz igen közel álló Csehországra megállapított sokkal alacsonyabb hatalmi távolságot. A jelenségre Bašnáková, Brezina és Masaryk (2016) kutatása kínál magyarázatot és egyúttal megoldást is. Tanulmányukból kiderül, hogy ezek az adatok nem Hofstede eredeti kutatásából származnak, hanem Kolman és társai által 2003-ban végzett közép-európai adatgyűjtésén alapuló becslések. Bašnáková, Brezina és Masaryk a vizsgálatot újra elvégezték Hofstede módszerének aktualizált változatával (VSM 2013), hogy ellenőrizzék ugyanarra az eredményre jutnak-e, mint Kolman és szerzőtársai. Az új kutatás minden dimenzió esetében más eredményt hozott, melyek sokkal közelebb állnak a cseh adatokhoz. A hatalmi távolságot illetően pedig a 104-es érték helyett egy 25-ös került megállapításra. Az új értéket Szlovákiához rendelve megváltozik az 3. táblázatban látott sorrend, melyet a 4. táblázat szemléltet. Mindezek ellenére tanulmányomban az eredeti, Hofstede (2001) által publikált adatot vettem alapul, mivel a szakirodalomban ez tűnik a leginkább elfogadottnak, illetve Bašnáková, Brezina és Masaryk szerint sokszor felbukkan a 100-as érték is. Mindazonáltal, mindvégig különös figyelmet fordítottam erre a különbségre és arra, hogy az eredmények mutatnak-e valamilyen összefüggést a két érték valamelyikével.

4. táblázat: **Hatalmi távolság az Európai Unió tagországaiban Bašnáková, Brezina és Masaryk (2016) kutatása alapján aktualizálva**

Hatalmi táv.	Ország
90	Románia
73	Horvátország
71	Szlovénia
70	Bulgária
68	Franciao.
68	Lengyelo.
65 (fr. 68, nl. 61)	Belgium
63	Portugália
60	Görögország
57	Csehország
57	Spanyolo.
56	Málta
50	Olaszország
46	Magyaro.
44	Lettország
42	Litvánia
40	Észtország
40	Luxemburg
38	Hollandia
35	Németo.
35	Egyesült Kir.
33	Finnország
31	Svédország
28	Írország
25	Szlovákia
18	Dánia
11	Ausztria

Forrás: Hofstede G, Hofstede G. J., Minkov M. (2010) és Bašnáková, Brezina és Masaryk (2016) alapján a szerző saját munkája (A kiemelések sárga színnel jelölve. A forrás Ciprusról nem tartalmaz adatot. Belgium esetében a Belgium vallon és flamand részeire vonatkozó adatok kerekített átlagát vettem alapul.)

Ami a megújuló energiaforrásokból származó energia részarányát illeti, a 4. ábra világosan mutatja, hogy az öt vizsgált ország, még ha nem is a legszélsőbb értékekkel bír e téren, a közöttük lévő különbség szembetűnő.

4. ábra: A megújuló energiaforrásokból származó energia részaránya az Európai Unió tagországaiban

Forrás: Eurostat (2019)

Mindazonáltal, míg a vállalt és eddig elért megújuló energia célkitűzéseket elsősorban az adott tagország természeti adottságai, illetve a gazdasági és technológiai fejlettsége befolyásolják, addig a jelen kutatásban vizsgálni kívánt kommunikációra véleményem szerint kimutatható hatással van a kultúra és ezen belül, az adott társadalomra jellemző hatalmi távolság, mely például meghatározhatja azt is, hogy mennyire konzultatív a vezetési stílus (Hofstede, 2011). Mindezek alapján úgy vélem, hogy a tartalomelemzéssel részletesen vizsgált öt ország kiválasztásánál szerencsésebb, ha a közöttük lévő kulturális távolságot nagyobb súllyal veszem figyelembe, mint a megújuló forrásból származó energiafogyasztást.

Mint korábban ismertettem, a korpuszt egyrészt közvetlenül az Európai Uniótól, másrészt pedig a tagországoktól származó szövegek alkotják. Az első vizsgált EU-s dokumentum a Bizottság 2007. évi Megújulóenergia-útiterve, mely közvetlen előzménye a második dokumentumnak, a nemzeti cselekvési terveket előíró 2009/28/EK irányelvnek és az ahhoz kapcsolódó 2009/548/EK számú határozatnak. A tagországok részéről pedig a jelenleg is hatályos, megújuló energiára vonatkozó nemzeti cselekvési tervek terjedt ki a vizsgálat.

E dokumentumok mind meghatározóak az Európai Unió és tagországai jelenleg hatályos megújulóenergia-politikája tekintetében, és a feljebb ismertetett két másik kiválasztási kritériumnak is megfeleltek. A következőkben ezt alátámasztandó kicsit részletesebben is bemutatom ezeket.

A 2007. január 10-i keltezésű „Megújulóenergia-útiterv – Megújuló energiák a XXI. században: egy fenntarthatóbb jövő építése” című dokumentum a címlapon feltüntetett műfaját tekintve közlemény, ami a Magyar nyelv értelmező szótára szerint (2019) nem más, mint egy írásban, illetve nyomtatásban nyilvánosságra hozott beszámoló vagy tudósítás. Angol megfelelője az európai uniós szakzsargonban *communication*. Mindazonáltal, a dokumentumot elolvasva azt tapasztalhatjuk, hogy az EU-s nyelvezetben fehér könyvnek (angolul *white paper*) nevezett dokumentumokkal is rokonságot mutat, melyek funkciója, hogy egy adott területre vonatkozóan javaslatokat adjanak, és politikai megegyezésre törekvő vitát gerjesszenek az Európai Parlament, a Tanács, az érdekeltek és általában a nyilvánosság között (EUR-Lex. Glosszárium az összefoglalókhöz. 2019).

Az itt vizsgált Megújulóenergia-útitervet az Európai Bizottság készítette a Tanács és az Európai Parlament részére az Európai Tanács 2006. márciusi felszólítására. A felkérés szerint a Bizottságnak arról kellett elemzést készítenie, hogy miként volna lehetséges a megújuló energiák alkalmazását hosszú távon továbbfejleszteni. Az európai energiapolitika stratégiai felülvizsgálatának szerves részét képező útiterv kimondott funkciója az volt, hogy hosszú távú elképzeléseket határozzon meg, javaslatokat tegyen és mindezekhez magyarázatot és indokolást adjon, és mint címe is jelzi, bemutassa az elérendő távlati célhoz vezető utat. Az útiterv mint a Tanács és az Európai Parlament számára készült közlemény egyrészt a különböző európai uniós intézmények közötti belső kommunikációnak tekinthető, másrészt azonban funkciójában mégsem pusztán tájékoztató a jellege, hanem véleményem szerint a közösségi marketing egyik fontos eszközének, egy adott ügy politikai képviselőjének (*political advocacy*) (Donovan és Henley, 2010) a feladatát is betölti. A dokumentum nyilvánvalóan arra törekszik, hogy a döntéshozókat a javasolt intézkedések,

döntések meghozatalára rábeszélje. Ezt igazolja, hogy az útiterv végén található következtetésben a szerzők egy rendkívül érdekes megjegyzést tesznek, mely arra is utal, hogy a közleményt – vagy esetleg a médiában arról szóló híreket – a legtágabb közvéleménynek is szánták: „A legfontosabb az, hogy ez az útiterv az uniós polgárokat biztosítja arról, amit döntéshozóiktól várnak, mégpedig hogy az éghajlatváltozás, a környezetrombolás és az ellátásbiztonság súlyos kérdéseire egyaránt komoly válaszok szülessenek”. Úgy érzem, ez egy elég világos üzenet a döntéshozók felé, és egyértelműen jelzi, hogy az útiterv írói mind őket, mind pedig a közvéleményt befolyásolni kívánták.

Az Unió jelenlegi megújulóenergia-politikáját közvetlenül, és a tagországokét – a nemzeti akciótervek kötelezővé tétele által – közvetve meghatározó dokumentum az „Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK Irányelve a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról, valamint a 2001/77/EK és a 2003/30/EK irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről”. Műfajilag a jogi szövegek írott, formális típusába tartozik, ezen belül pedig jogszabály, jogforrás. A jogszabályoknak mint dokumentumoknak (Zódi, 2017) a fő jellegzetességei, hogy általánosak, előre tekintenek, és mindig bírnak valamilyen mértékű kötelező erővel.

A vizsgált korpusz nagyobb részét az úgynevezett megújuló energiaforrásokra vonatkozó nemzeti cselekvési tervek (*National Renewable Energy Action Plan [NREAP]*) teszik ki. A dokumentumtípust tekintve ezek nem mások, mint az adott tagországok által benyújtott részletes jelentések, melyeket a Megújuló-energia irányelv ír elő. Erre a jelentési kötelezettségre utal Magyarország cselekvési tervének címlapja is, ahol többek között ez áll: „a 2009/28/EK irányelv 4. cikk (3) bekezdésében előírt adatszolgáltatás”.

Az irányelv említett cikkének (1) bekezdése, pedig így határozza meg a cselekvési tervek tartalmát: „A megújuló energiaforrásokra vonatkozó nemzeti cselekvési terv megállapítja a közlekedésben, a villamosenergia-fogyasztásban, a fűtésben és hűtésben felhasznált, megújuló energiaforrásokból előállított energia 2020-as részarányaira vonatkozó – az energiahatékonysággal kapcsolatos egyéb politikai intézkedéseknek a végső energiafogyasztásra gyakorolt hatásait figyelembe vevő – tagállami összesített nemzeti célértékeket, és az ezen összesített nemzeti célértékek elérésére alkalmas, foganatosítandó intézkedéseket, beleértve a helyi, regionális és nemzeti hatóságok közötti együttműködést, a tervezett statisztikai átruházásokat vagy közös projekteket, a meglévő biomasszaforrások fejlesztésére és új biomasszaforrások különféle célokra való felhasználására vonatkozó

nemzeti politikákat, és a 13–19. cikkben foglalt követelmények teljesítése érdekében meghozandó intézkedéseket.”

Az irányelv ugyanitt rendelkezik annak a formanyomtatványnak az elfogadásáról is, melynek megfelelően kell a tagállamok nemzeti cselekvési terveit elkészíteni, és amelyet 2009. június 30-án a Bizottság 2009/548/EK számú határozatában el is fogadott.

A tagállamoknak 2010. június 30-ig kellett a Bizottság részére a megújuló energiaforrásokra vonatkozó nemzeti cselekvési tervüket bejelenteni. Ezt megelőzően azonban egy előrejelzési dokumentumot kellett közzétenniük és elküldeniük a Bizottságnak, mely a tervezett intézkedések megfelelőségét megvizsgálta, és ha a szükség úgy kívánta, ajánlások útján reagált. Végül a cselekvési terveket az esetleges ajánlásokkal együtt a Bizottság az Európai Parlamentnek küldte el.

Röviden összefoglalva tehát, a megújuló energiára vonatkozó nemzeti cselekvési tervek, melyeket az összes EU-tagországon kívül az Európai Gazdasági Térség két további állama, Izland és Norvégia is elkészített, voltaképpen részletes útitervek arra vonatkozóan, hogy az adott államok, hogyan kívánják elérni a jogilag kötelező érvényű 2020-as célkitűzéseiket. Az összes EU-tagországra együttesen érvényes cél az, hogy a felhasznált energia 20%-a származzon megújuló energiaforrásokból. Ezen a közös vállaláson belül az egyes államok céljai azonban jelentős eltéréseket mutatnak. Az útitervek a szektorokra lebontott célkitűzéseken kívül tartalmazzák a használni kívánt technológiákat és azok várható növekedési ütemét és a megújuló energiák elterjesztéséhez szükséges intézkedéseket és reformokat.

Mint a fenti ismertetőből is kitűnik, a cselekvési tervek elsősorban a Bizottságnak és az Európai Parlamentnek készültek. Ennek ellenére mégsem állíthatjuk, hogy csak e két uniós szerv politikusainak és tisztviselőinek szólnának. A dokumentumok a legszélesebb körben hozzáférhetőek és az internetnek köszönhetően könnyen megtalálhatóak bárki számára. Joggal feltételezhető, hogy mindazok olvassák, akik akár politikai, akár szakmai vagy pusztán állampolgári érdeklődésből tájékozódni kívánnak a tagországok megújuló energiával kapcsolatos terveiről, a jövőben várható lehetőségekről, vagy csak egyszerűen kíváncsiak az adott ország megújuló energiák iránti elkötelezettségére. Mindazonáltal fontos leszögezni, hogy mivel csak irányelvekről, irányszámokról tartalmaznak információkat, a konkrét nemzeti támogatáspolitikák és egyéb jogszabályok nem ismerhetőek meg belőlük, ezért nem alkalmasak közvetlen módon lakossági, illetve üzleti döntéshozatalra.

3.2 A vizsgálatok módszerei

A kutatás során először is arra kerestem a választ, hogy a vizsgált dokumentumok mennyire könnyen érhetőek el a tágabb értelemben vett nagyközönség, a közvélemény számára. Ezáltal voltaképpen az vált láthatóvá, hogy mennyire valósul meg az uniós polgároknak a már korábban is idézett Alapjogi Charta szerinti tájékoztatáshoz való joga a megújulóenergia-politikák, a nemzeti akciótervek terén.

A vizsgálat egyik elemeként egy egyszerű módszerrel megnéztem, hogy hány kattintással juthat el az átlagos felhasználó az adott dokumentumhoz a Google keresőmotor használatával, melynek piaci részesedése az európai keresőoldalak vonatkozásában több, mint 90% volt 2018 augusztusa és 2019 augusztusa között (statcounter GlobalStats, Search Engine Market Share Europe, 2019). Ennek során a kereső kifejezés beírása („EU megújuló energia irányelv”, az ország neve és „megújuló energia cselekvési terv” [angolul és a nemzeti nyelven]) után a keresésre kattintva (1. kattintás) az érdeklődő egy találati oldalra jut, ahol a legrelevánsabbnak tűnő linkre kattintva lép tovább (2. kattintás) mindaddig, amíg a konkrét akciótervre vagy a letölthető dokumentum linkjére nem bukkan. Ezután azt állapítottam meg, hogy milyen formátumban érhető el, tölthető le, avagy csak online olvasható formában áll-e rendelkezésre a dokumentum.

Izgalmas kérdés volt a nyelveké is, hiszen mai, egyre inkább globalizált világunkban nem csak a hagyományosan többnyelvű országokban (pl. Belgium) lehet szükség akár több nyelven elérhető tájékoztatásra, hanem különféle okokból más országok állampolgárai is érdeklődhetnek egy adott ország megújulóenergia-politikája iránt. Ezenkívül sok esetben élnek számosan olyan polgárok is az EU-tagállamokban, akik az adott ország hivatalos nyelvét nem beszélik, de szintén joguk van a tájékoztatáshoz.

3.2.1 Olvashatósági vizsgálat

Az irodalmi áttekintésben már ismertettem az olvashatóság fogalmát és mérésének gyakorlati hasznát és alkalmazásának területeit. Dolgozatomban, melyben többek között az Európai Unió tagállamai megújulóenergia-politikáinak kommunikációját és az információ hozzáférhetőségét tanulmányozom, természetesnek tűnik, hogy a nemzeti cselekvési tervekhez való fizikai hozzáférés lehetőségei mellett azt is megvizsgáljam, hogy az

olvashatóság, értelmezhetőség szempontjából mennyire érhetőek el ezek a laikus olvasó számára.

Erre a legkézenfekvőbb, és ami a lingvisztikai elemek számolását illeti, egyben a legmegbízhatóbb módszernek (Zhou, Jeong, Green, 2017) is, a korábban már szintén említett, a Microsoft Word szögszerkesztő program által nyújtott lehetőség tűnt. A Word kétfajta módszert alkalmaz az olvashatóság mérésére. A Flesch olvashatósági index (Flesch Reading Ease, FRES) Rudolf Flesch nevéhez fűződik (Flesch, 1949). Kiszámítása az alábbi képleten alapszik:

$$\text{olvashatósági index} = 206,835 - (1,015 \times \text{ÁMH}) - (84,6 \times \text{ÁSZSZ})$$

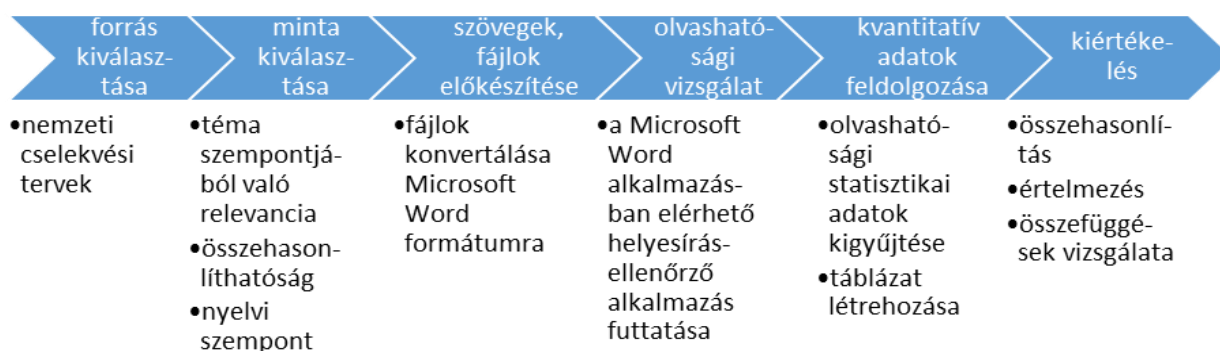
ahol az ÁMH = átlagos mondathossz, azaz az összes szó száma elosztva az összes mondat számával, míg az ÁSZSZ = átlagos szavankénti szótagszám, tehát a teljes szótagszám elosztva az összes szó számával. A kapott index egy 1 és 100 közötti szám, melynek nagysága a szöveg nehézségével fordítottan arányos. 30 és az alatti értékek esetén nagyon nehezen olvasható, míg 70 és afeletti értékek esetén könnyen olvasható szövegekről beszélhetünk.

A Flesch-Kincaid olvashatósági teszt, illetve formula a Flesch olvashatósági index egyszerűsített változataként született meg (Kincaid, Fishburne, Rogers és Chissom, 1975), és a Flesch indexhez hasonlóan szintén az adott szöveg átlagos mondathosszán és a szavak átlagos szótagszámán alapszik (Stajner, Evans, Orasan és Mitkov, 2012):

$$\text{osztályszint} = (0,4 \times \text{ÁMH}) + (12 \times \text{ÁSZSZ}) - 15,59$$

ahol az osztályszint (*grade level*) azt mutatja meg, hányadik osztályosnak kell lennie valakinek az USA oktatási rendszerében ahhoz, hogy az adott dokumentumot megérthesse. Miután a szám egészen magas is lehet, ezért az osztályszint úgy is értelmezhető, hogy az adott szöveg elolvasásához szükséges tanulmányok éveinek számát jelzi. Véleményem szerint, míg az meglehetősen nehezen ragadható meg, hogy valaki mennyit fejlődik szövegértés terén, például 8, 13,5 vagy akár 25 év alatt, és az milyen jellegű szövegek megértéséhez elegendő, annyi biztosan elmondható, hogy a Flesch-Kincaid index használható eszköz lehet komparatív vizsgálatok elvégzéséhez.

Az általam végzett olvashatósági elemzés folyamata hat szakaszból állt, melyet az 5. ábra összefoglalóan mutat be. Először is, a kutatás tágabb értelemben vett témájából következő módon adott volt, hogy a vizsgálandó forrás a nemzeti akciótervekből áll. A konkrét minta kiválasztásának fő kritériumai, mint már említettem, a téma szempontjából való relevancia, az összevethetőség és a nyelvi szempont voltak. Ezek figyelembe vételével az angol nyelvű cselekvési terveknek egy olyan fő fejezetét választottam ki (az öt fő fejezetből), mely az országok megújulóenergia-politikával kapcsolatos elképzeléseit átfogó módon ismerteti, és viszonylag sok összefüggő szöveget tartalmaz. Ez azért fontos, mert az akciótervek többi fejezetében sok a táblázat és a felsorolás, és emiatt kevésbé alkalmas az olvashatósági vizsgálat elvégzésére, és az összehasonlíthatóság kívánalma is csorbát szenvedne. A Bizottsági határozat előírása szerint az akciótervek első, „A nemzeti megújulóenergia-politika összefoglalása” című fejezete az, ami ezeknek a feltételeknek legjobban megfelelt. A minta mind a 28 tagország cselekvési tervének összefoglaló fejezetére kiterjedt.

5. ábra: Az alkalmazott olvashatósági vizsgálat folyamatábrája

Forrás: a szerző saját munkája

A kiválasztott szövegeket ezek után megfelelő formátumúra kellett konvertálni, majd le kellett futtatni rajtuk egyesével a Microsoft Word angol nyelvű helyesírás-ellenőrző alkalmazását. Az ezt követően megjelenő statisztika ablakból pedig egyszerűen ki lehetett másolni az adatokat. Ezek után már csak az adatok táblázatba foglalása és kiértékelése volt hátra.

3.2.2 A kutatásban alkalmazott tartalomelemzési módszer részletes bemutatása

Miután a fenti, az összes nemzeti megújuló energia cselekvési tervre kiterjedő olvashatósági vizsgálatot elvégeztem, került sor a részletes szöveg-alapú tartalomelemzésre. Kutatásom ezen részében egy, a tartalomelemzésről szóló fejezetben bemutatottakon alapuló módszert követtem, melyet alább részleteiben is ismertetek, és ezt illusztrálja a 6. ábra is.

6. ábra: Az alkalmazott tartalomelemzési módszer folyamatábrája

Forrás: a szerző saját munkája

A folyamat első két lépését, azaz a kutatás forrása kiválasztásának szempontjait és a korpuszt alkotó dokumentumokat a fentiekben már részletesen bemutattam a konkrét minta kiválasztásával együtt. A tényleges elemzés során a vizsgálandó minta meghatározását azonban tovább kellett finomítani.

A tartalomelemzésemhez a mintát először a korábban ismertetett módon kiválasztott öt ország nemzeti cselekvési tervéből, a Megújuló-energia irányelvből (2009) és a 2009/548/EK számú határozatból állítottam össze. A kutatás során végzet próbaelemzések és a szövegek alapos áttanulmányozása során azonban kiderült, hogy a teljes szövegek tartalomelemzése nem szolgált releváns és valid eredményeket számos ok miatt.

A legfontosabb problémának az bizonyult, hogy a szövegek egy jelentős részében sok ugyan az információszolgáltatásra, információcserére utaló rész, ezek azonban sokszor hivatalos eljárásrendeket, bürokratikus, illetve közigazgatási folyamatokat mutatnak be. Különösen ilyenek voltak a pályázatokkal, pályázattal kapcsolatos szakaszok, illetve ahol a

nemzeti kormányoknak az EU felé fennálló tájékoztatási, beszámolási kötelezettségeiről, vagy éppen a különböző szakmai képzésekről, képzési eljárásokról írnak. Ezt súlyosbította az a körülmény is, hogy a különféle megújuló energiaforrásokat hasznosító beruházások támogatási pályázatainak kapcsán ugyanazt taglalják minden egyes energiahordozó vonatkozásában külön-külön is.

Egy másik visszatérő gond az volt, hogy a nemzeti akciótervek általában áttemelik a határozatban meghatározott kérdéseket is. Ebből az következik, hogy ezek miatt is vannak ismétlődések a szövegekben, hiszen a kérdésben is és a válaszban is előfordulhatnak ugyanazok a kifejezések, melyek pontosan ugyanarra a jelenségre utalnak.

Mindezekre tekintettel úgy tűnt logikusnak, hogy azokra a fejezetekre koncentráljon a vizsgálat, amelyekben központi kérdésként jelenik meg a megújuló energiákat támogató, népszerűsítő kommunikáció, mely kutatásom tárgyát képezi. Emiatt a vizsgálatot a cselekvési tervek öt fő fejezetéből kettő fő fejezet egy-egy alfejezetére szűkítettem le: a 2.4.2. számú, „Tájékoztatásra vonatkozó rendelkezések” című és az 5.4. számú, „A nemzeti cselekvési terv elkészítési folyamata és végrehajtásának nyomon követése” című részekre. Az előbbiben mutatják be a már elkezdett és a tervezett felvilágosító, tájékoztató és népszerűsítő tevékenységeket a felelős hatóságok megnevezésével, illetve a regionális és helyi hatóságoknak az ebben játszott szerepével. Ezeket az intézkedéseket maga a Határozat 4.3. számú pontja „puha” intézkedéseknek (soft measures) nevezi. A cselekvési terv elkészítésére és a megvalósítás nyomon követésére vonatkozó rész pedig azért érdekes, mert ebben található adatokat az e folyamatok során folytatott kommunikációra.

A vizsgált minta másik részét alkotó EU-s jogszabályok, az irányelv (14. cikk) és a határozat esetében is így jártam el (4.2.4., 5.4. számú fejezetek), azaz a tájékoztatásra, illetve a cselekvési terv elkészítésére utaló szakaszokat vontam be a részletes elemzésbe. A vizsgált minta elemeit az 5. táblázat összefoglalva mutatja be.

A tartalomelemzésbe bevont szövegeknek a vizsgálatra történő előkészítése során először alkalmas fájlformátumba konvertáltam őket, majd megszüntettem a félrevezető ismétlődéseket. Ez azt jelenti, hogy kivágtam a határozatból áttemelt kérdéseket, és az osztrák akciótervben a margón szereplő kiemeléseket, melyek az adott bekezdésekben megfogalmazottak lényegét voltak hivatottak kiemelni.

5. táblázat: A tartalomelemzéssel vizsgált minta elemei

	Vizsgált dokumentum címe angolul	A tartalomelemzésbe bevont fejezetek	Vizsgált szöveg szavainak száma
1	Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources	<i>Article 14, Information and training</i>	317
2	Commission decision of 30 June 2009 establishing a template for National Renewable Energy Action Plans under Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council	<i>4.2.4. Information provisions</i>	470
		<i>5.4. Preparation of the National Renewable Energy Action Plan and the follow-up of its implementation</i>	
3	National Renewable Energy Action Plan 2010 for Austria	<i>4.2.4 Information provisions (Articles 14(1), 14(2) and 14(4) of Directive 2009/28/EC)</i>	2 097
		<i>5.4 Preparation of the National Renewable Energy Action Plan and the follow-up of its implementation (a cselekvési terv elkészítésének folyamatát egy a mellékletek részét képező táblázat tartalmazza)</i>	
4	National Action Plan For renewable energy in Denmark	<i>4.2.4. Information provisions (Article 14(1), Article 14(2) and (4) to (6) of Directive 2009/28/EC)</i>	1 682
		<i>5.4. Preparation of the National Renewable Energy Action Plan and the follow-up of its implementation</i>	
5	Magyarország megújuló energia hasznosítási cselekvési terve	<i>4.2.4. Information provisions</i>	3 298
		<i>5.4. Preparation of the National Action Plan and the follow-up of its implementation</i>	
6	National Renewable Energy Action Plan (Romania)	<i>4.2.4. Information provision</i>	2 603
		<i>5.4 Preparation of the National Renewable Energy Action Plan and the follow-up of its implementation</i>	
7	National Renewable Energy Action Plan (Slovak Republic)	<i>4.2.4. Information provisions (Article 14(1), (2) and (4) of Directive 2009/28/EC)</i>	1 076
		<i>Preparation of the National Renewable Energy Action Plan and the follow-up of its implementation</i>	
Szavak száma mindösszesen			11 543

Forrás: a szerző saját munkája

3.2.3 A jellemző szavak, kifejezések és témák kigyűjtése

A következő, szintén kulcsfontosságú fázis a szövegek jellemző szavainak, kifejezéseinek és jellemző témáinak a kigyűjtése volt. Ehhez mindenképp először pontosan meg kellett határozni a dokumentumokban tetten érhető kommunikációnak azokat az aspektusait, melyekre a kutatás fókuszál.

A jelen munka a megújuló energiaforrásokból származó energia felhasználásának elterjesztésére irányuló politikákkal és azok kommunikációjával foglalkozik, ezen belül pedig a megújuló energiák népszerűsítését célzó, direkt és indirekt kommunikáció a vizsgálat tárgya. A közvetlenül és kimondottan ismeretterjesztő, illetve a megújuló forrásokból származó energiát és azzal kapcsolatos politikát és programokat népszerűsítő célú közlések mellett azonban számos nem közvetlenül promóciós jellegű kommunikációs aktus is szolgálhatja ugyanezeket a célokat, mint ahogyan a közösségi marketing tárgyalása kapcsán láthattuk. Ennek következtében a cselekvési tervekben explicit módon ismertett népszerűsítő kommunikációs tevékenységek, folyamatok mellett a figyelmet ki kellett terjeszteni az egyéb, marketing tevékenység részeként értelmezhető aktusokra is, mint például az általános tájékoztatás, tanácsadás, a képzés, az oktatás, javaslattevés, véleményezés, érdeklődés és a vita.

A következő lépésben arra kellett választ adni, hogy a sok lehetséges kommunikációs irány közül a vizsgálat szempontjából melyek lehetnek érdekesek. A két EU-s jogszabály és a nemzeti cselekvési tervek kezdeti elemzése során a kommunikációs folyamatban résztvevők alapján az alábbi kommunikációs irányokat sikerült beazonosítani:

1. tagország – EU
2. EU szervek egymással
3. tagország szervei egymással
4. tagország szervei – EU szervei
5. tagország/EU szervei – gazdasági/szakmai szereplők
6. tagország/EU szervei – közvélemény/lakosság

A téma szempontjából a legutóbbi a legrelevánsabb, ezért a tartalomelemzésben is erre összpontosítottam. Mindazonáltal, a mostani kutatás célját szem előtt tartva a közvéleményt, a nyilvánosságot itt nem csak a teljes lakosságra vonatkoztatva értelmeztem, hanem inkább a hétköznapi ember(ek) szinonimájaként, ami adott esetben a társadalomnak lehet, hogy csak egyetlen, de jelentős szegmensére is utalhat, mint például általánosságban a fogyasztók vagy a vállalkozások vagy az őket képviselő szervezetek.

A vállalati kommunikáció párhuzamával élve, az Európai Unió vezető szerveitől vagy a kormányoktól és ezek szerveitől, ügynökségeitől vagy a nevükben eljáró, és a célkitűzéseik megvalósításának előmozdításán dolgozó egyéb szervezetektől az így meghatározott célcsoport felé irányuló kommunikáció, Borgulya és Somogyvári (2016) meghatározását alapul véve *top-down*, azaz lefelé irányuló kommunikációként értelmezhető. Ennek az ellentéte pedig a felfelé irányuló, azaz *bottom-up* kommunikáció, amikor a hierarchiában magasabban álló kommunikációs partner a címzettje a visszacsatolásnak, a véleményeknek, javaslatoknak vagy éppen a folyamatok alakulásáról szóló tájékoztatásnak. Abban az esetben, ha mindkét fél vesz is és ad is üzeneteket, kétirányú kommunikáció jön létre, de nem jön létre horizontális kommunikáció; annak hierarchikus jellege továbbra is megmarad. A tartalomelemzés során mind a *top-down*, mind a *bottom-up*, mind pedig a kétirányú kommunikációt vizsgáltam.

Az elemzés fókuszának meghatározása után kerülhetett sor a tipikus témák, kifejezések kigyűjtésére. Ennek során egyaránt alkalmaztam induktív és deduktív megközelítést is, miután a két módszer együttes használata bizonyult a munka jellegéből adódóan a leghasznosabbnak. A kezdeti lista létrehozására alkalmazott induktív eljárás, melynek során a kutató a szövegekből kiszzelektálja a kommunikációra utaló kifejezéseket, és ezek alapján határozza meg a témákat, kategóriákat csak részleges eredményt hozhat, mivel a rendkívüli odafigyelést kívánó alapos kézi munka mellett is könnyen kimaradhatnak fontos szavak. Ugyanígy a deduktív megközelítés, melynek során előre meghatározott témák, kategóriák alapján előre meghatározott szavakat, kifejezéseket keres, sem szolgál teljesen kielégítő megoldással. Ebben az esetben olyan fontos dolgok maradhatnak észrevétlenül, melyekre előre nem lehetett számítani.

A konkrét munka ezen része, tehát a szövegek első olvasata alapján egy kezdeti lista létrehozásával kezdődött. Részben ennek alapján, részben pedig a kutatás fókuszának fentebb vázolt meghatározására építve és a világ legnagyobb online szinonimaszótárának (Thesaurus.com, 2019) a segítségével készítettem egy bővebb listát (deduktív megközelítés).

A munka során ez a felsorolás folyamatosan kiegészült, módosult (induktív - deduktív megközelítés). Először is meg kellett tisztítani a listát az oda nem illő lexikai elemektől, például a szleng, bizalmas stílusú vagy éppen archaikus kifejezésektől, illetve más, feleslegesnek bizonyuló, és/vagy zavaró szavaktól.

Mindvégig a kommunikáció tényére, folyamatára, módjára, formájára, csatornájára, minőségére, résztvevőire utaló kifejezéseket kerestem, különös tekintettel a három vizsgálni szándékozott kommunikációs irányra. A lista szempontjából az azonos jelenségekre utaló igéket, főneveket, mellékneveket vagy egyéb összetett kifejezéseket egy elemnek vettem.

A munka e szakaszában is egyértelművé vált, hogy megkerülhetetlen az aprólékos kézi munka és a kvalitatív megközelítés, hiszen mind a lista összeállításánál, mind később a kódolásnál nagyon sok esetben kellett mérlegelni az adott kontextust, sőt akár a hibás fordításból eredő problémákat is kezelni kellett.

Különösen fontos volt odafigyelni arra is, hogy magában az adott szövegben megvalósuló közlésre utaló kifejezéseket kizárjam. Ugyanígy kihagytam a kimondottan törvénykezésre, törvényekre, jogszabályokra való utalásokat is, hiszen ezek a megújuló forrásokból származó energia használatának népszerűsítése nélkül is megszületnek. Ezzel szemben viszont, egy-egy adott jogszabályban szereplő kommunikációra való utalás természetesen releváns a vizsgálat szempontjából. Hasonló módon, a társadalmi marketing kommunikációjában szerepe lehet akár egy címkének vagy tanúsítványnak is, ami amellett, hogy egy adott tényállást bizonyít hatósági szempontból, a közvélemény felé jelentős figyelemfelkeltő (és marketing) szerepe is lehet.

A szavak és témák kigyűjtése során jellemző nehézség volt például annak eldöntése, hogy egy adott kommunikációs aktusban ki az adó, illetve a vevő. Előfordultak olyan esetek szavak is melyek jellemzően kommunikációra, reklámtevékenységre utalnak, de itt most mást jelentettek (pl. promote, promotion). Dilemmát jelentettek a több szóból álló kifejezések is, ahol szintén mérlegelés tárgyát képezte, hogy külön vizsgálandó elemnek tekintsem-e, vagy pedig a meghatározó elemének megfelelően egy másiknak a része csupán. Az olyan kifejezések elmei pedig, melyeknek külön-külön is releváns, a kommunikáció valamely aspektusára utaló jelentése van, magukban, külön is felkerültek a listára, hiszen vagy egy új oldalát mutatták meg valamely jelenségnek, vagy a többszörös előfordulás okán jelzik valaminek a jelentőségét.

A vizsgálat során, az induktív és deduktív módszereket ötvöző módon összeállított, a szinonimaszótár segítségével létrejött lista a következő alapfogalmakkal, témákkal kapcsolatos szavakat kifejezéseket tartalmazta:

1. általában a kommunikációval kapcsolatos kifejezések
2. tájékoztatásra, informálásra utaló kifejezések
3. jelentésadásra, beszámolásra utaló kifejezések
4. kétirányú kommunikációra utaló kifejezések: pl. vitázik, megvitat
5. javaslatra, ajánlatra vonatkozó kifejezések
6. értekezlettel, ülésekkel kapcsolatos kifejezések
7. reklámra, promócióra utaló kifejezések
8. nyilvánosságra, közvéleményre utaló kifejezések
9. médiával, újságírással kapcsolatos kifejezések

A kilenc csoportban összesen 171 szó vagy kifejezés szerepelt, miután a nyilvánvalóan oda nem illő elemektől megtisztítottam (*1. számú melléklet*). A listát ezt követően a minták folyamatos kvalitatív elemzése mellett szemantikai szempontok alapján tovább kellett finomítani (pl. szinonimák, az adott kontextusban mást jelentő szavak). A lista végül 132 elemből állt (*2. számú melléklet*).

3.2.4 Kategorizálás, kódolás, gyakoriság képzése, kiértékelés előkészítése

A vizsgált mintát már jól ismerve került sor a kiválasztott kifejezéseknek és témáknak a vizsgálat szempontjait figyelembe vevő kategóriáinak és alkategóriáinak a meghatározására a mintákban való előfordulásuk és a kommunikációnak a jelen kutatásban vizsgált aspektusa szerinti relevanciájuk alapján. Ez azt is jelenti, hogy bizonyos, a mintákban nem szereplő, de amúgy relevánsnak tűnő kategóriák vagy lexikai elemek (pl. *feedback, answer, reply, analyse, evaluate* stb.) nem kerültek fel a vizsgált elemek, kategóriák listájára. Ez felróható az induktív megközelítés egyik hiányosságának, azaz ami nem szerepel a mintákban, az a vizsgálatban sem jut szerephez. Másrészt azonban, ha előre meghatározott kategóriákkal és lexikai elemekkel kívánna dolgozni a vizsgálatot végző, ezen a kutatási területen nem áll rendelkezésre általánosan elfogadott listája ezeknek, ami ésszerű keretek között lehatárolná a vizsgálat terjedelmét.

Mindezt mérlegelve, az alábbi kategóriákkal folytattam az elemzést:

1. tájékoztató, népszerűsítő tevékenység (lefelé irányuló kommunikáció)
 - a. általános tájékoztatás, tanácsadás
 - b. népszerűsítés, reklám
 - c. tudatformálás, tanítás
2. felfelé irányuló kommunikációra utaló kifejezések
 - a. ajánlás, javaslat
 - b. vélemény, megjegyzés
 - c. érdeklődés
 - d. egyéb
3. kétirányú kommunikációra utaló kifejezések
 - a. információcsere
 - b. vita
4. kommunikáció eszközei
 - a. hagyományos (papíralapú, hagyományos tömegtájékoztatás)
 - b. internetalapú
 - c. személyes megjelenést/kapcsolatfelvételt igénylő
5. lakosság mint célcsoport
 - a. mint teljes népesség általában
 - b. funkcióra utaló kifejezés
 - c. korcsoport

Az első főkategória a különféle tájékoztató, illetve népszerűsítő kommunikációs tevékenységekre utaló lexikai elemek kategóriája. Az ebbe tartozó kommunikáció, a tevékenység jellegéből adódóan fentről irányul lefelé (*top-down*), azaz a lakosság a célcsoportja, és a minták elemzése alapján három típusát különböztettem meg: az általános tájékoztatást és tanácsadást, a népszerűsítést és reklámot, valamint a tudatformálást, tanítást.

A felfelé (*bottom-up*) irányuló kommunikáció kategóriája abba nyújt betekintést, hogy a polgároknak, illetve egyes csoportjaiknak van-e lehetőségük a politikával, illetve annak megvalósításával kapcsolatosan a véleménynyilvánításra, javaslatételre a politikaalkotó vagy annak képviselői felé. A kétirányú kommunikáció kategóriáját vizsgálva pedig ugyanebben a

viszonylatban a kölcsönös információ-, illetve véleménycserének a lehetőségei ismerhetőek meg.

A következő főkategória a kommunikáció eszközeire vonatkozik. Ez abba nyújthat bepillantást, hogy a politikaalkotó milyen eszközzel kívánja megszólítani a célközönséget. Hagyományos eszközök alatt a tömegtájékoztatás és a reklám olyan hagyományos eszközeit értem, mint a nyomtatott sajtó és reklám, a televízió és a rádió. Az internetalapú tájékoztatás a honlapok mellett kiterjed a különféle platformokra, portálokra, hírlevelekre és elektronikus levelekre is. A személyes megjelenést, illetve kapcsolatot feltételező kommunikáció eszközei alatt a különféle rendezvényeket, az információs pontokat/központokat, s ezen kívül a forró vonalakat, illetve általában véve az élő telefonos kommunikációs lehetőségeket kell érteni.

A lakosság mint célcsoport kategória arra nézve nyújt információt, hogy a dokumentumok hogyan utalnak a lakosságra mint célközönségre: a teljes lakosságot szólítják-e meg általában, vagy valamilyen funkció alapján (pl. fogyasztó, szereplő, háztartás stb.) általánosítanak, vagy esetleg egy-egy korcsoportot, generációt neveznek-e meg.

Mindemellett, minden kategória vonatkozásában megvizsgáltam, hogy a kommunikációnak az itt elemzett három iránya közül az adott lexikai elemek melyikre vonatkoznak, hiszen a kommunikációs eszközökre vagy éppen a célcsoportra utaló lexikai elemek is társíthatóak a három irány valamelyikével.

A következő, kódolási szakaszban történt meg a szavak/kifejezések hozzárendelése a korábban meghatározott kategóriákhoz (*3. számú melléklet*). Ezzel párhuzamosan megszámláltam ezeknek a lexikai elemeknek az előfordulását is, és ily módon gyakoriságot képeztem. A korábban említett okok, a kutatás vegyesen kvalitatív és kvantitatív jellege miatt nem lehetett gépi kódolásra hagyatkozni, bár gépi segítséget igénybe vettem. A gyakorlatban ez annyit jelentett, hogy miután a mintát alkotó szövegeket megfelelő formátumra konvertáltam, a vizsgált szavak előfordulását a Microsoft Word kereső funkcióját használva számláltam meg. Az egész munka során azonban folyamatos figyelemre és beavatkozásra volt szükség, mert a kereső nem képes tekintettel lenni sem kontextusra, sem a szavak egyéb jelentéseire. Ezek pedig különösen fontosak voltak az elemzés szempontjából, hiszen mint korábban kifejtettem, ez a kutatás csak bizonyos fajta és bizonyos szereplők közötti kommunikációra terjed ki.

A kódolás és számolás eredményeként kapott numerikus adatokat ezt követően bevitettem egy összefoglaló táblázatba, és így összehasonlításra, értelmezésre és az összefüggések feltárására alkalmassá tettem.

3.3 Statisztikai módszerek

Hunyadi és Vita (2002) alapján az ismérvek közötti kapcsolatot vizsgáltam. A kapcsolatszorossági módszerek kiválasztásánál az ismérvek mérési skáláját tekintetem alapul.

A korrelációs vizsgálatoknál két ismerv közti kapcsolatot vizsgáltam. Megkülönböztettem a függő és független változókat. A regressziós függvény alkalmazásánál törekedtem arra, hogy a legjobb illesztésű függvényt használjam. A regressziós modell helyességét varianciaanalízissel, F-próbával teszteltem ($p < 0,05$ a szignifikáns kapcsolat meglétét igazolja). Minél magasabb az R^2 értéke, annál jobban illeszkedik az egyenes a pontthalmazra.

4. A SAJÁT VIZSGÁLATOK EREDMÉNYEI

4.1 Az elérhetőségi vizsgálat eredményei és következtetések

A 2009/28/EK megújulóenergia-irányelv és az EU-tagállamok megújuló energia hasznosítási cselekvési tervei könnyen hozzáférhetőek minden érdeklődő számára a világhálón. A tesztelés során azt állapíthattam meg, hogy legfeljebb négy kattintással elérhetőek a dokumentumok, és minden esetben le is tölthetőek, így elmenthetőek, és akár később, internetes kapcsolat nélkül is tanulmányozhatóak.

A nyelvek vonatkozásában a nemzeti akciótervek esetében az figyelhető meg, hogy Görögország és Málta kivételével az angolon kívül az összes tagország saját hivatalos nyelvén (vagy nyelvein) is elérhetőek az akciótervek, sőt a 28-ból 19 esetben kevesebb kattintással, mint az angol nyelvű változatok. A több hivatalos nyelvvel is bíró államok tekintetében érdekes eltéréseket lehet felfedezni. Belgium esetében két hivatalos nyelven, franciául és hollandul is olvashatóak a tervek, de a lakosság kevesebb, mint 1%-a által beszélt, szintén hivatalos német nyelven nem (CIA, The World Factbook, 2019). Írország esetében szintén két hivatalos nyelven, angolul és a napi szinten az ír lakosság mindössze 4,2%-a által beszélt (Central Statistics Office, Census 2016, 2019) kelta ír nyelven érhetőek el. A szintén több hivatalos nyelvű Luxemburg (luxemburgi, francia, német) esetében a nemzetközi angol változaton kívül, csak németül, Finnország esetében (hivatalos nyelvek: finn, svéd) pedig csak finnül állnak a tervek rendelkezésre. A tagországokban élő további kisebbségek nyelvén, az interneten elérhető nemzeti megújuló energiahasznosítási cselekvési terveket illetően semmilyen adatot nem találtam.

A Megújulóenergia-útiterv (2007) és a 2009/28/EK megújulóenergia-irányelv nemcsak, hogy könnyen megtalálhatónak bizonyultak, de a részletek iránt kevésbé érdeklődő felhasználók számára még összefoglaló formájában is elérhetőek voltak. Az útiterv summázata az EU 24 hivatalos nyelvéből csak 15-ön érhető el, míg a teljes szöveg 19 nyelven olvasható. A 2009/28/EK megújulóenergia-irányelv összefoglalója az Unió mind a 24 hivatalos nyelvén elérhető. Ezzel szemben a teljes szöveg már csak 23 nyelven olvasható, írül nem. Ezt valószínűleg az ír nyelv használatára vonatkozó korábban idézett statisztika indokolja.

6. táblázat: Az elérhetőségi vizsgálat eredményei

ORSZÁG	KATTINTÁS ANGOL	KATTINTÁS NEMZETI/ TOVÁBBI NYELV	KERESŐ KIFEJEZÉS A NEMZETI NYELVEKEN
Ausztria	3	2	Österreich erneuerbare Energien Aktionsplan
Belgium	3	2	Belgique plan d'action sur les énergies renouvelables
		2	België actieplan hernieuwbare energie
Bulgária	4	3	България план за действие за възобновяема енергия
Ciprus	4	3	Κύπρος Σχέδιο Δράσης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
Csehország	2	2	Česká Republika akční plán pro energii z obnovitelných zdrojů
Dánia	3	2	Danmark handlingsplan for vedvarende energi
Egyesült Királyság	3	3	UK renewable energy action plan
Észtország	4	2	Eesti taastuvenergia tegevuskava
Finnország	4	2	Suomi uusiutuva energia koskeva toimintasuunnitelma
Franciaország	4	2	France plan d'action en faveur des énergies renouvelables
Görögország	2	-	Ελλάδα Σχέδιο Δράσης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
Hollandia	3	2	Holland actieplan hernieuwbare energie
Horvátország	2	2	Hrvatska akcijski plan obnovljivih izvora energije
Írország	3	3	ireland renewable energy action plan
		2	Éire plean gníomhaíochta fuinnimh in-athnuaite náisiúnta
Lengyelország	3	2	Polska plan działania w zakresie energii odnawialnej
Lettország	3	2	Latvija atjaunojamās enerģijas rīcības plāns
Litvánia	3	2	Lietuva atjaunojamās enerģijas rīcības plāns
Luxemburg	4	-	lëtzebuerger erneierbarer Energie Aktionsplang
		3	Luxemburg Aktionsplan für erneuerbare Energien
Magyarország	2	2	Magyarország megújuló energia cselekvési terv
Málta	2	-	Malta pjan ta 'azzjoni għall-enerġija rinnovabbli
Németország	3	2	Deutschland Aktionsplan für erneuerbare Energien
Olaszország	3	2	Italia piano d'azione per le energie rinnovabili
Portugália	3	2	Portugal plano de ação para energias renováveis
Románia	2	6	România plan de acțiune pentru energie regenerabilă
Spanyolország	3	3	España plan de acción de energías renovables
Svédország	3	2	Sverige handlingsplan för förnybar energi
Szlovákia	3	2	Slovensko akčný plán pre obnoviteľné zdroje energie
Szlovénia	2	3	Slovenija akcijski načrt za obnovljivo energijo
Megújulóenergia-útiterv (2007) (összefoglaló)	2	3	az EU 24 hivatalos nyelvéből 15 nyelven (bolgár, észt, horvát, ír, lett, litván, máltai, szlovák, szlovén nincs)
Megújulóenergia-útiterv (2007) (teljes szöveg)	3	4	az EU 24 hivatalos nyelvéből 19 nyelven (ír, horvát, máltai nincs)
2009/28/EK irányelv (összefoglaló)	2	3	az EU 24 hivatalos nyelvén
2009/28/EK irányelv (teljes szöveg)	3	4	az EU 23 hivatalos nyelvén (ír nyelvű nincs)

Forrás: a szerző saját munkája

A dokumentumok könnyű elérhetősége mellett azonban fontosnak tartom megjegyezni azt is, hogy ha valaki nem a Google kereső segítségével akar a magyar (vagy más, nem angol) nyelvű nemzeti cselekvési tervre rátalálni, hanem az Európai Bizottság honlapjáról elindulva, akkor kicsit rögzesebb utat kell bejárnia. A hivatalos honlap kezdő oldalát (European Commission, European Commission, 2019) megnyitva lehetőségünk van a magyar nyelv kiválasztására. Ezután a Témakörökre kattintva kiválaszthatjuk az Energiaügyet. Ekkor azonban egy olyan angol nyelvű oldalra érünk, ahol már nincs nyelvválasztási lehetőség. Ha a látogató tud angolul, és nem kedvetlenedett el, a Renewable energy linkre kattintva egy további, csak angol oldal következik, ahol kiválaszthatja a nemzeti akciótervek gyűjtőoldalát, ami szintén csak angol nyelven íródott. Ezen a lapon találja meg a tagállamok felsorolását, ahol a kívánt ország cselekvési terveinek letöltéséhez jut el.

Összességében, az elérhetőségi vizsgálat eredményeként (lásd 6. táblázat) az állapítható meg, hogy a vizsgált dokumentumok az interneten könnyen és a legtöbb EU-s tagállam hivatalos nyelvén megtalálhatóak és letölthetőek. Mindazonáltal érdekes kérdés a kisebbségi nyelvek kérdése, melyek némelyikét milliós közösségek beszélik (pl. katalán), illetve az a tény, hogy az Európai Bizottság hivatalos honlapjának egyes fontos oldalai csak angol nyelven olvashatóak.

4.2 Az olvashatósági vizsgálat eredményei és következtetések

A 28 tagországból származó mintán elvégzett olvashatósági teszt során 28, mindösszesen 49 604 szót tartalmazó szöveg vizsgálatára került sor. Ezek hossza mintánként 408 (Luxemburg) és 7 244 (Románia) szó között váltakozott.

A Microsoft Word olvashatósági statisztikája összesen tíz adatot szolgáltat az adott szövegekről:

- szavak száma
- karakterek
- bekezdések
- mondatok
- mondatok számának átlaga bekezdésenként

- szavak számának átlaga mondatonként
- karakterek száma szavanként
- a szenvedő (passzív) szerkezetben lévő mondatok százalékos aránya a teljes szövegben
- Flesch olvashatósági index
- Flesch-Kincaid olvashatósági index („osztályba sorolás”)²

A vizsgálatok elvégzése után először azt vizsgáltam, hogy a kétféle olvashatósági teszt eredményei milyen kapcsolatban állnak egymással. Megállapítottam, hogy a Flesch és a Flesch-Kincaid olvashatósági vizsgálatok során kapott értékek nagyon erős korrelációt mutatnak ($R^2=0,904$)³.

A minták olvashatósági adatait illetően elmondható, hogy az összes lefuttatott elemzés elsősre is realitásnak tűnő eredményt hozott egy kivétellel, és jó alapot szolgáltatott a további munkához. Egyedül a lettországi minta Flesch olvashatósági indexe lett 0,0, de a Flesch-Kincaid olvashatósági mutató értéke (24,3) is rendkívül nehezen értelmezhető szöveget jelzett. Ugyancsak nagyon extrém értéket mutatott a mondatonkénti átlagos szavak száma (42,4), ami nyilvánvaló módon a rossz olvashatósági eredmény fő oka volt. A vizsgált mintát újra ellenőrizve megállapíthattam, hogy a szövegre tényleg jellemzőek voltak a nagyon hosszú mondatok.

A Flesch index értékek a teljes mintában 0,0-tól 39,9-ig terjedtek. Rudolf Flesch interpretációja szerint (1979) a nullától 30,0-ig terjedő értékek „nagyon nehezen” olvasható, illetve érthető szöveget jeleznek, melynek értelmezése legalább egyetemi diplomát igényel. A 30,0-tól 50,0-ig terjedő sáv a „nehéz” kategóriát jelenti, ennek az értéséhez „elég, ha egyetemi hallgató az olvasó”. A kapott eredmények szerint a 28-ból 26 (93%) a nagyon nehéz kategóriába esett, míg 2 (7%), az Egyesült Királyság és Finnország mintája elérte az ennél könnyebben érthető, „nehéz” szintet.

A Flesch-Kincaid olvashatósági értékek, mint az feljebb látható volt, az előbbivel korreláló módon szintén nehezen olvasható mintákat mutattak 12,7-től egészen 24,3-ig. Ez azt jelenti, hogy felsőfokú tanulmányok nélkül nem sok esélye van az olvasónak a szövegek megértésére, sőt a 28-ból 5 minta (17,86 %) esetében még 20 évnyi tanulás sem lenne elég.

² Az összes adatot tartalmazó összefoglaló táblázat a 4. számú mellékletben látható.

³ Az összefüggés-vizsgálat során kapott regressziós függvény paramétereit lásd az 5. számú mellékletben.

A 7. táblázat a kétféle vizsgálat eredményeit mutatja egyesítve. A sorszámok egyben rangsort is jelentenek a legkönnyebben olvashatótól a legnehezebbig (kivéve az azonos értékek esetében, melyeket sárga színnel jelöltem). A legkönnyebben olvasható 10-10 értéket zöld, míg a legnehezebben olvashatót piros szín jelzi. A két listát összehasonlítva a középső (fehér) sávban látható a legszembevetőbb eltérés; például Észtország az első táblázatban a 16., míg a másodikban a 22. helyen szerepel (kékkel jelölve).

7. táblázat: A 28 minta olvashatósági rangsora a két vizsgálati módszer alapján

sor-szám	Ország	Flesch	Ország	Flesch-Kincaid	sor-szám
1	Egyesült Királyság	39,9	Egyesült Királyság	12,7	1
2	Finnország	38,1	Finnország	13,9	2
3	Szlovákia	25,5	Ciprus	14,9	3
4	Málta	22,5	Hollandia	15,0	4
5	Hollandia	21,4	Málta	15,2	5
6	Belgium	19,3	Belgium	15,5	6
7	Ausztria	18,5	Szlovákia	15,6	8
8	Luxemburg	17,7	Ausztria	15,6	7
9	Ciprus	16,8	Luxemburg	16,1	9
10	Dánia	16,2	Németország	17,3	10
11	Németország	14,6	Románia	17,6	11
12	Litvánia	13,6	Dánia	17,7	12
13	Bulgária	13,5	Litvánia	17,9	14
14	Magyarország	13,5	Csehország	17,9	13
15	Csehország	13,4	Spanyolország	18,5	15
16	Észtország	12,1	Svédország	18,6	16
17	Románia	11,4	Bulgária	18,7	17
18	Spanyolország	10,8	Franciaország	18,8	18
19	Svédország	10,3	Írország	18,8	19
20	Franciaország	7,9	Magyarország	19,5	20
21	Írország	7,3	Olaszország	19,7	21
22	Görögország	6,7	Észtország	19,8	22
23	Olaszország	6,2	Szlovénia	19,9	23
24	Szlovénia	6,1	Görögország	21,2	24
25	Horvátország	4,3	Horvátország	21,3	25
26	Portugália	3,6	Lengyelország	21,3	26
27	Lengyelország	1,3	Portugália	21,8	27
28	Lettország	0,0	Lettország	24,3	28

Forrás: a szerző saját munkája

Ezek után, a minták vizsgálata által szolgáltatott adatokat az országok Hofstede-féle hatalmi távolsági értékeivel vettem össze, hiszen az volt a hipotézisem, hogy e kétféle érték között kapcsolat van. Abból indultam ki, hogy a nemzeti akciótervek mind csapatmunka eredményeiként születtek, és habár az európai bizottsági határozat előírja, hogy mit tartalmazzanak, mégis különböznek egymástól ezzel tükrözve azt a kultúrát, melynek termékeiként létrejöttek. A fordításokat illetően pedig az volt az előfeltevésem, hogy azok olyan hivatásos fordítóknak a munkái, akik képesek voltak az eredeti szövegek jelentésén kívül, azok egyéb jellemzőit is fordításaikban megőrizni. Ez azt kell, hogy jelentse, hogy az angol szövegek olvashatósága, illetve érthetősége, erősen összefügg a forrásnyelvi szövegek olvashatóságával.

Mint korábban utaltam rá, Loughran és McDonald (2010) kutatásai demonstrálták, hogy a szövegek olvashatósága összefügg azzal, hogy az azokat létrehozó szervezetek vezetése mennyire demokratikus. Emellett azt is kimutatták, hogy a vállalatok az ügyfelek körében nagyobb sikerre számíthattak, ha írott kommunikációjuk könnyebben értelmezhető volt. Ez leegyszerűsítve tehát azt jelenti (amennyiben a szerzőpáros megállapítása helytálló), hogy a demokratikusabb menedzsment érthetőbben fogalmaz, és így kommunikációja is sikeresebb.

Az országokat először a Flesch olvashatósági index alapján rangsorolva, ismét kijelöltem a 10 legkönnyebb (zöld) és a tíz legnehezebb olvashatóságot (piros) jelző értéket. (Egyes értékek több minta esetében is előfordultak.) Eztán ugyanígy tettem a Flesch-Kincaid és a Hofstede-féle hatalmi távolsági értékekkel is. Ciprust a kutatás ezen részében ki kellett hagynom, mert nem álltak rendelkezésre hatalmi távolsági adatok. Az így elkészült *8. táblázatban* a sárga szín az azonos értékeket jelöli.

8. táblázat: Rangsorok a Flesch olvashatósági index, a Flesch-Kincaid olvashatósági index és a hatalmi távolság értékek alapján

Sorszám	Ország	Flesch	Ország	Flesch-Kincaid	Ország	Hatalmi távolság
1	Egyesült Királyság	39,9	Egyesült Királyság	12,7	Ausztria	11
2	Finnország	38,1	Finnország	13,9	Dánia	18
3	Szlovákia	25,5	Hollandia	15	Írország	28
4	Málta	22,5	Málta	15,2	Svédország	31
5	Hollandia	21,4	Belgium	15,5	Finnország	33
6	Belgium	19,3	Szlovákia	15,6	Németország	35
7	Ausztria	18,5	Ausztria	15,6	Egyesült Királyság	35
8	Luxemburg	17,7	Luxemburg	16,1	Hollandia	38
9	Dánia	16,2	Németország	17,3	Luxemburg	40
10	Németország	14,6	Románia	17,6	Észtország	40
11	Litvánia	13,6	Dánia	17,7	Litvánia	42
12	Magyarország	13,5	Litvánia	17,9	Lettország	44
13	Bulgária	13,5	Csehország	17,9	Magyarország	46
14	Csehország	13,4	Spanyolország	18,5	Olaszország	50
15	Észtország	12,1	Svédország	18,6	Málta	56
16	Románia	11,4	Bulgária	18,7	Spanyolország	57
17	Spanyolország	10,8	Franciaország	18,8	Csehország	57
18	Svédország	10,3	Írország	18,8	Görögország	60
19	Franciaország	7,9	Magyarország	19,5	Portugália	63
20	Írország	7,3	Olaszország	19,7	Belgium	65
21	Görögország	6,7	Észtország	19,8	Franciaország	68
22	Olaszország	6,2	Szlovénia	19,9	Lengyelország	68
23	Szlovénia	6,1	Görögország	21,2	Bulgária	70
24	Horvátország	4,3	Horvátország	21,3	Szlovénia	71
25	Portugália	3,6	Lengyelország	21,3	Horvátország	73
26	Lengyelország	1,3	Portugália	21,8	Románia	90
27	Lettország	0,0	Lettország	24,3	Szlovákia	104

Forrás: a szerző saját munkája

Az ezt követően készült, a három rangsort összevető egyesített táblázat (9. táblázat) ugyanezeket az értékeket mutatja a hatalmi távolsági értékek rangsorában.

9. táblázat: Az összesített Flesch olvashatósági index, a Flesch-Kincaid olvashatósági index és a hatalmi távolság a hatalmi távolság növekvő sorrendjében

Sorszám	Ország	Hatalmi távolság	Flesch	Flesch-Kincaid
1	Ausztria	11	18,5	15,6
2	Dánia	18	16,2	17,7
3	Írország	28	7,3	18,8
4	Svédország	31	10,3	18,6
5	Finnország	33	38,1	13,9
6	Egyesült Királyság	35	39,9	12,7
7	Németország	35	14,6	17,3
8	Hollandia	38	21,4	15
9	Észtország	40	12,1	19,8
10	Luxemburg	40	17,7	16,1
11	Litvánia	42	13,6	17,9
12	Lettország	44	0	24,3
13	Magyarország	46	13,5	19,5
14	Olaszország	50	6,2	19,7
15	Málta	56	22,5	15,2
16	Csehország	57	13,4	17,9
17	Spanyolország	57	10,8	18,5
18	Görögország	60	6,7	21,2
19	Portugália	63	3,6	21,8
20	Belgium	65	19,3	15,5
21	Franciaország	68	7,9	18,8
22	Lengyelország	68	1,3	21,3
23	Bulgária	70	13,5	18,7
24	Szlovénia	71	6,1	19,9
25	Horvátország	73	4,3	21,3
26	Románia	90	11,4	17,6
27	Szlovákia	104	25,5	15,6

Forrás: a szerző saját munkája

Abban az esetben azonban, ha Szlovákia módosított hatalmi távolsági értékét vesszük figyelembe, egy egészen más táblázatot kapunk (10. táblázat):

10. táblázat: Az összesített Flesch olvashatósági index, a Flesch-Kincaid olvashatósági index és a hatalmi távolság a hatalmi távolság növekvő sorrendjében Szlovákia módosított besorolása mellett

Sorszám	Ország	Hatalmi távolság	Flesch	Flesch-Kincaid
1	Ausztria	11	18,5	15,6
2	Dánia	18	16,2	17,7
3	Szlovákia	25	25,5	15,6
4	Írország	28	7,3	18,8
5	Svédország	31	10,3	18,6
6	Finnország	33	38,1	13,9
7	Egyesült Királyság	35	39,9	12,7
8	Németország	35	14,6	17,3
9	Hollandia	38	21,4	15
10	Észtország	40	12,1	19,8
11	Luxemburg	40	17,7	16,1
12	Litvánia	42	13,6	17,9
13	Lettország	44	0	24,3
14	Magyarország	46	13,5	19,5
15	Olaszország	50	6,2	19,7
16	Málta	56	22,5	15,2
17	Csehország	57	13,4	17,9
18	Spanyolország	57	10,8	18,5
19	Görögország	60	6,7	21,2
20	Portugália	63	3,6	21,8
21	Belgium	65	19,3	15,5
22	Franciaország	68	7,9	18,8
23	Lengyelország	68	1,3	21,3
24	Bulgária	70	13,5	18,7
25	Szlovénia	71	6,1	19,9
26	Horvátország	73	4,3	21,3
27	Románia	90	11,4	17,6

Forrás: a szerző saját munkája

A hipotézis helytállóságának ellenőrzésére, miszerint összefüggés van a hatalmi távolság és az olvashatósági értékek között, korrelációanalízist és regressziószámítást végeztem, melynek során a polinomiális regresszió adta a legjobb illesztést (Szlovákia

esetében mindkét hatalmi távolsági értékkel), mely a 11. táblázatban látható eredményeket hozta:

11. táblázat: A hatalmi távolság és az olvashatósági értékek közötti összefüggés vizsgálatának eredményei

Megnevezés	R ²	F	p érték
Hatalmi távolság-Flesch index (Szlovákia 104)	0,136	1,896	0,172
Hatalmi távolság-Flesch-Kincaid index (Szlovákia 104)	0,163	2,333	0,119
Hatalmi távolság-Flesch index (Szlovákia 25)	0,191	2,837	0,078
Hatalmi távolság-Flesch-Kincaid index (Szlovákia 25)	0,173	2,517	0,102

Forrás: a szerző saját munkája

Megállapítható, hogy a minta egészére nézve nincs statisztikailag igazolható kapcsolat a hatalmi távolság és az olvashatósági értékek között⁴.

Ugyanezt a vizsgálatot elvégezve az országok 2017. évre vonatkozó egy főre jutó reál GDP (Eurostat, Real GDP per capita, 2019), HDI (United Nations Development Programme, Human Development Reports, 2019) és K+F+I adataival (Eurostat, Science, Technology and Innovation, 2019), a 12. táblázatban feltüntetett eredményeket kaptam:

12. táblázat: A GDP, HDI, K+F+I és az olvashatósági értékek közötti összefüggés vizsgálatának eredményei

Megnevezés	R ²	F	p érték
GDP-Flesch index	0,140	1,951	0,164
GDP- Flesch-Kincaid index	0,256	4,138	0,029
HDI-Flesch index	0,152	2,145	0,139
HDI-Flesch-Kincaid index	0,263	4,277	0,026
K+F+I-Flesch index	0,097	1,292	0,293
K+F+I-Flesch Kincaid index	0,147	2,074	0,148

Forrás: a szerző saját munkája

A fenti adatpárok közül a GDP- Flesch-Kincaid index és a HDI-Flesch-Kincaid index esetében közepes kapcsolat mutatkozik⁵.

⁴ Az összefüggés-vizsgálat során kapott regressziós függvények paramétereit lásd a 6. számú mellékletben.

⁵ Az összefüggés-vizsgálat során kapott regressziós függvények paramétereit lásd a 7. számú mellékletben.

13. táblázat: Az Európai Unió tagállamai a Hofstede szerinti hatalmi távolsági értékek szerinti rangsora felosztva kvartilisekre Szlovákia Bašnáková, Brezina és Masaryk (2016) által javasolt módosított értékével

Sorszám	Ország	Hatalmi távolság	Egy főre jutó reál GDP (€)	K+F+I	HDI	Flesch index	Flesch-Kincaid index
1	Ausztria	11	37100	3,16	0,908	18,5	15,6
2	Dánia	18	47100	3,05	0,929	16,2	17,7
3	Szlovákia	25	15000	0,88	0,855	25,5	15,6
4	Írország	28	54200	1,05	0,938	7,3	18,8
5	Svédország	31	43400	3,04	0,933	10,3	18,6
6	Finnország	33	36000	2,76	0,92	38,1	13,9
7	Egyesült Királyság	35	32200	1,66	0,922	39,9	12,7
8	Németország	35	35400	3,02	0,936	14,6	17,3
9	Hollandia	38	40700	1,99	0,933	21,4	15,0
10	Luxemburg	40	80300	1,26	0,904	17,7	16,1
11	Észtország	40	14400	1,29	0,871	12,1	19,8
12	Litvánia	42	12700	0,89	0,858	13,6	17,9
13	Lettország	44	11600	0,51	0,847	0,0	24,3
14	Magyarország	46	11800	1,35	0,838	13,5	19,5
15	Olaszország	50	26500	1,35	0,88	6,2	19,7
16	Málta	56	20800	0,54	0,878	22,5	15,2
17	Csehország	57	17200	1,79	0,888	13,4	17,9
18	Spanyolország	57	24400	1,2	0,891	10,8	18,5
19	Görögország	60	17400	1,13	0,87	6,7	21,2
20	Portugália	63	17500	1,33	0,847	3,6	21,8
21	Belgium	65	35000	2,58	0,916	19,3	15,5
22	Franciaország	68	32400	2,19	0,901	7,9	18,8
23	Lengyelország	68	11800	1,03	0,865	1,3	21,3
24	Bulgária	70	6300	0,75	0,813	13,5	18,7
25	Szlovénia	71	19400	1,86	0,896	6,1	19,9
26	Horvátország	73	11500	0,86	0,831	4,3	21,3
27	Románia	90	8300	0,5	0,811	11,4	17,6

Forrás: a szerző saját munkája

Az országokat ezután a hatalmi távolsági értékeik alapján kvartilisekre osztottam, miután Szlovákiához Bašnáková, Brezina és Masaryk (2016) alapján 25-ös értéket rendeltem. Amint azt a 13. táblázat szemlélteti, ekkor az rajzolódott ki, hogy az utolsó kvartilisben Belgium kivételével mindegyik ország mintájához a minták Flesch olvashatósági értékének átlagánál (13,915) rosszabb Flesch érték tartozott. (A Flesch-Kincaid értékek átlaga 18,156 volt.) Ezért úgy gondoltam, hogy a Hofstedei hatalmi távolsági értékek alapján képzett utolsó

kvartilisbe tartozó országokat még egyszer megvizsgálom. Belgium esete azonban speciális, mert a Hofstede, Hofstede és Minkov által (2010) megadott hatalmi távolsági adatok között a szerzők Belgiumra két értéket adtak meg: egyet az ország vallon (68), egyet pedig az ország flamand (61) lakosságú részére. Az általam eddig használt adat (65) a két érték átlaga. A hatalmi távolsági érték ezen bizonytalansága miatt úgy döntöttem, hogy Belgiumot eltávolítom a mintából. Az így kialakult, hasonló tulajdonságokat mutató csoportra újra elvégeztem az összefüggés-vizsgálatokat, melyeknek az összefoglalt eredménye a 14. táblázatban látható:

14. táblázat: A hatalmi távolsági értékek szerinti negyedik kvartilis országainak GDP, hatalmi távolság, HDI, K+F+I értékei és az olvashatósági értékek közötti összefüggés vizsgálata során kapott eredmények

Megnevezés	R ²	F	p érték
GDP-Flesch index	0,546	1,801	0,306
GDP- Flesch-Kincaid index	0,412	1,053	0,450
Hatalmi távolság-Flesch index	0,181	0,332	0,741
Hatalmi távolság-Flesch-Kincaid index	0,46	1,277	0,397
HDI-Flesch index	0,945	25,743	0,013
HDI-Flesch-Kincaid index	0,894	12,717	0,034
K+F+I-Flesch index	0,513	1,578	0,340
K+F+I-Flesch Kincaid index	0,775	0,152	0,107

Forrás: a szerző saját munkája

Az eredményekből az tűnik ki, hogy az egy főre jutó reál GDP valamint a K+F+I és a kutatásban alkalmazott mindkét olvashatósági vizsgálati módszer eredményei között a korreláció nem szignifikáns, azaz a kapcsolatot a véletlen okozza, míg a HDI esetében erős szignifikáns kapcsolatot jeleztek a korrelációs vizsgálatok⁶.

Következtetések

Az összehasonlítások egyik fontos eredménye az volt, hogy látható vált, hogy a kétféle olvashatósági index számítási módszereinek eredményei között magas korreláció van.

A kapott adatok azt is megmutatták, hogy a 28 tagállam megújuló energia cselekvési tervei kivétel nélkül nehezen olvashatóak, csak a finn és az egyesült királysági minta

⁶ Az összefüggés-vizsgálat során kapott regressziós függvények paramétereit lásd a 8. számú mellékletben.

bizonyult valamivel kevésbé rosszul olvashatónak. Ez azt jelenti, hogy bár az elérhetőségi vizsgálat eredménye szerint a dokumentumok könnyen elérhetőek, azok elolvasása és értelmezése az átlagos olvasó számára gondot jelenthet, így kérdéses, hogy a tájékoztatáshoz való jog a teljes népesség vonatkozásában milyen mértékben érvényesül.

Az olvashatósági értékeknek a Hofstede-féle hatalmi távolsági adatokkal történő összevetése azt jelezte, hogy nincs szignifikáns összefüggés a hatalmi távolság és az egyes országok szövegmintáinak elemzése során kapott Flesch és a Flesch-Kincaid olvashatósági értékek között. A GDP- Flesch-Kincaid index és a HDI-Flesch-Kincaid index esetében is csak közepes kapcsolat mutatkozik.

Az országok HDI értékei, valamint mindkét olvashatósági vizsgálati módszer eredményei erős összefüggést mutattak a vizsgált mintáknak a hofstedei hatalmi távolsági értékei alapján képzett utolsó kvartilisben. Ezek alapján feltételezhető, hogy a HDI indexben reprezentált oktatás, iskolázottsági szint meghatározó a szövegek olvashatóságának tekintetében.

A vizsgálat érdekes eredményt hozott Szlovákia nagyon magas hatalmi távolsági értékét illetően. Kiderült, hogy a Kolman és társai által 2003-ban végzett közép-európai adatgyűjtés alapján meghatározott nyers, 79-es, később 103-ra kalibrált érték (Kolman et al., 2003), melyet Hofstede (2001) becslés útján 104-re módosított, nem illett a kirajzolódó mintázatba. A szlovák minta vizsgálata mind a Flesch, mind a Flesch-Kincaid olvashatósági tesztben inkább a kis hatalmi távolsági értékekkel rendelkező országok értékeihez hasonló eredményeket hozott. Ezt támasztotta alá az is, hogy amikor a polinomiális regressziós vizsgálat során Szlovákia 104-es hatalmi távolsági értékét Bašnáková, Brezina és Masaryk (2016) nyomán 25-tel helyettesítettem be, magasabb összefüggésre utaló eredményt kaptam. Ez arra enged következtetni, hogy az általam vizsgált aspektusok tekintetében valószínűleg helyesebb, ha Szlovákia esetében a Bašnáková, Brezina és Masaryk által javasolt értéket tekintjük mérvadónak.

4.3 A tartalomelemzés eredményei és következtetések

A szógyűjtés, kódolás aprólékos munkájával felhalmozott és egy összesítő táblázatban megjelenített adatok sokféle vizsgálatot, komparatív elemzést tesznek lehetővé. Ezek közül azokat végeztem el, ahol jelentősebb ország- és kultúra-specifikus különbségek meglétét sejtettem a mintákban. Ezért összehasonlító vizsgálat alá vettem magának a kommunikációs

tevékenységnek a jelentőségét, a háromféle kommunikációs irányt (lefelé [*top-down*], felfelé irányuló [*bottom-up*] és kétirányú), a különféle tájékoztató és népszerűsítő tevékenységek típusait, a kommunikáció eszközeit és azt, hogy a különböző minták miként utalnak a lakosságra.

4.3.1 A kommunikációs tevékenység jelentősége

A kommunikációs tevékenységekre magára (nem az összes, bármilyen módon a kommunikációra) utaló lexikai elemek számát először a kommunikáció irányától függetlenül vizsgáltam. Az így megszámlált lexikai elemek számát és az egyes szövegminták szószámához viszonyított százalékos arányát a 15. táblázatban foglaltam össze.

15. táblázat: A kommunikációs tevékenységre utaló lexikai elemek gyakorisága és százalékos aránya az összes szó százalékában a szövegmintákban a kommunikáció irányától függetlenül

	Megújuló irányelv 14. (1., 2., 4.)	Határozat, 4.2.4. fejezet	Magyar akcióterv	Dán akcióterv	Osztrák akcióterv	Szlovák akcióterv	Román akcióterv	Összesen
Kommunikációs tevékenység összes irány	15 4,73%	21 4,47%	145 4,40%	43 2,56%	89 4,24%	49 4,55%	108 4,15%	470 4,07%

Forrás: a szerző saját munkája

A táblázat tanúsága szerint az összes szövegmintában nagyon sokszor fordultak elő a megújuló forrásokból származó energia felhasználása elősegítésének kontextusában a kommunikációra, mint tevékenységre utaló kifejezések. Ezek aránya Dánia mintájában volt a legkisebb, annak ellenére, hogy Lund (2010) szerint Dánia nagy sikereket ért el a lakosságnak a megújuló forrásokból származó energiák mellé állítása terén.

A fenti adatokat a vizsgált minták országainak hatalmi távolság szerinti sorrendjébe állítva az alábbi, 16. táblázatban láthatjuk (Szlovákia esetében mindkettő értékkel).

16. táblázat: A kommunikációs tevékenységre utaló lexikai elemek aránya a szövegmintákban az összes szó százalékában a kommunikáció irányától függetlenül és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel)

Sorszám	Ország	Hatalmi távolság	Komm. tev.
1	Ausztria	11	4,24
2	Dánia	18	2,56
3	Magyarország	46	4,4
4	Románia	90	4,15
5	Szlovákia	104	4,55

Sorszám	Ország	Hatalmi távolság	Komm. tev.
1	Ausztria	11	4,24
2	Dánia	18	2,56
3	Szlovákia	25	4,55
4	Magyarország	46	4,4
5	Románia	90	4,15

Forrás: a szerző saját munkája

Az összefüggés-vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a hatalmi távolság és a szavak arányának értékei között egyik esetben sincs szignifikáns kapcsolat, amint az a 17. táblázatban is megfigyelhető. (Az összefüggés-vizsgálat során kapott regressziós függvények paramétereit lásd a 9. számú mellékletben.)

17. táblázat: A kommunikációs tevékenységre utaló lexikai elemek aránya és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel) közötti összefüggés vizsgálatának eredményei

Megnevezés	R ²	F	p érték
Hatalmi távolság-Kommunikációs tevékenység (Szlovákia 104)	0,280	0,389	0,720
Hatalmi távolság-Kommunikációs tevékenység (Szlovákia 25)	0,124	0,141	0,876

Forrás: a szerző saját munkája

4.3.2 A három kommunikációs irány relatív jelentősége

Ezután a vizsgált három kommunikációs irány elemzése következett. A szövegekben tükröződő viszonylagos fontosságuk megállapítására a kigyűjtött lexikai elemek gyakoriságát most is táblázatba foglaltam, és kiszámoltam arányukat az összes kommunikációra (nem csak

a fentiekben vizsgált kommunikációs tevékenységre magára) utaló lexikai elem százalékában, melynek eredménye a 18. táblázatban tekinthető meg.

18. táblázat: A három kommunikációs irányra utaló lexikai elem gyakorisága és százalékos aránya a három irányra utaló összes lexikai elem százalékában

Kommunikáció irányja	Megújuló irányelv 14. (1., 2., 4.)	Határozat, 4.2.4. fejezet	Magyar akcióterv	Dán akcióterv	Osztrák akcióterv	Szlovák akcióterv	Román akcióterv	Összesen
Lefelé (top—down)	18 100%	25 93%	180 96%	56 85%	104 99%	73 84%	131 97%	587 94%
Felfelé (bottom-up)	0	0	0	2 3%	1 1%	5 6%	3 2%	11 2%
Kétirányú	0	2 7%	8 4%	8 12%	0	9 10%	1 1%	28 4%
Összesen	18	27	188	66	105	87	135	626

Forrás: a szerző saját munkája

Az első két oszlopban természetes, hogy túlnyomó részben lefelé irányuló kommunikációra történő utalásokat találunk a jogszabályok előíró jellegéből, és abból következően, hogy ezekben a tagországok döntéshozóira bízzák a megújuló energia népszerűsítésének módját. Ugyanakkor feltűnő, hogy míg a magyar mintában egyáltalán nem volt felfelé irányuló kommunikációra utalás (a szövegekben jellemzően: érdeklődés, vélemény, ajánlat, javaslat), addig a szlovák szövegben ez a három irány közül 6%-ot tett ki. A kétirányú kommunikáció az országok mintái közül egyedül az osztrákban nem jelent meg. Ennek az oka az lehetett, hogy a nemzeti cselekvési terv létrejöttének folyamatát nem az összefüggő, szöveges részben, hanem külön mellékletben, táblázatos formában mutatták be. Ugyanakkor nagyon kiugró a kétirányú kommunikációra való utalás aránya Dánia és Szlovákia esetében, mely 12%, illetve 10%, szemben a magyar és a román minta 4, illetve 1%-ával.

Ha a százalékos értékeket a minták országainak hatalmi távolság szerinti sorrendjébe állítjuk a következő, 19. táblázatban megvizsgálhatjuk, hogyan viszonyul mindez a hatalmi távolságokhoz. Ha Szlovákia tekintetében elfogadjuk a Bašňáková, Brezina és Masaryk (2016) által javasolt 25-ös értéket, azt láthatjuk, hogy míg a két legmagasabb hatalmi távolságú ország, Magyarország és Románia mintája esetében 96%, illetve 97% a fentről lefelé irányuló kommunikáció aránya, addig a kisebb hatalmi távolságúaknál, Dánia esetében ugyanez 85%, míg Szlovákiánál 84%. A feljebb már említett, kimagasló dán és szlovák arány

a kétirányú kommunikáció esetén, és a magyar és a román szövegmintá 4%, illetve 1%-a is úgy tűnik, hogy kapcsolatban állhat a hatalmi távolságokkal. Mint korábban jeleztem, az osztrák szöveg esetében, tulajdonképpen hiányzott a cselekvési terv létrejöttéről szóló rész.

19. táblázat: A lefelé, felfelé és két irányban folyó kommunikációra utaló lexikai elemek aránya a három irányra utaló összes lexikai elem százalékában és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel)

Sorszám	Ország	Hatalmi távolság	Lefelé	Felfelé	Két-irányú
1	Ausztria	11	99	1	0
2	Dánia	18	85	3	12
3	Magyarország	46	96	0	4
4	Románia	90	97	2	1
5	Szlovákia	104	84	6	10

Forrás: a szerző saját munkája

Amint a 20. táblázat is mutatja, az elvégzett összefüggés-vizsgálat nem mutatott ki szignifikáns kapcsolatot az országok hatalmi távolsági értékei és a különböző kommunikációs irányok aránya között⁷.

20. táblázat: A hatalmi távolságok és a lefelé, felfelé és két irányban folyó kommunikációra utaló lexikai elemek aránya közötti összefüggés vizsgálatának eredményei

Megnevezés	R ²	F	p érték
Hatalmi távolság- Felfelé (Szlovákia 104)	0,747	2,958	0,253
Hatalmi távolság-Lefelé (Szlovákia 104)	0,195	0,242	0,805
Hatalmi távolság-Kétirányú (Szlovákia 104)	0,05	0,052	0,950
Hatalmi távolság- Felfelé (Szlovákia 25)	0,045	0,047	0,955
Hatalmi távolság-Lefelé (Szlovákia 25)	0,203	0,255	0,797
Hatalmi távolság-Kétirányú (Szlovákia 25)	0,287	0,403	0,713

Forrás: a szerző saját munkája

⁷ Az összefüggés-vizsgálat során kapott regressziós függvények paramétereit lásd a 10. számú mellékletben.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Disszertációm végén szeretnék köszönetet mondani mindenkinek, akik segítettek munkámban. Nélkülük dolgozatom ebben a formában nem jöhetett volna létre.

Köszönöm Hegedűsné dr. Baranyai Nórának, a Pannon Egyetem Georgikon Kar Gazdaságmódszertani Tanszék vezetőjének a statisztikai számítások során nyújtott segítségét, útmutatásait. Hálával tartozom a tanszék mindazon munkatársainak, akik a munkámat bármilyen formában előmozdították.

Ugyancsak köszönöm a Pannon Egyetem Georgikon Kar Idegen Nyelvi Lektorátusa korábbi vezetőjének, Lukácsné Pető Juditnak a biztatást és támogatást, és hogy nem engedte, hogy elcsüggedjek. Köszönöm Csiszárné Pektor Andreának is a rugalmasságát és a sok segítséget.

Külön köszönöm témavezetőm, dr. Pintér Gábor munkáját. Az ő belém vetett hite, lelkesedése és útmutatása nélkül ez a disszertáció nem született volna meg.

Hálával tartozom feleségemnek és lányaimnak, akik disszertációm elkészítésében támogattak, és mindazon barátaimnak, akik példájukkal vagy más módon segítettek, biztattak.

4.3.3 A különféle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységek relatív jelentősége

A szövegmintákban előforduló tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységek általam meghatározott és vizsgált három típusára utaló lexikai elemek gyakoriságát és a három tevékenységre utaló összes lexikai elemhez viszonyított százalékos arányát a 21. táblázatban láthatjuk.

21. táblázat: A háromféle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elemek gyakorisága és százalékos aránya a három tevékenységre utaló összes lexikai elem százalékában

Tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenység	Megújuló irányelv 14. (1., 2., 4.)	Határozat, 4.2.4. fejezet	Magyar akcióterv	Dán akcióterv	Oszták akcióterv	Szlovák akcióterv	Román akcióterv	Összesen
általános tájékoztatás, tanácsadás	14 93%	15 75%	77 55%	28 72%	69 78%	31 79%	67 65%	301 68%
reklám	0	2 10%	16 12%	5 13%	12 14%	0	17 16%	52 12%
tudatformálás, tanítás	1 7%	3 15%	46 33%	6 15%	7 8%	8 21%	20 19%	91 20%
Összesen	15	20	139	39	88	39	104	444

Forrás: a szerző saját munkája

A korábbiakhoz hasonlóan, itt is abból a feltételezésből indultam ki, hogy a gyakoriságok, illetve az arányok között a vizsgált kommunikációnak ebben az aspektusában is különbség van a minták eredete alapján.

Az irányelv természetesen kilóg itt is a sorból, hiszen első sorban célokat és irányokat fogalmaz meg, és kevésbé tér ki a tájékoztatás és népszerűsítés konkrét módjára. Az akciótervek tartalmi és formai követelményeit előíró határozat már sokkal több konkrét tevékenységtípusra, módszerre utal 75%, 10% és 15%-os arányban (általános tájékoztatás és tanácsadás, reklám, tudatformálás és tanítás). Ehhez hasonlóan tűnő megoszlás látható a dán és az oszták cselekvési tervek mintáiban.

Feltűnő különbség, hogy míg az irányelven kívül minden minta tájékoztató és népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elemei között 10% és 16% között fordulnak elő

reklámra utaló elemek, addig a szlovák mintában egyetlenegyszer sem. Érdekes az is, hogy három ország mintájában szerepelnek a tájékoztató és népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elemek között több, mint 15%-ban tudatformálásra, tanításra utaló lexikai elemek. Ez utóbbi három ország, Románia (19%), Szlovákia (21%) és Magyarország (33%) közül is kimagaslik az utóbbi. Nem véletlen, hogy a magyar cselekvési tervnek már az elején kijelentik a szerzők, hogy az oktatásnak és a szemléletformálásnak kulcsfontosságú a szerepe. A kutatásom tartalomelemzési részében érintett öt ország közül ez a három a volt szocialista ország, melyek ugyanabban a geopolitikai térben helyezkednek el. Nem lehet kizárni annak a lehetőségét, hogy a közös történelemben, a múlt politikai berendezkedésében keresendő ennek a hasonlóságnak az oka.

A háromféle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elem százalékos aránya a három tevékenységre utaló összes lexikai elem százalékában a hatalmi távolsági értékekkel együtt a 22. táblázatban látható.

22. táblázat: A háromféle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elem százalékos aránya a három tevékenységre utaló összes lexikai elem százalékában és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel)

Sorszám	Ország	Hatalmi távolság	Ált. tájékozt.	Reklám	Tanítás, tud. form.
1	Ausztria	11	78	14	8
2	Dánia	18	72	13	15
3	Magyarország	46	55	12	33
4	Románia	90	65	16	19
5	Szlovákia	104	79	0	21

Forrás: a szerző saját munkája

A hatalmi távolságok és a háromféle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elemek megoszlása közötti kapcsolatvizsgálat eredményei a 23. táblázatban láthatók.

23. táblázat: A hatalmi távolságok és a három féle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elemek aránya kapcsolatvizsgálatának eredményei

Megnevezés	R ²	F	p érték
Hatalmi távolság- Általános tájékoztatás (Szlovákia 104)	0,997	343,752	0,003
Hatalmi távolság-Reklám (Szlovákia 104)	0,472	0,895	0,528
Hatalmi távolság-Tanítás-tudatformálás (Szlovákia 104)	0,795	3,867	0,205
Hatalmi távolság-Általános tájékoztatás (Szlovákia 25)	0,688	2,208	0,312
Hatalmi távolság-Reklám (Szlovákia 25)	0,3	0,28	0,700
Hatalmi távolság-Tanítás-tudatformálás (Szlovákia 25)	0,999	682,172	0,001

Forrás: a szerző saját munkája

A hatalmi távolságok és az általános tájékoztató és tanácsadó tevékenység aránya között indikált kapcsolat nagyon erős (Szlovákia 104). A hatalmi távolságok és a tanítás, tudatformálás aránya esetében még ennél is pozitívabb eredmény született (Szlovákia 25)⁸.

4.3.4 A kommunikációs eszközök típusainak relatív jelentősége

A szövegmintákban előforduló kommunikációs eszköztípusok általam meghatározott és vizsgált három típusára utaló lexikai elemek gyakoriságát és a három típusra utaló összes lexikai elemhez viszonyított százalékos arányát a 24. táblázat mutatja.

24. táblázat: A kommunikációs eszközök típusára utaló lexikai elemek gyakorisága és a három típusra utaló összes lexikai elemhez viszonyított százalékos aránya

Kommunikációs eszközök típusa	Megújuló irányelv 14. (1., 2., 4.)	Határozat, 4.2.4. fejezet	Magyar akcióterv	Dán akcióterv	Oszták akcióterv	Szlovák akcióterv	Román akcióterv	Összesen
hagyományos	0	0	4 24%	0	3 30%	5 24%	7 37%	19 22%
internetalapú	0	0	8 47%	12 71%	4 40%	6 28%	9 47%	39 46%
személyes	0	1 100%	5 29%	5 29%	3 30%	10 48%	3 16%	27 32%
Összesen	0	1	17	17	10	21	19	85

Forrás: a szerző saját munkája

⁸ Az összefüggés-vizsgálat során kapott regressziós függvények paramétereit lásd a 11. számú mellékletben.

Az irányelv és a határozat vizsgált részei, jellegükből adódóan, ennek a vizsgálati szempontnak a tekintetében is nagymértékben térnek el a többi mintától, mert nem tárgyalják a tájékoztatás és népszerűsítés konkrét eszközeit. Ez alól egyetlen kivételt találtam, a határozatból származó mintában, az információs központ esetében.

Habár a hagyományos eszközök, mint a nyomtatott sajtó és a reklám, illetve tájékoztató anyagok, valamint a hagyományos tömegtájékoztatás (TV, rádió) a legtöbb ország mintájában közel egyharmados arányban van jelen, mégis jól látható, hogy az internet-alapú kommunikáció dominál mindenütt Szlovákia kivételével. Dánia esetében pedig a hagyományos kommunikációs eszközök egyáltalán nem is szerepelnek.

A kommunikáció személyes módjai, mint a személyes megjelenést igénylő konferenciák, fórumok, gyűlések, szemináriumok, road show-k, tájékoztató pontok felkeresése vagy a telefonon keresztül folytatott kommunikáció szintén fontosabbnak tűnnek a hagyományos eszközöknél. Különösen szembeötlő ez a szlovák minta esetében, ahol ennek aránya 48%.

A kommunikációs eszközök három típusára utaló lexikai elemek százalékos megoszlása a hatalmi távolsági értékekkel együtt a 25. táblázatban látható.

25. táblázat: A kommunikációs eszközök típusára utaló lexikai elemek százalékos megoszlása és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel)

Sorszám	Ország	Hatalmi távolság	hagyományos	internet-alapú	személyes
1	Ausztria	11	30	40	30
2	Dánia	18	0	71	29
3	Magyarország	46	24	47	29
4	Románia	90	37	47	16
5	Szlovákia	104	24	28	48

Forrás: a szerző saját munkája

A kommunikációs eszközök típusára utaló lexikai elemeknek a százalékos aránya és hatalmi távolságok közötti összefüggés vizsgálata nem mutatott ki szignifikáns kapcsolatot, amint azt a 26. táblázat is illusztrálja⁹.

26. táblázat: A kommunikációs eszközök típusára utaló lexikai elemeknek a százalékos aránya és a hatalmi távolságok közötti összefüggés vizsgálatának eredményei

Megnevezés	R ²	F	p érték
Hatalmi távolság- Hagyományos (Szlovákia 104)	0,217	0,276	0,783
Hatalmi távolság-Internet (Szlovákia 104)	0,427	0,745	0,573
Hatalmi távolság-Személyes (Szlovákia 104)	0,311	0,451	0,689
Hatalmi távolság- Hagyományos (Szlovákia 25)	0,348	0,535	0,652
Hatalmi távolság-Internet (Szlovákia 25)	0,011	0,011	0,989
Hatalmi távolság-Személyes (Szlovákia 25)	0,561	1,280	0,439

Forrás: a szerző saját munkája

4.3.5 A lakosság mint célcsoport

A tartalomelemzésben vizsgált minták többféleképpen is utalnak a lakosságra mint kommunikáció célcsoportjára. Ez történhet általános kifejezések használatával, mint például lakosság, népesség és az ezekre vonatkozó egyéb kifejezések/szavak vagy a társadalomban, gazdaságban, illetve egyéb, a szöveg témája szerint releváns kontextusban betöltött funkcióra történő utalással, például fogyasztó, felhasználó, háztartások, válaszadó, de akár korcsoportra való hivatkozással is. Ez utóbbinál meg kell jegyezni, hogy minden esetben kizárólag fiatalokat, diákokat és gyermekeket említenek.

A 27. táblázatban megfigyelhető, hogy a mintában szereplő összes szövegben mindösszesen 72-szer történik utalás a lakosságra mint kommunikáció célcsoportjára, és ezen belül kétirányú kommunikációs folyamat résztvevőjeként összesen 7-szer (10%), lefelé irányuló, azaz *top-down* kommunikáció vevőjeként pedig 65-ször (90%). Ez jól jelzi a mintákban a kétféle kommunikációs irány jelentősége közti különbséget is.

⁹ Az összefüggés-vizsgálat során kapott regressziós függvények paramétereit lásd a 12. számú mellékletben.

27. táblázat: A lakosságra mint célcsoportra utaló lexikai elemek gyakorisága és százalékos aránya

Lakosságra való utalás módja	Megújuló irányelv 14. (1., 2., 4.)		Határozat, 4.2.4. fejezet		Magyar akcióterv		Dán akcióterv		Osztrák akcióterv		Szlovák akcióterv		Román akcióterv		Össz.
	top-down	kétirányú	top-down	kétirányú	top-down	kétirányú	top-down	kétirányú	top-down	kétirányú	top-down	kétirányú	top-down	kétirányú	
népesség általában	1 33%	0	1 25%	0	12 52%	3 100%	1 20%	0	5 83%	0	8 50%	0	5 62%	0	36 50%
funkció	2 67%	0	3 75%	1 50%	9 39%	0	4 80%	1 100%	1 17%	0	4 25%	1 100%	3 38%	0	29 40%
korcsoport	0	0	0	1 50%	2 9%	0	0	0	0	0	4 25%	0	0	0	7 10%
Össz.	3	0	4	2	23	3	5	1	6	0	16	1	8	0	72

Forrás: a szerző saját munkája

Figyelemre méltó még az is, hogy míg a két jogszabályból és a dán akciótervből vett mintákban túlnyomó százalékban valami funkcióra történő utalással (67%, 75%, illetve 80%), addig a többi ország szövegmintája esetében a népességet általában jelző lexikai elemmel írnak a lakosságról. Korcsoport említése a vizsgált kontextusban csak a határozatban és a magyar és a szlovák mintában fordult elő.

4.3.6 A tartalomelemzés alapján levont következtetések

A tartalomelemzési vizsgálatok eredményeit összefoglalva több megállapítást is érdemes kiemelni. Először is, általában a kommunikációs tevékenységeket illetően a szövegminták arról tanúskodtak, hogy a megújuló forrásokból származó energia felhasználása elősegítésének vonatkozásában nagy jelentőséggel bír a kommunikáció. Ez túlnyomó részben lefelé, azaz a lakosság felé irányul. Mindazonáltal a dán és a szlovák szövegekben a kétirányú kommunikáció a többi mintához viszonyítva kimagasló arányban jelenik meg, míg a magyar és a román esetében csak nagyon kis százalékban. Ennek ellenére az országok hatalmi távolsági értékei és a kétirányú kommunikáció aránya közötti összefüggést tesztelő korrelációanalízis nem mutatott ki szignifikáns kapcsolatot.

A különféle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységek fontosságának komparatív vizsgálata egyik figyelemre méltó eredményeként az látható, hogy a szlovák szövegekben

egyszer sem említik a reklámot, holott a teljes mintában ennek aránya 12%. Ennél jelentősebb eredmény, hogy a mintákat adó országok hatalmi távolsága és az általános tájékoztató és tanácsadó tevékenység aránya között erős kapcsolatot igazolt a korrelációanalízis (ha Szlovákia 104). A hatalmi távolságok és a tanítás, tudatformálás arányának vizsgálatánál pedig még egyértelműbben derült ki az, hogy közöttük nagyon jelentős kapcsolat áll fenn.

A kommunikációs eszközök háromféle típusának vonatkozásában végzett elemzés azt mutatta ki, hogy a hagyományos eszközök (nyomtatott média, TV, rádió, stb.) említésének gyakorisága a legtöbb ország szövegmintájában közel egyharmados arányt képviselt, bár ezt mindenütt meghaladta az internetes kommunikáció. Ezzel szemben Dánia esetében egyszer sem írtak a tradicionális módokról, viszont 71%-ban utalnak az internet-alapú eszközökre, konkrétan honlapokra.

Összefoglalóan tehát megállapíthatjuk, hogy az országok megújuló energia akcióterveiben jelentős országspecifikus eltérések vannak a megújuló forrásokból származó energia elterjesztésére irányuló kommunikációt illetően. Ezeknek a különbségeknek egy része kulturálisan meghatározott, és különböző erősségű összefüggést mutat a Hofstede, Hofstede és Minkov (2010) által megadott hatalmi távolsági értékekkel, illetve Szlovákia esetében a Bašňáková, Brezina és Masaryk (2016) kutatásán alapuló értékkel.

5. ÚJ KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA, ÚJ KUTATÁSI FELADATOK MEGHATÁROZÁSA

5.1 Új tudományos eredmények összefoglalása

A feldolgozott nemzetközi és hazai szakirodalmi források alapján megállapítható, hogy a megújuló energiaforrásokból származó energia egyre nagyobb jelentőségre tesz szert a világban, és így természetesen az Európai Unióban is. A használatának további növelését célzó közösségi és tagállami szintű politikák sikeres megvalósításában kulcsfontosságú a lakosság tájékoztatása, bevonása. Ennek érdekében rendkívüli jelentőségű az erre irányuló kommunikációs tevékenység, melynek a vonatkozó európai uniós jogszabályok és a nemzeti akciótervek nem csak meghatározói, de maguk is részei. Jellemzőségeik, különbségeik az azokat befolyásoló kulturális és egyéb tényezők még sok megválaszolendő kérdést tartogatnak a jövő számára. A disszertációmban megfogalmazott hipotézisekkel kapcsolatosan kutatásaim eredményei alapján az alábbi megállapítások tehetők:

Tézis 1:

Az EU-országok Hofstede-féle hatalmi távolsági rangsorának utolsó, legnagyobb hatalmi távolságú kvartilisében az átlagon felüli hatalmi távolsághoz átlag alatti Flesch olvashatósági indexek tartoznak.

1.1 Mind a Flesch, mind a Flesch-Kincaid olvashatósági vizsgálat egybevágó eredményei alapján megállapítottam, hogy mind a 28 európai uniós tagállam megújuló energia cselekvési terve nehezen olvasható, csak a finn és az egyesült királysági minta értékei jeleztek némileg könnyebb értelmezhetőséget. Ez azt jelenti, hogy e dokumentumok elolvasása és értelmezése egy hétköznapi olvasó számára gondot okozhat.

1.2 Az olvashatósági értékeknek a Hofstede-féle hatalmi távolsági adatokkal történő összevetése során kirajzolódó minta azt mutatta, hogy a magasabb hatalmi távolságú országok szövegei a nehezebben, míg a kisebb hatalmi távolsággal jellemezhetőek inkább a könnyebben érthetőek közé tartoztak. Az elvégzett számítások tanúsága szerint azonban a minta egészére nézve nincs szignifikáns összefüggés a hatalmi távolság és az egyes országok szövegmintáinak elemzése során kapott Flesch és a Flesch-Kincaid olvashatósági értékek között.

1.3 Az EU-országok Hofstede-féle hatalmi távolsági rangsorának utolsó, legnagyobb hatalmi távolságú kvartilisében (ha Szlovákiát az új kutatások szerinti hatalmi távolsági értéke alapján soroljuk be, és Belgiumot az ország bizonytalan kettős értéke miatt eltávolítjuk) a következő hat ország található: Franciaország, Lengyelország, Bulgária, Szlovénia, Horvátország, Románia. Ezen államok szövegmintái mind átlag alatti Flesch olvashatósági eredményt adtak, és esetükben Románia kivételével, a Flesch-Kincaid vizsgálat is az átlagnál rosszabb értéket mutatott. Ez azt jelzi, hogy a nagyobb hatalmi távolságú kultúrákban valószínűleg kisebb fontosságot tulajdonítanak a nyilvánosságnak szánt kommunikáció világosságának, könnyen érthetőségének.

Tézis 2:

A hatalmi távolsági rangsor utolsó kvartilisében található államok esetében a kutatásban használt mindkét olvashatósági vizsgálati módszer eredményei a HDI-vel erős kapcsolatban vannak, míg a K+F+I és a reál GDP esetében nincs igazolható összefüggés.

2. A legnagyobb hatalmi távolságú államok esetében a K+F+I és a reál GDP értékek és az olvashatóság között nincs igazolható kapcsolat, de erős összefüggés tapasztalható a HDI értékek valamint a kétféle olvashatósági vizsgálat eredményei között. Az ebbe a csoportba tartozó országok mintái esetében elmondható, hogy a HDI érték a szöveg minta olvashatóságára meghatározó.

Tézis 3:

A vizsgált európai uniós országok akcióterveinek a megújuló energia hasznosítását támogató kommunikációjával kapcsolatos tartalma országspecifikus eltéréseket mutat, továbbá kapcsolat mutatkozik a tájékoztató, illetve népszerűsítő kommunikációs tevékenységeken belül a tanítás, tudatformálás tevékenységtípus és a vizsgált országok hatalmi távolság értékei között.

3.1 A tartalomelemzés során vizsgált öt ország, Ausztria, Dánia, Magyarország, Románia és Szlovákia szövegmintái habár mind a kommunikációs tevékenység fontosságáról árulkodnak a megújuló energiák elterjesztése terén, jelentős különbségeket mutattak a kommunikáció többi vizsgált aspektusát illetően. A kutatás azt igazolta, hogy ezek az eltérések országspecifikusak.

3.2 Szintén bebizonyosodott, hogy a tájékoztató, illetve népszerűsítő kommunikációs tevékenységeken belül a tanítás, tudatformálás tevékenységtípus és a vizsgált országok

hatalmi távolság értékei között nagyon erős kapcsolat áll fenn. A nagyobb hatalmi távolságú országok mintáiban úgy tűnik, hogy nagyobb jelentőséget kapnak ezek a tevékenységek az általános tájékoztatás és tanácsadás, illetve a reklám rovására.

3.3 Emellett nagy különbségek mutatkoztak a kommunikációs eszközök típusainak kirajzolódó relatív fontosságában, a *top-down*, *bottom-up* és a kétirányú kommunikációra való utalások arányában és a lakosságra mint célcsoportra való utalás módjában is, de ezek és a hatalmi távolságok értékei közötti korreláció nem igazolódott be.

5.2. Következtetések, javaslatok, a gyakorlat számára hasznosítható eredmények

Az elérhetőségi vizsgálat alapvetően azt mutatta ki, hogy az interneten könnyedén elérhetőek a megújulóenergia-politikákkal kapcsolatos hatályos jogszabályok, nemzeti cselekvési tervek. Mindazonáltal megállapítást nyert az is, hogy maguk az Európai Bizottság honlapján található egyes fontos oldalak kizárólag angolul olvashatóak. Ez véleményem szerint egy olyan hiányosság, melyet a Bizottság a rendelkezésére álló fordítói kapacitás segítségével orvosolni tud.

Az a tény azonban, hogy ezek a fontos honlapok, jogszabályok és a nemzeti akciótervek a nagy létszámú nemzeti kisebbségek nyelvén sem érhetőek el az interneten, már nem egyszerű technikai kérdésnek tűnik. Akár annak a kérdése is felmerülhet, hogy az olyan európai uniós állampolgároknak, akiknek valamely nemzeti kisebbség nyelve az anyanyelve érvényesül-e a tájékoztatáshoz való joga.

Az olvashatóság, könnyen értelmezhetőség szintén összefügg a tájékoztatáshoz való joggal. Mint láthattuk a 28 tagállam megújuló energia cselekvési terve kivétel nélkül nehezen olvashatónak bizonyult az elvégzett vizsgálatok alapján. Ezek az eredmények és mindannyiunk személyes napi tapasztalata alapján elmondható, hogy fontos a könnyebb érthetőség, és a hatékonyabb kommunikáció érdekében erre a jelenségre nagyobb hangsúlyt kell fektetni, általában a lakossággal mint célcsoporttal folytatott kommunikációban, de főleg a nagyfontosságú (köz)ügyek terén. Különösen igaznak tűnik ez azokban a magasabb hatalmi távolsággal jellemezhető kultúrákban, ahol ennek kisebb értéket tulajdonítanak.

A gyógyszerismertető szövegek és egyes honlapok mintájára, melyek esetében már hazánkban is alkalmazzák az olvashatóságmérési módszereket, máshol is célszerű lenne ezeket bevezetni. Természetesen ez csak a módszernek a magyar nyelvre való adaptálása és

annak figyelembe vétele mellett lehet célravezető, hogy egy szöveg könnyű értelmezhetősége számos olyan tényezőtől is függ, melyre az itt vizsgált olvashatósági tesztek nem terjednek ki.

A tartalomelemzésem demonstrálta többek között azt is, hogy annak ellenére, hogy az Európai Unió irányelve meghatározta az általános célokat, és a határozat előírta az elkészítendő nemzeti cselekvési tervek tartalmi és formai követelményeit, az elkészült akciótervek terjedelme, formai jellegzetességei és tartalma is nagyon sok és széles skálán mozgó eltérést mutat. Ezen, önmagában is érdekes tény mellett, azonban még az is megállapítást nyert, hogy a különbségek egy része ország-, illetve kultúra-specifikus. Véleményem szerint ezekre mindenképpen tekintettel kell lenni mind a politikaalkotásban, mind a kommunikáció terén.

Habár a jelen kutatás a vizsgált országok nemzeti és/vagy etnikai kisebbségeinek eltérő kultúrájára nem térhetett ki, az irodalmi áttekintésben kirajzolódott, hogy ez is egy olyan szempont lehet, melyet a társadalmi jelentőséggel bíró kérdések kommunikációjában nem szabad figyelmen hagyni.

Kutatásom előre nem tervezett, de annál érdekesebb aspektusa volt annak felismerése, hogy Szlovákia esetében az elfogadott, közhasználatban lévő, Hofstede nevével azonosított hatalmi távolsági érték nemcsak nagyon szélsőséges, de vizsgálataim eredményeivel is nehezen egyeztethető össze. A Bašňáková, Brezina és Masaryk (2016) által javasolt értéket alkalmazva sokkal következetesebb, a tartalomelemzés eredményeivel jobban összhangban lévő eredményeket kaptam. Ebből az következik, hogy más kutatások esetében is érdemes mérlegelni északi szomszédunk vonatkozásában az utóbbi érték használatát, illetve fontos olyan kutatás elvégzése, mely alátámasztja azt.

Szintén az országoknak a hofstedei dimenziókhöz kapcsolódó, numerikus kulturális értékeivel kapcsolatban tapasztaltam azt, hogy nem biztos, hogy ezek pontosak, és megfelelő alapot nyújtanak egzakt vizsgálatokhoz. Egyrészt nem mindig megbízhatóak az értékek, mint ahogy azt Szlovákia és Belgium esete is mutatta, illetve nagyon nehéz elfogadni azt, hogy olyan kvalitatív dolgok, mint a kulturális értékek jelentősége számokkal ennyire pontosan meghatározható lenne. Emiatt Nardon (2006) véleményét osztom, és úgy gondolom, hogy szerencsésebb és hasznosabb lenne az országok értékei alapján inkább csoportokat képezni az összehasonlítás és kutatások céljaira.

Sokkal kisebb jelentőségű eredmény, de úgy érzem, hogy mégis hiánypótló az az Európai Unió megújulóenergia-politikájának az időbeli alakulását bemutató kronologikus

ábra, mely az egymást követő fejlődési állomásokat nemzetközi kontextusba helyezi (lásd 3. számú ábra).

5.3. A kutatás további irányának kijelölése

- Az elérhetőségi vizsgálatot célszerű kibővíteni más, fontos, a megújuló forrásokból származó energia felhasználásának támogatásával kapcsolatos közérdekű információ internetes elérhetőségére is. Különösen fontos ezt kiterjeszteni a nyelvek vonatkozásában a jelentősebb kisebbségi nyelvek, illetve az EU tagországaiban jelentős létszámban élő bevándorlók közösségeinek nyelveire is.
- Az olvashatóság, érthetőség vizsgálata szintén további kutatást igényel, és még több mintán folytatandó. Ugyanakkor célszerű kiterjeszteni a kimondottan a tágabb lakosságnak mint célközönségnek készült ismeretterjesztő, népszerűsítő, reklámanyagokban, minisztériumok, hivatalok, ügynökségek tájékoztató anyagaiban található szövegekre.
- Célszerű az olvashatósági/érthetőségi vizsgálatokat a magyar nyelvre, magyar nyelvű szövegekre is kiterjeszteni, és megvizsgálni, hogy a különféle módszerek hogyan, illetve milyen módosításokkal alkalmazhatóak a megújuló energiák népszerűsítése és más fontos területek esetében.
- Fontos feladat a tartalomelemzésbe további országok mintáit bevonni, annak érdekében, hogy a vizsgált kulturális dimenzió és a kommunikáció különböző aspektusainak összefüggései vonatkozásában még megbízhatóbb eredményeket kaphassunk. E mellett a kutatás kiterjeszthető a hatalmi távolságon kívül más kulturális dimenziókra is.
- További kutatásokat igényel Szlovákia hatalmi távolsági értékeinek megbízhatósága. Meg kell állapítani, hogy milyen érték írja le pontosan a mai szlovák kultúrát. Ezen kívül ésszerű ebbe a vizsgálatba a többi kulturális dimenziót is bevonni.

6. THESES

Based on international and Hungarian literature it can be seen that energy from renewable sources is gaining more and more importance in the world, including the European Union. For the successful implementation of the Union's and the member states' policies for the further promotion of its use it is crucial to inform and involve the population. This, however, can only be achieved by communication activities, which are determined by the relevant EU legislation and the national action plans, which, themselves, are also part of the communication process. Their characteristics and differences and the cultural and other factors that influence them still hold many unanswered questions for the future. Concerning the hypotheses formulated in my dissertation the following can be stated on the basis of my research:

Thesis 1:

In the list of EU countries ranked in ascending order of their power distance indices according to Hofstede, in the last quartile of the countries with the highest power distances, the above-average power distance values are always associated with below-average Flesch readability indices.

1.1 Based on the matching results of both the Flesch and the Flesch-Kincaid readability tests it was established that all the 28 European Union member states' renewable energy action plans were difficult to read and only the samples of Finland and the United Kingdom indicated somewhat higher readability. That means that the reading and interpretation of these documents may pose a challenge to the everyday reader.

1.2 The pattern obtained by comparing the readability indices with the power distance data suggested a general tendency that the text samples of the countries with higher power distances were harder to interpret, while those from the states with lower power distances were easier to read. Nevertheless, according to the calculations carried out for the whole of the sample, no significant relationship was detected between the power distance indices and the Flesch and Flesch-Kincaid readability scores delivered by the tests of the countries' text samples.

1.3 In the list of EU countries ranked in ascending order of their power distance indices according to Hofstede, in the last quartile of the countries with the highest power distances (if Slovakia is ranked according to the new research and Belgium is eliminated due to its

uncertain dual index), the following countries remain: France, Poland, Bulgaria, Slovenia, Croatia and Romania. The samples of these countries all produced below-average Flesch reading ease scores and their Flesch-Kincaid grade level scores also showed worse than average values, with the exception of Romania. This suggests that in cultures with high power distances probably less importance is attached to the clarity and ease of understanding of communication aimed at the public.

Thesis 2:

In the list of EU countries ranked in ascending order of their power distance indices according to Hofstede, in the last quartile of the countries with the highest power distances, the scores of both readability testing methods show a strong relationship with the countries' HDI values, while no relationship can be verified with their R&D and GDP data.

2. In the case of the same countries no relationship could be proven between the R&D and real GDP values and the readability of the samples, but strong relationships were detected between their HDI data and the results of both readability tests. Regarding the countries in this group it can be said that their HDI values are determinative of the readability of the samples.

Thesis 3:

The content related to the promotion of the use of renewable energy in the national action plans of the EU countries examined indicates country-specific differences, furthermore, within the informing/promoting communication activities there seems to be a relationship between the activity type of teaching/awareness raising and the power distance values of the examined countries.

3.1 The text samples of all the five countries, Austria, Denmark, Hungary, Romania and Slovakia, examined in the content analysis attest to the importance of the activity of communication in the field of promoting renewable energies. Nevertheless, they show great variation regarding the other analysed aspects of communication. The research has shown that these differences were country-specific.

3.2 It was also proved that within the informing/promoting communication activities there was a very strong relationship between the activity type of teaching/awareness raising and the power distance values of the examined countries. In the samples of the countries with higher

power distance it seems that these activities receive more attention compared to general information provision/consulting and advertising.

3.3 Additionally, great differences were also observed in the relative importance of the types of the means of communication, in the ratio of references to top-down, bottom-up and two-way communication and also in the ways of referring to the public as a target audience, but no correlation could be established between them and the power distance values.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Disszertációm témája a megújuló energiákkal kapcsolatos kommunikáció. Napjainkban meghatározó és megoldásra váró kérdéssé váltak a környezeti és a globális klímaváltozással kapcsolatos problémák, a fosszilis energiahordozók kiváltása. A világban egyre több helyen látják ezeknek az alternatíváját a megújuló energiaforrásokban. Az ezekből származó energia használatának előmozdítására pedig növekvő számban dolgoznak ki nemzeti, regionális és helyi szintű programokat és politikákat. Annak érdekében azonban, hogy a megújuló energiákra történő átállás ne csak a tervek szintjén maradjon meg, a döntéshozókon, a politikaalkotókon kívül a lakosságot is meg kell győzni az elképzelések megalapozottságáról és hasznosságáról. Ez pedig kiterjedt, jól irányzott és jól végrehajtott népszerűsítő munkát, „marketinget” feltételez, mely nem lehet sikeres a célközönség számára elérhető, érthető és a kulturális meghatározottságokat is figyelembe vevő kommunikáció nélkül.

Kutatásom során az Európai Unió tagállamainak a jelenlegi nemzeti megújuló energia cselekvési terveit és az azokat előíró európai uniós jogszabályokat vizsgáltam. Kutatásom fókuszában egyrészt maga, az ezen dokumentumok által megvalósuló, másrészt pedig az általuk leírt kommunikáció állt.

Kutatásom során vizsgáltam, hogy az átlagos érdeklődő milyen könnyen találhatja meg az EU-országok jelenlegi megújulóenergia-politikáját meghatározó dokumentumokat az interneten. Emellett tanulmányoztam azt is, hogy ezek az iratok milyen nyelveken érhetők el, és így kerestem választ arra a kérdésre, hogy a polgárok tájékoztatáshoz való joga érvényesül-e.

Meggyőződésem, hogy a fontos szövegek közérthetősége alapfeltétele a valódi, ténylegesen megvalósuló tájékoztatásnak. Ezért kétféle módszerrel megvizsgáltam a szóban forgó dokumentumok érthetőségét. A kapott eredményeket összevettem egymással, és megvizsgáltam mutatnak-e kapcsolatot az országok kulturálisan meghatározott hatalmi távolsági és gazdasági, illetve fejlettségi sajátosságaival.

A kutatás tárgyát képező dokumentumokon tartalomelemzést is végeztem a bennük leírt, illetve kirajzolódó, a megújuló forrásokból származó energia használatának elterjesztését szolgáló kommunikáció vizsgálatára. Elemzésem kiterjedt annak megállapítására is, hogy a kimutatott különbségek ország-, illetve kultúra-specifikus eltérések-e.

Úgy gondolom, hogy kutatásom eredményei rávilágítanak egyrészt a fontos, megújulóenergia-politikákkal kapcsolatos dokumentumok elérhetőségének hiányosságaira, illetve a szövegek érhetőségének fontosságára, és emellett felhívják a figyelmet az olvashatósági vizsgálatra mint eszközre. Emellett kimutattam olyan, a kultúra által befolyásolt különbségeket a megújuló energiák kommunikációjában, melyeket célszerű a jövőben figyelembe venni. Vizsgálataim során arra is fény derült, hogy Szlovákia esetében a jelenleg leginkább elfogadottnak tekinthető, illetve az újabb kutatások eredményeként javasolt hatalmi távolsági besorolások helyessége további tudományos igazolást igényel.

Összességében a doktori értekezésem a jövőben hozzájárulhat nemcsak a megújuló forrásokból származó energia használatának előmozdítását célzó törekvések, hanem más társadalmilag hasonlóan fontos ügyek jobb kommunikációjához is.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Akrill, R. - A. Kay (2014): *The Growth of Biofuels in the 21st Century: Policy Drivers and Market Challenges*, Basingstoke, UK: Palgrave
2. Antal, L. (1976): *A tartalomelemzés alapjai*. Budapest: Magvető
3. Aiginger, K. (2014): *Industrial policy for a sustainable growth plan*. WWWforEurope Policy Paper 13. Welfare Wealth Work for Europe
4. Araújo, K., (2014): *The emerging field of energy transitions: progress, challenges, and opportunities*. *Energy Research & Social Science* 1, 112–121. doi:10.1016/j.erss.2014.03.002.
5. Atkins, T. - Escudier, M. (2013): *Renewable energy*. In: *A Dictionary of Mechanical Engineering*. Oxford University Press
6. Az Európai Unió Kiadóhivatala (2018): *Media use in the European Union*. Publications Office of the European Union
7. Babbie, E. (2003): *A társadalomkutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi
8. Badcock, J. - Lentzen, M. (2010): *Subsidies for electricity-generating technologies: A review*. *Energy Policy* 38, 5038-5047.
9. Bai, A. - Durkó, E. - Tar, K. - Tóth, J. B. - Lázár, I. - Kapocska, L. - Kircsi, A. - Bartók, B. - Vass, R. - Péntzes, J. - Tóth, T. (2016): *Social and economic possibilities for the energy utilization of fitomass in the valley of the river Hernád*. *Renewable Energy*, Volume 85, doi:10.1016/j.renene.2015.06.069 ISSN: 0960-1481, January 2016, Pages 777–789.
10. Balogh, P. - Bai, A. - Popp, J. - Huzsvai, L. - Jobbágy, P. (2015): *Internet-orientated Hungarian car drivers' knowledge and attitudes towards biofuels*. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 48:pp. 17-26.
11. Banja, M. - Jegard, M. - Monforti, F. - Dallemand, J. - Taylor, N. - Motola, V. - Sikkema, R. (2018): *Renewables in the EU - an overview of support schemes and measures*. 10.2760/69943.
12. Barry, M. - Chapman, R. (2009): *Distributed small-scale wind in New Zealand: Advantages, barriers and policy support instruments*. *Energy Policy* 37, 3358-3364.

13. Bašnáková, J. - Brezina, I. - Masaryk, R. (2016): Dimensions of Culture: The Case of Slovakia as an Outlier in Hofstede's Research. *Ceskoslovenska Psychologie*, 60(1), p13-25.
14. Bălan, S. - Vreja, L. O., (2013): The Trompenaars' Seven-Dimension Cultural Model and Cultural Orientations of Romanian Students in Management, *Proceedings of the International Management Conference*, 7, issue 1, p. 95-107, <https://EconPapers.repec.org/RePEc:rom:mancon:v:7:y:2013:i:1:p:95-107>.
15. Boasson, E.L. - Wettestad, J. (2013): *EU Climate Policy: Industry, Policy Interaction and External Environment*, Farnham, UK and Burlington, USA: Ashgate
16. Boccard, N. (2015): Risk assessment of accidents Wind Power vs. Traditional Energy Sources. DOI: 10.13140/RG.2.1.4931.1441
17. Bellos, D. (2011): *Is That a Fish in Your Ear?: Translation and the Meaning of Everything*. New York: Faber & Faber
18. Benn, S. - Dunphy, D. - Griffiths, A. (2014): *Organizational change for corporate sustainability*. Abingdon, Oxon: Routledge
19. Berelson, B. - Lazarsfeld, P. F. (1948): *The Analysis of Communication Content*. Chicago & New York: University of Chicago & Columbia University
20. Berelson, B. (1952): *Content Analysis is Communications Research*. New York: Free Press
21. Borgulya, Á. - Somogyvári, M. (2016): *Kommunikáció az üzleti világban*. Budapest: Akadémiai Kiadó. DOI: 10.1556/9789630598576. Letöltve: 2019.09.24. https://mersz.hu/hivatkozas/dj184kauv_218_p10#dj184kauv_218_p10BibTeX EndNote Mendeley Zotero
22. Bovee, C. L. - Thill, J. V. - Schatzman, B. E. (2002): *Business Communication Today*. Prentice Hall.
23. BP. (2019). *BP Statistical Review of World Energy 2019*: London: BP Statistical Review of World Energy. Retrieved from <http://www.bp.com/statisticalreview>
24. Bridle, R. - Collings, J. - Cottrell, J. - Leopold, A. (2013): *Communication Best-Practices for Renewable Energy. (RE-COMMUNICATE) – Scoping Study*
25. Burger, M. - Graeber, B. - Schindlmayr, G. (2014): *Managing energy risk: an integrated view on power and other energy markets*. Retrieved from <https://ebookcentral.proquest.com>.

26. Bürgin, A. (2015): 'National binding renewable energy targets for 2020, but not for 2030 anymore: why the European Commission developed from a supporter to a brakeman', *Journal of European Public Policy*, 22(5), 690-707.
27. Cullen, Ross. (2016): Evaluating renewable energy policies. *Australian Journal of Agricultural and Resource Economics*. 10.1111/1467-8489.12175.
28. Dale, E. – Chall, J. S. (1949): "The concept of readability." *Elementary English* 26(23).
29. Dankó, L. (2000): 'Interkulturális (cross-culture) marketing: válasz a szociokulturális különbségekre. *Marketing & menedzsment* 34(2). p. 52-56. Retrieved from: <http://real.mtak.hu/91372/1/5079.pdf>.
30. Del Rio, P. - Mir-Artigues, P. (2014): "Combinations of support instruments for renewable electricity in Europe: A review". *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Volume 40, December 2014, Pages 287-295.
31. Džananović E. - Dacić-Lepara S. (2017): The Relationship Between GDP and Electricity Consumption in Southeast European Countries. In: Hadžikadić M., Avdaković S. (eds) *Advanced Technologies, Systems, and Applications. Lecture Notes in Networks and Systems*, vol 3. Springer, Cham
32. de Graaf, P. - Rotar Pavlič, D. - Zelko, E. - Vintges, M. - Willems, S. - Hanssens, L. (2016): Primary care for the Roma in Europe: Position paper of the European forum for primary care. *Zdravstveno varstvo*, 55(3), 218–224. doi:10.1515/sjph-2016-0030
33. Delbeke, J. - Vis, P. (szerkesztők) (2016): *EU Climate Policy Explained*. European Union. Retrieved from: https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/eu_climate_policy_explained_en.pdf.
34. Donovan, R. - Henley, N. (2010): *Principles and Practice of Social Marketing - An International Perspective*. Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511761751.
35. DuBay, W. H. (2004): *The Principles of Readability*. Costa Mesa, California: Impact Information. Retrieved from <http://impact-information.com/impactinfo/readability02.pdf>.
36. Edenhofer, O. - Hirth, L. - Knopf, B. - Pahle, M. - Schlomer, S. - Schmid, E. - Ueckert, F. (2013): On the economics of renewable energy sources. *Energy Economics* 40, S12-S23.
37. Európai Unió (2015): *Közös gyakorlati útmutató – Az Európai Parlament, a Tanács és az Európai Bizottság közös gyakorlati útmutatója az Európai Unió jogszabályainak szerkesztésében résztvevők számára*. Az Európai Unió Kiadóhivatala

38. European Commission (2016): Translation tools and workflow. Luxembourg: Publications Office of the European Union
39. Federici, E. (2006): The Translator as Intercultural Mediator. Trento: Editrice UNI Service
40. Flesch, R. (1949): The art of readable writing. New York, NY: Harper
41. Flesch, R. (1979): How to write plain English: a book for lawyers and consumers. New York, NY: Harper & Row
42. Fouquet, R. - Pearson, P. J. G. (2012): Past and prospective energy transitions: Insights from history, Energy Policy, Volume 50, Pages 1-7.
43. Frederiks, E.R. - Stenner, K. - Hobman, E.V., (2015): The socio-demographic and psychological predictors of residential energy consumption: A comprehensive review. Energies 8 (1), 573–609.
44. Fri, R. W. - Savitz, M. L. (2014): Rethinking energy innovation and social science, Energy Research & Social Science, Volume 1, Pages 183-187.
45. Földes, CS. (2007): ‘Interkulturális kommunikáció’: koncepciók, módszerek, kérdőjelek. Fordítástudomány 9 (1). p. 14-39.
46. Geels, F.W. (2004): From sectoral systems of innovation to socio-technical systems: Insights about dynamics and change from sociology and institutional theory. Research policy 33 (6), 897–920.
47. Gray D.M. - Bean B. (2015): Can Social Marketing Initiatives Increase Household Electricity Conservation?. In: Campbell C. (eds) Marketing in Transition: Scarcity, Globalism, & Sustainability. Developments in Marketing Science: Proceedings of the Academy of Marketing Science. Springer, Cham
48. Grubler, A. (2012): Energy transitions research: Insights and cautionary tales, Energy Policy, Volume 50, Pages 8-16.
49. Gudykunst, W.B. (2003): Intercultural Communication: Introduction. In W.B. Gudykunst (Ed.): Cross-cultural and intercultural communication, 163-166. Thousand Oaks, CA: Sage
50. Helm, D. (2014): The European framework for energy and climate policies. Energy Policy 64, 29-35.
51. Hidasi, J. (2004): Interkulturális Kommunikáció. Budapest: Scolar
52. Hofstede, G. (1980): Culture’s Consequences: International Differences in Work-Related Values, p. 25, Beverly Hills, CA: Sage

53. Hofstede, G. (1984): National cultures and corporate cultures. In: Samovar LA, Porter RE, (editors): Communication between cultures. Belmont, CA: Wadsworth
54. Hofstede, G. (2001): Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations. 2nd ed. Beverly Hills: Sage Publications
55. Hofstede, G. (2006): 'What did GLOBE really measure? Researchers' Minds Versus Respondents' Minds', Journal of International Business Studies 37(6): 882–896.
56. Hofstede, G. - Hofstede, G. J. - Minkov, M. (2010): Cultures and organizations: software of the mind. 3rd ed. New York, NY: McGraw-Hill
57. Hofstede, G. (2011): Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
58. House, R. J. - Hanges, P. J. - Javidan, M. - Dorfman, P. W., & Gupta, V. (2004): Culture, leadership and organizations: The GLOBE study of 62 societies. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
59. Holliday, A. - Hyde, M. - Kullman, J. (2010): Intercultural communication: An advanced resource book for students. London: Routledge
60. Holsti, O.R. (1969): Content Analysis for the Social Sciences and Humanities. Reading, MA: Addison-Wesley
61. Howes, T. (2010): 'The EU's new renewable energy directive (2009/28/EC)', in S. Oberthür and M. Pallemarts (eds), The New Climate Policies of the European Union: Internal Legislation and Climate Diplomacy, Brussels: VUB Press, pp. 117-150.
62. Horváth Z. (2011): Kézikönyv az Európai Unióról. HVG-ORAC
63. Hunyadi L. - Vita L. (2002): Statisztika közgazdászoknak p. 136-192. Budapest
64. IRENA, IEA and REN21 (2018): Renewable Energy Policies in a Time of Transition. IRENA, OECD/IEA and REN21
65. Jacobsson, S. - Bergek A. (2004): 'Transforming the energy sector: the evolution of technological systems in renewable energy technology', Industrial and corporate change, 13(5), 815-849.
66. Javidan, M. - House, R. J. - Dorfman, P. W. - Hanges, P. J. - Sully de Luque, Mary. (2006): Conceptualizing and Measuring Cultures and Their Consequences: A Comparative Review of Globe's and Hofstede's Approaches. Journal of International Business Studies. 37. 897-914. 10.1057/palgrave.jibs.8400234.
67. Juhász J (1978): Magyar értelmező kéziszótár. Szerk.: Szőke I., O. Nagy G., Kovalovszky M. 3. kiadás. Budapest: Akadémiai Kiadó

68. Kalkuhl, M. - Edenhofer, O. - Lessmann, K. (2013): Renewable energy subsidies: Second-best policy or fatal aberration for mitigation? *Resource and Energy Economics* 35, 217-234. <http://dx.doi.org/10.1016/j.reseneeco.2013.01.002>
69. Kaltschnitt, M. - Hartmann, H. (2001): *Energie aus Biomasse*, Springer, Berlin
70. Kaminsky, J. A. (2016): Cultured Construction: Global Evidence of the Impact of National Values on Renewable Electricity Infrastructure Choice. *Environmental Science & Technology* 50(4), 2108-2116 DOI: 10.1021/acs.est.5b05756
71. Kasperowicz, R. (2014): Electricity Consumption and Economic Growth: Evidence from Poland, *Journal of International Studies*, Vol. 7, No 1, 2014, pp. 46-57. DOI: 10.14254/2071-8330.2014/7-1/4
72. Kincaid, J. P. - Fishburne, R. P. Jr. - Rogers, R. L. - Chissom, B. S. (1975): "Derivation of new readability formulas (Automated Readability Index, Fog Count and Flesch Reading Ease Formula) for Navy enlisted personnel" (PDF). Research Branch Report 8-75, Millington, TN: Naval Technical Training, U. S. Naval Air Station, Memphis, TN
73. Kolman, L. - Noorderhaven, N. G. - Hofstede, G. - Dienes, E. (2003): Cross-cultural differences in Central Europe. *Journal of Managerial Psychology*, 18(1), 503-520.
74. Kotler P. (1991): *Marketing menedzsment*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó
75. Krippendorf, K. (1995): *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Budapest: Balassi
76. Kugler N. - Tolcsvai Nagy G. (2000): *Nyelvi fogalmak kisszótára A-Zs*, Budapest: Korona Kiadó Kft.
77. Kütting, G. - Cerny, P. G. (2015): Rethinking Global Environmental Policy: From Global Governance to Transnational Neopluralism. *Public Administration*. 93. 10.1111/padm.12189.
78. Lauber, V. (2005): 'European Union policy towards renewables', in V. Lauber (ed.), *Switching to Renewable Power: A Framework for the 21st Century*, London: Earthscan, pp. 203-216.
79. Lehota J. (2001): *Marketingkutató az agrárgazdaságban*. Budapest: Mezőgazda Kiadó
80. Lins, C. - Murdock, H. (2014): Tracking the global energy transition. Ch.6 in REN21, *Renewables 2014 global status report*. REN21, Paris
81. Loughran, T. - McDonald, B. (2010): Measuring Readability in Financial Text. <https://pdfs.semanticscholar.org/23ed/e2565ca529039a700742d7bf1e75c9162b2f.pdf>
82. Lund, H. (2010): The implementation of renewable energy systems. Lessons learned from the Danish case. *Energy*, Volume 35, Issue 10, 4003–4009.

83. Eagle, L. - Osmond, A. - McCarthy, B. - Low, D. - Lesbirel, H. (2017): Social marketing strategies for renewable energy transitions, *Australasian Marketing Journal*, doi: 10.1016/j.ausmj.2017.04.006
84. Majoros, P. (2004): *A kutatómódszertan alapjai*. Budapest: Perfekt
85. Malhotra, Naresh K. (2008): *Marketingkutató*. Budapest: Akadémiai Kiadó
86. Markard, J. - Raven, R. - Truffer, B. (2012): Sustainability transitions: An emerging field of research and its prospects. *Research Policy* 41 (6), 955–967. doi:10.1016/j.respol.2012.02.013.
87. Mason, I.G. - Page, S.C. - Williamson, A. G. (2013): Security of supply, energy spillage control and peaking options within a 100% renewable electricity system for New Zealand. *Energy Policy* 324-333.
88. McQuail, D. (2003): *A tömegkommunikáció elmélete*. Budapest: Osiris
89. Menegaki, Angeliki N. (2012): A social marketing mix for renewable energy in Europe based on consumer stated preference surveys, *Renewable Energy*, 39, issue 1, p. 30-39, <https://EconPapers.repec.org/RePEc:eee:renene:v:39:y:2012:i:1:p:30-39>.
90. Meyer, N. I. (2003): "European schemes for promoting renewables in liberalised markets". *Energy Policy*, Volume 31, Issue 7, June 2003, Pages 665-676.
91. Meyer, N. I. (2007): 'Learning from wind energy policy in the EU: lessons from Denmark, Sweden and Spain', *European Environment*, 17(5), 347-362.
92. Mezősi, A. - Pató, Zs. - Szabó, L. (2017): *Meg-megújuló statisztikák*, REKK Policy Brief, 01. 2017., REKK Foundation
93. Michaelowa, A. - Allen, M. - Sha, F. (2018): Policy instruments for limiting global temperature rise to 1.5°C – can humanity rise to the challenge?. *Climate Policy*. 18. 1-12. 10.1080/14693062.2018.1426977.
94. Morata, F. - I. Solorio (eds) (2012): *European Energy Policy: An Environmental Approach*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing
95. Móré M. (2010): A tartalomelemzés, mint a szakdolgozatírásban alkalmazható kutatási módszer. *Társadalomtudományi tanulmányok III*. DEGYFK, 47-64 pp.
96. Disli, M. – Ng, A. – Askari, H. (2016): Culture, income, and CO2 emission. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Volume 62, pp. 418-428.
97. Nanda, R. - Younge, K. - Fleming, L. (2013): *Innovation and entrepreneurship in renewable energy*. NBER

98. Nardon, L. (2006): Navigating the culture theory jungle: divergence and convergence in models of national culture. Vlerick Leuven Gent Management School, Vlerick Leuven Gent Management School Working Paper Series
99. Németh, K. (2017): Vidéki térségek innovációs kihívásai – Megújuló energia alternatívák. Pannon Egyetemi Kiadó
100. Nilsson, M. (2011): ‘EU renewable energy policy: mixed emotions towards harmonization’, in V.L. Birchfield and J.S. Duffield (eds), Towards a common European Union energy policy: problems, progress and prospects, New York: Palgrave, pp. 113-130.
101. Parry, I. (2014): Designing fiscal policy to address the external costs of energy. CESIFO Working Paper NO. 5128.
102. Pálvölgyi, T. (2003): Környezetbarát energiateljesítmény, avagy a megújuló energiaforrások általános jellemzése, az Európai Unióban és hazánkban betöltött szerepe. Budapest: BGF KKKF Elektronikus Könyvtár. pp. 10.
103. Pelau, C. - Pop N. A. (2018): Implications for the energy policy derived from the relation between the cultural dimensions of Hofstede's model and the consumption of renewable energies. Energy Policy, Volume 118, Pages 160-168.
104. Pollitt, M. G. - Shaorshadze, I. (2011): The Role of Behavioural Economics in Energy and Climate Policy. EPRG Working Paper, 1130. ESRC Electricity Policy Research Group, University of Cambridge
105. Rabin, A. T. (1988): “Determining difficulty levels of text written in languages other than English.” In B. L. Zakaluk & S. J. Samuels (eds.): Readability: Its past, present, and future. Newark, DE: International Reading Association
106. Reiche, D. - M. Bechberger (2004): Policy differences in the promotion of renewable energies in the EU member states, Energy Policy, 32, 843-849.
107. Reiche, D. - M. Bechberger (2005): ‘Renewable energies in the EU-Member states in comparison’, in D. Reiche (ed.), Handbook of Renewable Energies in the European Union, Frankfurt: Peter Lang, pp. 19-37.
108. REN21. (2018): Renewables 2018 Global Status Report. Paris: REN21 Secretariat
109. Resch, G. - Liebmann, L. - Geipel, J. - Janeiro, L. - Klessmann, C. - Ragwitz, M., ..., Del Rio, P. (2019): Assessment of Policy Pathways for Reaching the EU Target of (At Least) 27% Renewable Energies by 2030: Opportunities and Conflicts. 10.1007/978-3-030-03374-3_4.

110. Ringel, M. - Knodt, M. (2018): The governance of the European Energy Union: Efficiency, effectiveness and acceptance of the Winter Package 2016. *Energy Policy*. 112. 209-220. 10.1016/j.enpol.2017.09.047.
111. Rogers, J. C. - Simmons, E. A. - Convery, I. - Weatherall, A., (2008): Public perceptions of opportunities for community-based renewable energy projects, *Energy Policy* 36 (11) 4217-4226.
112. Rogers, J. C. - Simmons, E. A. - Convery, I. - Weatherall, A. (2012): Social impacts of community renewable energy projects: findings from a woodfuel case study, *Energy Policy* 42 239-247.
113. Rose, C. - Dade, P. (n.d.) (2013): Using Values Modes. Retrieved January 10, 2013, from <http://www.campaignstrategy.org/articles/usingvaluemodes.pdf>
114. Ross, H. S., - Mico, P. R. (1980): *Theory and Practice in Health Education*. Palo Alto, CA: Mayfield
115. Samuelson, W. - Zeckhauser, R. J. (1988): Status quo bias in decision making. *Journal of Risk and Uncertainty*, 1, 7-59.
116. Šarcevic, S. (2001): Multilingualism – The Challenge of Enlargement. In *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*, 9(4).
117. Schmalensee, R. (2012): Evaluating policies to increase electricity generation from renewable energy. *Review of Environmental Economics and Policy* 6(1), 45-64.
118. Schmalensee, R. (2015): The future of solar energy: A personal assessment. *Energy Economics* 52, S142-SS148.
119. Searchinger, T.D. - Beringer, T. - Holtsmark, B. - Kamen, D. M. - Lambin, E. F. - Lucht, W., ..., van Ypersele, J. (2018): Europe's renewable energy directive poised to harm global forests. *Nature Communications*, 9, 3741 doi:10.1038/s41467-018-06175-4
120. Skjaereth, J. (1994): 'The Climate Policy of the EC: Too Hot to Handle', *Journal of Common Market Studies*, Vol. 32, No.1, 25-42.
121. Skjærseth, J. - Eikeland, P. O. - Gulbrandsen, L. - Jevnaker, T. (2016): *Linking EU Climate and Energy Policies - Decision-making, Implementation and Reform*. 10.4337/9781785361289.
122. Solorio, I. - Bocquillon, P. (2017): *EU Renewable Energy Policy: A Brief Overview of its History and Evolution*. 10.4337/9781783471560.00011.

123. Stajner, S. - Evans, R. - Orasan, C. - Mitkov, R. (2012): What can readability measures really tell us about text complexity?. Proceedings of Workshop on natural language processing for improving textual accessibility. 14-22.
124. Stern, D. I. (2004): The Rise and Fall of the Environmental Kuznets Curve. *World Development*, 32(8), 1419-1439.
125. Stockmeyer, N. O. (2009): Using Microsoft Word's Readability Program. *Michigan Bar Journal*, 88, p. 46. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=1210962>
126. Taras, V. - Kirkman, B. L. - Steel, P. (2010): Examining the impact of Culture's consequences: A three-decade, multilevel, meta-analytic review of Hofstede's cultural value dimensions. *J. Appl. Psychol.*, 95(3), 405.
127. Tonelli, S. - Manh, K. T. - Pianta, E. (2012): Making Readability Indices Readable. Proceedings of the NAACL-HLT 2012 Workshop on Predicting and Improving Text Readability for target reader populations (PITR 2012)., pages 40–48, June 7, 2012, Montréal, Canada
128. Tosun, J. - I. Solorio (2011): 'Exploring the Energy-Environment Relationship in the EU: Perspectives and Challenges for Theorizing and Empirical Analysis', *European Integration online Papers (EIoP)*, Special Mini-Issue 1, Vol. 15, Article 7 <http://eiop.or.at/eiop/texte/2011-007a.htm>
129. Trompenaars, A. - Hampden-Turner, C. (1998): *Riding the waves of culture: Understanding cultural diversity in global business*. New York: McGraw Hill
130. Twidell, J., - Weir, T. (2015): *Renewable energy resources*. Routledge
131. van Doren, D. - Giezen, M. - Driessen, P.P.J. - Runhaar, H.A.C. (2016): Scaling-up energy conservation initiatives: Barriers and local strategies. *Sustainable Cities and Society* 26, 227–239.
132. Van Schaik, L. - Schunz, S. (2012): Explaining EU Activism and Impact in Global Climate Politics: Is the Union a Norm- or Interest-Driven Actor?. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 50: 169-186.
133. Whitley, S. - van der Burg, L. (2015): *Fossil Fuel Subsidy Reform: From Rhetoric to Reality*. New Climate Economy, London and Washington DC. Available at <http://newclimateeconomy.report/misc/working-papers>
134. Yatchew, A. (2014): Economics of energy, big ideas for the non-economist. *Energy Research and Social Science*, 1, 74-82

135. Zhou, S. - Jeong, H. - Green, P. A. (2017): "How Consistent Are the Best-Known Readability Equations in Estimating the Readability of Design Standards?". In: IEEE Transactions on Professional Communication, 60(1), pp. 97-111.
136. Zódi Zs. (2017): Jogi szövegtípusok. In: Magyar Jogi Nyelv, 2017. évfolyam/2017/2, pp. 20-29.

Internetes hivatkozások:

137. Central Intelligence Agency. The World Factbook. Belgium. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/be.html> (2019.09.29.)
138. Central Statistics Office. Census 2016. <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cp10esil/p10esil/> (2019.09.29.)
139. EUR-Lex. Glosszárium az összefoglalókhöz. <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary.html> (2019.08.15.)
140. Europa. Intézményközi kiadványszerkesztési útmutató. <http://publications.europa.eu/code/hu/hu-000500.htm> (2019.08.03.)
141. Európai Bizottság. Fordítási Főigazgatóság: https://ec.europa.eu/info/departments/translation_en#leadership (2019.08.03.)
142. Európai Parlament. Az európai uniós jog forrásai és hatálya. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_1.2.1.pdf (2019.08.15.)
143. Európai Parlament. Ismertető az Európai Unióról. Kommunikációs politika. <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/144/communication-policy> (2019.08.03.)
144. European Commission, Directorate-General for Translation. Guide for contractors translating for the European Commission. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/guide_contractors_en_0.pdf (2019.08.03.)
145. European Commission, European Commission. https://ec.europa.eu/info/index_en (2019.09.29.)
146. European Commission. Translation quality info sheets for contractors. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/about_the_european_commission/contact/documents/translation-resources-quality-info_en.pdf (2019.08.03.)

147. European Union Agency for Fundamental Rights. Roma. <https://fra.europa.eu/en/theme/roma> (2019.08.07.)
148. Eurostat Statistics Explained. Digital economy and society statistics - households and individuals. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals (2019.09.02.)
149. Eurostat Statistics Explained. Renewable energy statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Renewable_energy_statistics#Renewable_energy_produced_in_the_EU_increased_by_two_thirds_in_2007-2017 (2019.11.14.)
150. Eurostat, Newrelease, Share of renewable energy in the EU up to 17.5% in 2017 <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9571695/8-12022019-AP-EN.pdf/b7d237c1-ccea-4adc-a0ba-45e13602b428>, (2019.11.15.)
151. Eurostat. News releases. In 2018, CO2 emissions in the EU decreased compared with 2017. 8 May 2019 <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9779945/8-08052019-AP-EN.pdf/9594d125-9163-446c-b650-b2b00c531d2b> (2019.11.12.)
152. Eurostat. Products Datasets. Real GDP growth rate – volume. <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00115&plugin=1> (2019.11.12.)
153. Eurostat. Real GDP per capita. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/sdg_08_10 (2019.10.05.)
154. Eurostat. Science, Technology and Innovation. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/science-technology-innovation/visualisations> (2019.11.24.)
155. Eurostat. Shedding light on energy in the EU - A guided tour of energy statistics, 2019 edition (2019). <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/index.html> (2019.08.23.)
156. IEA Statistics © OECD/IEA. (2014). Fossil fuel energy consumption (% of total). Retrieved November 3, 2019, from <https://data.worldbank.org/indicator/eg.use.comm.fo.zs?end=2015&start=2012>. (2019.11.12.)
157. Magyar nyelv értelmező szótára. <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=k%C3%B6zlem%C3%A9ny> (2019.08.23.)
158. Microsoft. Office. A dokumentum olvashatóságának és szintű statisztikájának beszerzése. <https://support.office.com/hu-hu/article/a-dokumentum-olvashatóságának->

és-szintű-statisztikájának-beszerzése-85b4969e-e80a-4777-8dd3-f7fc3c8b3fd2#__toc342546557 (2019.08.03.)

159. statcounter GlobalStats, Search Engine Market Share Europe. <https://gs.statcounter.com/search-engine-market-share/all/europe> (2019.09.09.)
160. Thesaurus.com/. <https://www.thesaurus.com/> (2019. 08. 23.)
161. unfccc.int. (2019). *The Paris Agreement - main page*. [online] Available at: http://unfccc.int/paris_agreement/items/9485.php (2019.11.16.)
162. United Nations Development Programme. Human Development Reports, <http://www.hdr.undp.org/en/composite/HDI> (2019.10.05.)

Felhasznált jogszabályok, EU-s kommunikációk:

163. Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK Irányelve a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról, valamint a 2001/77/EK és a 2003/30/EK irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről (2009. április 23.)
164. Az Európai Bizottság 2009/548/EK határozata a 2009/28/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv szerinti, megújuló energiaforrásokra vonatkozó nemzeti cselekvési tervek formanyomtatványáról (2009. június 30.)
165. Council Resolution of 16 September 1986 concerning new Community energy policy objectives for 1995 and convergence of the policies of the Member States (1986. szeptember 16.)
166. Council Recommendation 88/349/EEC of 9 June 1988 on developing the exploitation of renewable energy sources in the Community (1988. június 9.)
167. UNFCCC (1997) Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change adopted at COP3 in Kyoto, Japan (1997. december 11.)
168. Energy for the Future: Renewable Sources of Energy. White Paper for a Community Strategy and Action Plan. COM (97) 599 final (1997. november. 26.)
169. ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény, 1992
170. European Union, Charter of Fundamental Rights of the European Union, 26 October 2012, 2012/C 326/02, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b70.html> [accessed 16 November 2019]

171. Intézményközi megállapodás a közösségi jogszabályok szövegezésének minőségére vonatkozó közös iránymutatásokról (1999/C 73/01) (1998. december 22.)
172. Intézményközi megállapodás az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság között a jogalkotás minőségének javításáról (2016. április 13.)
173. Európai Bizottság (2009), Guideline on the readability of the labelling and package leaflet of medicinal products for human use (2009. január 12.)
174. A Bizottság közleménye – Megújulóenergia-útiterv. Megújuló energiák a XXI. században: egy fenntarthatóbb jövő építése [COM(2006) 848 végleges – a Hivatalos Lapban még nem tették közzé]. (2007. január 10.)
175. Communication from the Commission (COM(96) 576 final). Energy for the future: renewable sources of energy. Green Paper for a Community Strategy. (1996. november 20.)
176. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank. Clean Energy For All Europeans COM/2016/0860 final (2016. november 30.)
177. Lisszaboni Szerződés, az Európai Unióról Szóló Szerződés és az Európai Közösséget Létrehozó Szerződés Módosításáról (2007/C 306/01)
178. Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2016/c 202/01)

ÁBRAJEGYZÉK

1. <i>ábra:</i> A világ primerenergia-fogyasztásának energiahordozók szerinti megoszlása 2018-ban	9
2. <i>ábra:</i> Primerenergia-termelés megújuló forrásból az EU 28 tagállamában, 1990-2017	16
3. <i>ábra:</i> Az EU energiapolitikája nemzetközi kontextusban	32
4. <i>ábra:</i> A megújuló energiaforrásokból származó energia részaránya az Európai Unió tagországaiban	65
5. <i>ábra:</i> Az alkalmazott olvashatósági vizsgálat folyamatábrája	71
6. <i>ábra:</i> Az alkalmazott tartalomelemzési módszer folyamatábrája	72

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. <i>táblázat:</i> Az Európai Unió tagállamaiban a megújuló forrásokból származó energia használatának előmozdítására alkalmazott eszközök, intézkedések	21
2. <i>táblázat:</i> A világ régiói megújulóenergia-fogyasztásának éves növekedése és fogyasztásuk a világ megújulóenergia-fogyasztásának arányában 2018-ban	22
3. <i>táblázat:</i> Hatalmi távolság az EU tagországaiban	63
4. <i>táblázat:</i> Hatalmi távolság az Európai Unió tagországaiban Bašnáková, Brezina és Masaryk (2016) kutatása alapján aktualizálva	64
5. <i>táblázat:</i> A tartalomelemzéssel vizsgált minta elemei	74
6. <i>táblázat:</i> Az elérhetőségi vizsgálat eredményei	83
7. <i>táblázat:</i> A 28 minta olvashatósági rangsora a két vizsgálati módszer alapján	86
8. <i>táblázat:</i> Rangsorok a Flesch olvashatósági index, a Flesch-Kincaid olvashatósági index és a hatalmi távolsági értékek alapján	88
9. <i>táblázat:</i> Az összesített Flesch olvashatósági index, a Flesch-Kincaid olvashatósági index és a hatalmi távolság a hatalmi távolság növekvő sorrendjében	89
10. <i>táblázat:</i> Az összesített Flesch olvashatósági index, a Flesch-Kincaid olvashatósági index és a hatalmi távolság a hatalmi távolság növekvő sorrendjében Szlovákia módosított besorolása mellett	90
11. <i>táblázat:</i> A hatalmi távolság és az olvashatósági értékek közötti összefüggés vizsgálatának eredményei	91
12. <i>táblázat:</i> A GDP, HDI, K+F+I és az olvashatósági értékek közötti összefüggés vizsgálatának eredményei	91
13. <i>táblázat:</i> Az Európai Unió tagállamai a Hofstede szerinti hatalmi távolsági értékek szerinti rangsora felosztva kvartilisekre Szlovákia Bašnáková, Brezina és Masaryk (2016) által javasolt módosított értékével	92
14. <i>táblázat:</i> A hatalmi távolsági értékek szerinti negyedik kvartilis országainak GDP, hatalmi távolság, HDI, K+F+I értékei és az olvashatósági értékek közötti összefüggés vizsgálata során kapott eredmények	93

15. táblázat: A kommunikációs tevékenységre utaló lexikai elemek gyakorisága és százalékos aránya az összes szó százalékában a szövegmintákban a kommunikáció irányától függetlenül	95
16. táblázat: A kommunikációs tevékenységre utaló lexikai elemek aránya a szövegmintákban az összes szó százalékában a kommunikáció irányától függetlenül és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel).....	96
17. táblázat: A kommunikációs tevékenységre utaló lexikai elemek aránya és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel) közötti összefüggés vizsgálatának eredményei.....	96
18. táblázat: A három kommunikációs irányra utaló lexikai elemek gyakorisága és százalékos aránya a három irányra utaló összes lexikai elem százalékában.....	97
19. táblázat: A lefelé, felfelé és két irányban folyó kommunikációra utaló lexikai elemek aránya a három irányra utaló összes lexikai elem százalékában és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel)	98
20. táblázat: A hatalmi távolságok és a lefelé, felfelé és két irányban folyó kommunikációra utaló lexikai elemek aránya közötti összefüggés vizsgálatának eredményei.....	98
21. táblázat: A háromféle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elemek gyakorisága és százalékos aránya a három tevékenységre utaló összes lexikai elem százalékában.....	100
22. táblázat: A háromféle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elem százalékos aránya a három tevékenységre utaló összes lexikai elem százalékában és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel).....	101
23. táblázat: A hatalmi távolságok és a három féle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elemek aránya kapcsolatvizsgálatának eredményei	102
24. táblázat: A kommunikációs eszközök típusára utaló lexikai elemek gyakorisága és a három típusra utaló összes lexikai elemhez viszonyított százalékos aránya.....	102
25. táblázat: A kommunikációs eszközök típusára utaló lexikai elemek százalékos megoszlása és a hatalmi távolság (mindkét szlovák értékkel).....	103
26. táblázat: A kommunikációs eszközök típusára utaló lexikai elemeknek a százalékos aránya és a hatalmi távolságok közötti összefüggés vizsgálatának eredményei	104
27. táblázat: A lakosságra mint célcsoportra utaló lexikai elemek gyakorisága és százalékos aránya	105

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet:

Az oda nem illő elemektől megtisztított, de még nem 'finomhangolt' tematikus lista

1. synonyms for communicate	41. teach
2. advertise	42. train
3. broadcast	43. let know
4. contact	44. warn
5. convey	45. enquiry, enquire (információt kér)
6. disclose	46. question (információt kér)
7. disseminate	
8. impart	47. synonyms for report
9. inform	48. advise
10. interact	49. announce
11. publicize	50. broadcast
12. reach out	51. declare
13. relate	52. describe
14. reveal	53. detail
15. suggest	54. disclose
16. tell	55. document
17. write	56. give an account of
18. acquaint	57. give the facts
19. advise	58. impart
20. announce	59. inform
21. declare	60. make known
22. enlighten	61. make public
	62. note
23. synonyms for inform	63. notify
24. advice	64. present
25. advise	65. proclaim
26. advisory	66. provide details
27. apprise	67. publish
28. brief	68. record
29. caution	69. relate
30. educate	70. reveal
31. instruct	71. summarize
32. notify	72. tell
33. tell	73. write
34. update	
35. warn	74. synonyms for consult
36. acquaint	75. agree
37. enlighten	76. argue
38. familiarize	77. confer
39. forewarn	78. consult with
40. relate	79. converse

- 80. debate
- 81. deliberate
- 82. discuss
- 83. discourse about
- 84. dispute
- 85. exchange views on
- 86. explain
- 87. forum, fora
- 88. negotiate
- 89. talk
- 90. involve

91. synonyms for propose

- 92. adduce
- 93. advance
- 94. advise
- 95. affirm
- 96. ask
- 97. assert
- 98. contend
- 99. counsel
- 100. introduce
- 101. invite
- 102. offer
- 103. recommend
- 104. request
- 105. submit
- 106. suggest

107. synonyms for meeting

- 108. gathering
- 109. conference
- 110. convention
- 111. session
- 112. assembly
- 113. audience
- 114. call
- 115. congress
- 116. seminar

117. synonyms for promote

- 118. advertise
- 119. advocate
- 120. popularize
- 121. publicize
- 122. marketing
- 123. commercial
- 124. advert
- 125. PR, public relations
- 126. road show

- 127. examples
- 128. best practice
- 129. mediatisation
- 130. brochure
- 131. hotline
- 132. telephone
- 133. leaflet

134. synonyms for public (fn. lakosság, közvélemény mint a komm. résztvevője)

- 135. public (mn.)
- 136. final customer
- 137. transparency, transparent
- 138. (all) actor
- 139. user
- 140. consumer
- 141. party, parties
- 142. population
- 143. stakeholders
- 144. citizen
- 145. households
- 146. businesses
- 147. public sector
- 148. children
- 149. students
- 150. respondent

151. synonyms for media

- 152. news
- 153. radio
- 154. television
- 155. internet
- 156. correspondence
- 157. press
- 158. journalist
- 159. magazine
- 160. newspaper
- 161. journalism
- 162. journal
- 163. homepage
- 164. webpage/website
- 165. online
- 166. database
- 167. platform
- 168. press release
- 169. media statement
- 170. newsletter
- 171. mass-media (mass media)

A finomított, összesített lista ábécérendben

1.	acquaint	39.	declare
2.	actor (all)	40.	describe
3.	advance	41.	detail
4.	advert	42.	dicuss
5.	advertise (advert)	43.	disclose
6.	advice, advise, advisory	44.	discourse
7.	advocate	45.	dispute
8.	affirm	46.	disseminate
9.	announce	47.	document
10.	apprise	48.	educate, education (nem a köz-
vagy felsőoktatás keretében folyó
oktatás, képzés vagy az azzal
kapcsolatos intézmények
vonatkozásában)
11.	argue	49.	e-mail
12.	assembly	50.	enlighten
13.	assert	51.	enquiry, enquire (információt
kér)
14.	audience	52.	exchange views on
15.	available (be, make ~)	53.	explain
16.	aware (awareness raising)	54.	familiarize
17.	broadcast	55.	forewarn
18.	brochure	56.	forum, fora
19.	businesses	57.	gathering
20.	call	58.	guarantee
21.	campaign	59.	guidance,
22.	caution	60.	homepage
23.	certify (certification) csak a
megújuló vagy környezetbarát
forrásból származás igazolása, nem
képesítés vagy műszaki igazolás
vagy un. 'green certificate'	61.	hotline
24.	children	62.	households
25.	citizen	63.	impart
26.	comment	64.	inform, information
27.	communicate	65.	information point/centre/center
28.	confer	66.	instruct
29.	conference	67.	interact
30.	Congress	68.	internet
31.	consciousness-raising	69.	introduce
32.	consult, consultation	70.	journal
33.	consultancy, consultant	71.	journalism
34.	consumer	72.	journalist
35.	convey	73.	label
36.	counsel	74.	leaflet
37.	customer (final) (mint a
kommunikációs folyamat
résztevője)	75.	let know
38.	debate	76.	letter
		77.	magazine

78.	make known	107.	publicize
79.	make public	108.	publish
80.	marketing	109.	question (információt kér)
81.	mass-media (mass media)	110.	radio
82.	media	111.	recommend
83.	media statement	112.	respondent
84.	mediatisation	113.	reveal
85.	meeting	114.	road show
86.	negotiate	115.	seminar
87.	news	116.	social (pl. consultation)
88.	newsletter	117.	stakeholders
89.	newspaper	118.	students
90.	note	119.	submit (submission)
91.	notify		(véleményt, megjegyzést,
92.	online platform		javaslatot, NEM ügyintézés részét
93.	opinion		képező kérvényt stb.)
94.	popularize/popularise	120.	suggest
95.	population	121.	talk
96.	portal	122.	teach
97.	present	123.	telephone
98.	press	124.	television
99.	press release	125.	tell
100.	proclaim	126.	train, training
101.	propose	127.	transparency, transparent
102.	prove (proof)	128.	user
103.	public (fn.)	129.	warn
104.	public (mn.)	130.	webpage/website
105.	public relations/PR	131.	write
106.	public sector	132.	young people

A kódolt kifejezések kategóriánként

- I. tájékoztató, népszerűsítő tevékenység (lefelé irányuló kommunikáció)
 - a. általános tájékoztatás, tanácsadás
 - 1. advice, advise, advisory
 - 2. announce, announcement
 - 3. call
 - 4. certify, certificate
 - 5. communicate, communication
 - 6. communication
 - 7. consultancy, consulting, consultant
 - 8. convey
 - 9. disseminate, dissemination (of information)
 - 10. familiarize familiarization
 - 11. guarantee
 - 12. guidance, guide
 - 13. information, inform, informative
 - 14. introduce, introduction
 - 15. label
 - 16. make public
 - 17. make/be available (list, rules stb., de nem information)
 - 18. mediatization
 - 19. notification, notify
 - 20. present, presentation
 - 21. prove, proof
 - 22. publicly (be/make ~ available, stb.)
 - 23. publish, publication
 - b. népszerűsítés, reklám
 - 1. advertisement, advertise
 - 2. campaign
 - 3. popularise
 - c. tudatformálás, tanítás
 - 1. awareness raising (campaign)
 - 2. consciousness-raising
 - 3. educate, education, educational
 - 4. teach, teaching, teacher
 - 5. training, train (programme)

- II. felfelé irányuló kommunikációra utaló lexikai elemek
 - a. ajánlás, javaslat
 - 1. recommend
 - 2. suggest, suggestion
 - b. vélemény, megjegyzés
 - 1. comment (Stellungnahme A)
 - 2. opinion
 - c. érdeklődés
 - 1. enquiry/enquiries
 - 2. question
 - d. egyéb
 - 1. submit (nem kérvényt, hanem pályázatot vagy jelentést)
- III. kétirányú kommunikációra utaló lexikai elemek
 - a. információcsere
 - 1. consultation, consult, consultative
 - 2. exchange information
 - b. vita
 - 1. debate
 - 2. discuss, discussion
 - 3. negotiate
- IV. a kommunikáció eszközei
 - a. hagyományos (papíralapú, hagyományos tömegtájékoztatás)
 - 1. brochure
 - 2. journal, journalist, journalism
 - 3. leaflet
 - 4. letter
 - 5. mass-media (mass media)
 - 6. media
 - 7. media statement
 - 8. newspaper
 - 9. press
 - 10. press release
 - b. internetalapú
 - 1. e-mail
 - 2. homepage
 - 3. newsletter
 - 4. online platform
 - 5. portal
 - 6. webpage/website
 - c. személyes megjelenést/kapcsolatfelvételt igénylő
 - 1. conference
 - 2. forum, fora
 - 3. hotline
 - 4. information point/centre/center
 - 5. meeting
 - 6. road show
 - 7. seminar
 - 8. telephone/phone

- V. lakosság mint célcsoport
 - a. mint teljes népesség általában
 - 1. population
 - 2. public (mn.)
 - 3. social (mn.)
 - 4. the public
 - b. funkcióra utaló kifejezés
 - 1. actor (all actors)
 - 2. audience
 - 3. businesses
 - 4. consumer
 - 5. customer (final)
 - 6. households
 - 7. respondent
 - 8. stakeholder
 - 9. user
 - c. korcsoport
 - 1. child(dren)
 - 2. students
 - 3. young people

4. számú melléklet:

Az olvashatósági vizsgálat eredményeinek összefoglaló táblázata

	Ország	Mennyiség				Átlag			Olvashatóság		
		Szavak	Karakterek	Bekezdések	Mondatok	Mondatok száma bekezdésenként	Szavak száma mondatonként	Karakterek száma szavanként	Passzív mondatok %-ban	Flesch index	Flesch-Kincaid index
1	Ausztria	868	4633	51	27	1,5	19,8	5,0	33	18,5	15,6
2	Belgium	537	3076	35	17	1,2	20,0	5,5	23	19,3	15,5
3	Bulgária	3904	21500	86	104	2,2	30,4	5,3	24	13,5	18,7
4	Ciprus	505	3113	35	23	1,2	16,4	5,8	8	16,8	14,9
5	Csehország	482	2638	22	4	4,0	26,2	5,5	25	13,4	17,9
6	Dánia	1549	8617	19	57	3,1	27,0	5,4	24	16,2	17,7
7	Egyesült Királyság	1546	7871	38	64	3,0	22,4	4,9	20	39,9	12,7
8	Észtország	744	3747	10	22	2,7	33,3	4,9	27	12,1	19,8
9	Finnország	2254	11351	48	89	2,9	24,3	4,9	43	38,1	13,9
10	Franciaország	764	4616	19	22	2,7	27,0	5,7	31	7,9	18,8
11	Görögország	3093	17062	53	78	2,3	35,7	5,3	35	6,7	21,2
12	Hollandia	1227	6756	45	57	2,1	19,2	5,3	17	21,4	15,0
13	Horvátország	2857	16117	88	58	2,2	34,8	5,5	8	4,3	21,3
14	Írország	1191	6850	26	43	2,1	27,3	5,6	20	7,3	18,8
15	Lengyelország	1023	5643	25	23	2,3	33,2	5,2	26	1,3	21,3
16	Lettország	1036	5737	17	24	1,7	42,4	5,3	20	0,0	24,3
17	Litvánia	1945	11072	56	32	1,8	30,5	5,5	12	13,6	17,9
18	Luxemburg	408	2379	9	18	3,0	21,5	5,5	33	17,7	16,1
19	Magyarország	2178	12185	37	58	3,2	33,6	5,3	13	13,5	19,5
20	Málta	805	4585	40	26	2,3	20,6	5,4	34	22,5	15,2
21	Németország	2195	12072	32	86	3,4	24,7	5,3	39	14,6	17,3
22	Olaszország	4451	26007	115	120	1,6	29,5	5,7	27	6,2	19,7
23	Portugália	1378	7706	28	31	1,6	36,5	5,4	35	3,6	21,8
24	Románia	7244	41535	255	196	1,6	25,0	5,4	21	11,4	17,6
25	Spanyolország	1610	9180	30	56	2,4	27,2	5,6	19	10,8	18,5
26	Svédország	1682	9047	27	60	3,0	27,6	5,2	41	10,3	18,6
27	Szlovákia	1152	6222	22	46	2,8	24,5	5,3	43	25,5	15,6
28	Szlovénia	976	5900	41	16	1,6	30,1	5,4	12	6,1	19,9

5. számú melléklet:

A Flesch és a Flesch-Kincaid olvashatósági vizsgálatok összefüggés-vizsgálata során kapott regressziós függvény paraméterei és a korrelációanalízis eredménye

R ²	F	p érték	konstans*	b1**	b2***
0,904	113,652	0,000	23,003	-0,457	0,005

* p érték=0,000

** p érték=0,000

*** p érték=0,000

6. számú melléklet

A hatalmi távolság és az olvashatósági értékek közötti összefüggés vizsgálata során kapott regressziós függvények paraméterei

Megnevezés	konstans	b1	b2
Hatalmi távolság-Flesch index (Szlovákia 104)			
paraméterek	31,528	-0,626	0,005
p érték	0,002	0,084	0,131
Hatalmi távolság-Flesch-Kincaid index (Szlovákia 104)			
paraméterek	12,829	0,194	-0,002
p érték	0,000	0,050	0,078
Hatalmi távolság-Flesch index (Szlovákia 25)			
paraméterek	25,775	-0,272	0,001
p érték	0,017	0,532	0,906
Hatalmi távolság-Flesch-Kincaid index (Szlovákia 25)			
paraméterek	13,539	0,148	0,226
p érték	0,000	-0,001	0,428

7. számú melléklet:

**A GDP, HDI, K+F+I és az olvashatósági értékek közötti összefüggés vizsgálata során
kapott regressziós függvények paraméterei**

Megnevezés	konstans	b1	b2
GDP-Flesch index			
paraméterek	3,890	0,001	-0,00000001
p érték	0,495	0,108	0,108
GDP- Flesch-Kincaid index			
paraméterek	21,641	0,000	0,000000002
p érték	0,000	0,042	0,042
HDI-Flesch index			
paraméterek	456,073	-1104,659	682,517
p érték	0,653	0,633	0,604
HDI-Flesch-Kincaid index			
paraméterek	-166,870	456,444	-279,047
p érték	0,522	0,443	0,410
K+F+I-Flesch index			
paraméterek	6,698	5,753	-0,603
p érték	0,470	0,625	0,847
K+F+I-Flesch Kincaid index			
paraméterek	20,375	-1,630	0,117
p érték	0,000	0,605	0,889

8. számú melléklet:

A hatalmi távolsági értékek szerinti negyedik kvartilis országainak GDP, hatalmi távolság, HDI, K+F+I értékei és az olvashatósági értékek közötti összefüggés vizsgálata során kapott regressziós függvények paraméterei

Megnevezés	konstans	b1	b2
GDP-Flesch index			
paraméterek	22,294	-0,002	0,0000005
p érték	0,069	0,156	0,167
GDP- Flesch-Kincaid index			
paraméterek	15,646	0,001	-0,000000001
p érték	0,014	0,253	0,253
Hatalmi távolság-Flesch index			
paraméterek	19,537	-0,510	0,005
p érték	0,965	0,965	0,949
Hatalmi távolság-Flesch-Kincaid index			
paraméterek	-66,451	2,291	-0,015
p érték	0,940	0,481	0,463
HDI-Flesch index			
paraméterek	3431,558	-7962,878	4620,487
p érték	0,008	0,008	0,009
HDI-Flesch-Kincaid index			
paraméterek	-1211,267	2872,660	-1672,928
p érték	0,017	0,017	0,017
K+F+I-Flesch index			
paraméterek	26,964	-34,189	11,826
p érték	0,094	0,181	0,195
K+F+I-Flesch Kincaid index			
paraméterek	11,777	14,325	-5,158
p érték	0,02	0,05	0,05

9. számú melléklet:

**A kommunikációs tevékenységre utaló lexikai elemek aránya és a hatalmi távolság
(mindkét szlovák értékkel) közötti összefüggés vizsgálata során kapott regressziós
függvények paraméterei**

Megnevezés	konstans	b1	b2
Hatalmi távolság-Kommunikációs tevékenység (Szlovákia 104)			
paraméterek	3,331	0,016	-0,00005
p érték	0,126	0,827	0,932
Hatalmi távolság-Kommunikációs tevékenység (Szlovákia 25)			
paraméterek	3,229	0,038	0,000
p érték	0,180	0,706	0,748

10. számú melléklet:

A hatalmi távolságok és a lefelé, felfelé és két irányban folyó kommunikációra utaló lexikai elemek aránya közötti összefüggés vizsgálata során kapott regressziós függvények paraméterei

Megnevezés	konstans	b1	b2
Hatalmi távolság- Felfelé (Szlovákia 104)			
paraméterek	3,923	-0,166	0,002
p érték	0,217	0,275	0,213
Hatalmi távolság-Lefelé (Szlovákia 104)			
paraméterek	88,852	0,304	-0,003
p érték	0,018	0,671	0,626
Hatalmi távolság-Kétirányú (Szlovákia 104)			
paraméterek	7,225	-0,137	0,001
p érték	0,544	0,811	0,794
Hatalmi távolság- Felfelé (Szlovákia 25)			
paraméterek	3,229	-0,031	0,000
p érték	0,565	0,915	0,955
Hatalmi távolság-Lefelé (Szlovákia 25)			
paraméterek	93,337	-0,186	0,003
p érték	0,020	0,823	0,741
Hatalmi távolság-Kétirányú (Szlovákia 25)			
paraméterek	3,434	0,217	-0,003
p érték	0,753	0,717	0,630

11. számú melléklet:

A hatalmi távolságok és a három féle tájékoztató, illetve népszerűsítő tevékenységre utaló lexikai elemek aránya közötti összefüggés vizsgálata során kapott regressziós függvények paraméterei

Megnevezés	konstans	b1	b2
Hatalmi távolság- Általános tájékoztatás (Szlovákia 104)			
paraméterek	91,869	-1,343	0,012
p érték	0,000	0,001	0,001
Hatalmi távolság-Reklám (Szlovákia 104)			
paraméterek	9,672	0,271	-0,003
p érték	0,384	0,603	0,503
Hatalmi távolság-Tanítás (Szlovákia 104)			
paraméterek	-1,541	1,072	-0,009
p érték	0,864	0,116	0,130
Hatalmi távolság- Általános tájékoztatás (Szlovákia 25)			
paraméterek	91,786	-1,110	0,009
p érték	0,016	0,225	0,278
Hatalmi távolság-Reklám (Szlovákia 25)			
paraméterek	15,006	-0,344	0,004
p érték	0,10	0,628	0,558
Hatalmi távolság-Tanítás (Szlovákia 25)			
paraméterek	-6,792	1,454	-0,013
p érték	0,012	0,001	0,001

12. számú melléklet:

A kommunikációs eszközök típusára utaló lexikai elemeknek a százalékos aránya és a hatalmi távolságok közötti összefüggés vizsgálata során kapott regressziós függvények paraméterei

Megnevezés	konstans	b1	b2
Hatalmi távolság- Hagyományos (Szlovákia 104)			
paraméterek	12,662	0,282	-0,001
p érték	0,644	0,835	0,923
Hatalmi távolság-Internet (Szlovákia 104)			
paraméterek	47,607	0,434	-0,006
p érték	0,170	0,741	0,623
Hatalmi távolság-Személyes (Szlovákia 104)			
paraméterek	39,731	-0,716	0,007
p érték	0,159	0,516	0,478
Hatalmi távolság- Hagyományos (Szlovákia 25)			
paraméterek	20,446	-0,172	0,004
p érték	0,478	0,906	0,773
Hatalmi távolság-Internet (Szlovákia 25)			
paraméterek	51,090	-0,263	0,002
p érték	0,260	0,897	0,899
Hatalmi távolság-Személyes (Szlovákia 25)			
paraméterek	28,465	0,435	-0,006
p érték	0,215	0,665	0,514